

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2004

magazin istoric

Anul XXXVIII – serie nouă – nr. 2 (443)

februarie 2004

<http://www.itenet.ro/history/magazin.htm>

e-mail: mistoric @ itenet.ro

1 Procesul de unificare a Chinei este realizat de un suveran al statului Qin, care în 221 î.e.n. ia titlul de împărat și construiește Marele zid. Sculptura de teracotă (realizată în timpul acestei dinastii) reprezintă un războinic îngenuncheat și a fost descoperită în mormântul primului suveran august (Xi'an, provincia Shaanxi)

2 Barbu Dimitrie Știrbei, un domnitor pentru o epocă de tranziție, pe care a stăpânit-o cu moderație și înțelepciune, preocupat cu precădere de modernizarea țării

3 Legiunea de voluntari greci constituită de Panaiot Moruzi pentru a lupta de partea Rusiei în cadrul războiului din Crimeea depune jurământul

4 Pentru școala de pictură olandeză, din secolul XVII, consumul fără moderație de alcool – la sat, îndeosebi – a reprezentat un inepuizabil subiect de inspirație. Vinul, ruina omului, par a grăi aceste două scene de Jan Steen (1626-1679)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEL,
academician VIRGIL CÂNDEA,
academician
DINU C. GIURESCU**

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Secretar general de redacție
Florentina Dolghin**

**Redactori:
Ioan Lăcustă,
Irina Sălăvăstru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan**

**Secretar de redacție:
Theodor Lianos**

**Director economic
Doina Pascu**

**Documentare
Mădălina Geambașu**

**Corectura
Georgeta Apreotesei**

**Secretariat:
Constanța Avram,
Daniela Singuran
Difuzare
Constantin Mușat**

**Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș**

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283 (secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București, director general Dumitru Constantinescu; director comercial M. Vlădeanu; director M. Soare

SUMAR

februarie

2004

4 Germenele unei nații
D. GUSTI

5 Eterna și fascinantă tranziție
*Barbu Știrbei,
un domn de la
mijlocul veacului XIX*
D. BERINDEI

PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI

10 De din vale
de Odessa...
*Scrisorile
lui Panaiot Moruzi din
Războiul Crimeei*
G. FILITTI

ȘTEFAN, ȘTEFAN,
DOMN CEL MARE...

15 Pe la
Boboteaza trecută,
am luat sabia în mână
10 ianuarie 1475
C. REZACHEVICI

19 De ce ne-ați dat
de lângă voi?
*Bisericele românilor
din sudul Basarabiei*
E. TOMAC

21 Istorisirile
Bătrânei Doamne
*Banca Națională
a României
stabilizează leul
(1929-1935)*
C. PĂUNESCU

26 Vis sfârtecat
de bombe
*Întâlnirea
cu Stadionul Olimpic
din Berlin*
W. LANG

32 Ce istorie vor
învăța copiii noștri?
DOMINIQUE
STRAUSS-KAHN

33 Aho, aho,
copii și frați!
*Semnificația rituală a
plugușorului*
S. ISPAS

ENIGME
ALE ISTORIEI

40 Puciul din august
1991 și versiunile sale
V. BUGA

46 Tratat contra
națiunii
*România aderă
la Tripla Alianță*
I. BULEI

51 Izvorul cu nume
de rege

L. VALENTOVĂ

53 De la
România Mare,
la România ciuntită

*Transilvania, dincolo de
manualul școlar*

L. BARBUL

**CITITORII
ÎNTREABĂ,
ISTORICI
RĂSPUND**

59 Descoperiri
la Miercurea Sibiului

S.A. LUCA

61 Orașul
bancherilor

Pingyao

A.E. BUDURA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

ISTORIE TRĂITĂ

66 Comunismul,
o radiografie
financiară

C. IONETE

**CĂLĂTOR ÎN TIMP,
CĂ OCHII DE AZI**

76 Doamnă singură,
aștept provincia

*Oferă matrimonială
la 1865*

L. IOAN

77 Spioni la reformă

*Democratizarea
serviciilor secrete
sud-coreene*

81 Pioasele
burgheze

*Ordine religioase
feminine*

**HOOVER
INSTITUTION**

85 Cu tricolorul
pe copertă

*Raoul Bossy,
Însemnări și amintiri*

87 Momâia la Iași

S. IFTIMI

**ASA VĂ PLACE
ISTORIA?**

89 Consumul
excesiv de alcool
dăunează
dintotdeauna sănătății

RUBRICI

30; 31; 39

Eveniment

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

72 În București,
acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

94 Reverberații

88; 93; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

STATUL CULTURAL

Ce datorește oare statul culturii? Fiind în serviciul națiunii, iar nu națiunea în serviciul lui: totul. Căci din cultură se plămădește spiritul de solidaritate și conștiința valorilor comune, ce sunt chiagul unității spiritual-sociale a națiunii.

Statul, personificare politică și juridică a națiunii, așa cum ea trăiește, pe planul economic și spiritual, este numai organizatorul valorilor naționale.

Națiunea, și numai ea, este creatoare de valori; statul nu are decât datoria de a le apăra și ocroti; de a le descoperi și deșeptă, când sunt ascunse; de a le înălța către culmi cât mai ridicate, când sunt prezente.

Statul, ca organizare politică și juridică a comunității națiunii, are datoria să urmărească ritmul particular de viață al națiunii; să-l accelereze și să-l conducă.

Aceasta este politica culturii care ar trebui să fie la baza oricărei politici de stat.

Iar principiile, ce vor trebui să stea în mod necesar la temelie acestei politici noi, nu pot fi decât acestea:

1. Nu poate fi despărțită cultura superioară, creatoare, de cultura poporului;

2. Cultura nu poate fi impusă; ci ea trebuie să trăiască într-o atmosferă de libertate, spontaneitate și specificitate națională;

3. Cultura trebuie clădită pe specificul național, care trebuie cercetat prin metoda monografică sociologică;

4. Instituțiile de stat, ce-și asumă răspunderea organizării culturii naționale, vor trebui să aibă o autonomie cât mai largă;

5. Astfel de instituții nu pot avea de scop crearea culturii, ci numai crearea condițiilor

D. GUSTI

prielnice dezvoltării ei, stimulând și organizând colaborarea tuturor elementelor culturale ale țării.

Națiunea presupune deci cultura, iar cultura nu înțelege decât înăuntrul națiunii; statul național nu poate exista prin urmare decât sub forma de stat cultural.

Dar oricât ar fi de perfectă organizarea culturii, ea nu va avea valoare și viitor decât prin elementele chemate să o conducă și înfăptuiască. Cum vor fi aceste elemente, așa va fi și opera realizată.

Nu trebuie să se mai amestece în această acțiune

entuziasmul zgomotos de paradă și superficial. Trebuie trezit însă entuziasmul stăpânit, sentimentul profund al unei datorii naționale de împlinit.

In vârful munților, în fundul văilor, în șesuri, pretutindeni, în tot cuprinsul României, ne așteaptă, cu smerenie și nerăbdare, o lume dornică de hrană sufletească, o lume ce aspiră la o viață mai bună.

Să nu întârziem nici o clipă și să nu precupețim nici un sacrificiu. Să ne grăbim să ne ducem în mijlocul ei spre a-i întinde o mână frățască de ajutor și să-i ajutăm copiii să vie la noi, în școlile anume pregătite pentru ei.

Vom întâlni acolo o dorință de bine fără margini!

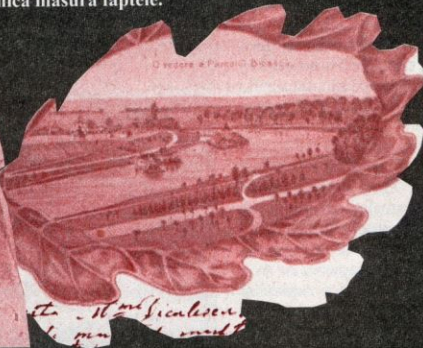
Ajutând-o, ne vom putea ajuta pe noi înșine, căci vom lucra astfel pentru întărirea neamului și a statului.

(*România Literară*, 19 mai 1932;
reprodus din *Opere*, vol. V,
Ed. Academiei, 1971)

Barbu Știrbei, domnitorul care a ocărmit Țara Românească în timpurile complicate de după stingerea revoluției de la 1848, a fost un foarte bun administrator, un gospodar cu vederi înaintate. Conștiința publică i-a reținut în prea mică măsură faptele.

Barbu Știrbei...

... și parcul din Craiova, amenajat în vremea lui

BARBU ȘTIRBEI - UN DOMNITOR DE TRANZIȚIE

DAN BERINDEI

Pentru timpul său, începutul secolului XIX, familia Bibescu reprezenta un exemplu de tenacitate și reușită. Astfel, Dumitrache – tatăl a doi viitori domni – izbutise să se ridice cu mult peste starea relativ modestă a neamului, care nu aparținuse marii boierimi. Grație moștenirii pe linie maternă, de la Ecaterina Văcărescu, fiii cuplului – Barbu, Gheorghe și Ion – au devenit membri ai lumii privilegiate a marilor boieri pământeni.

Deschis către lume, înțelegând că rosturile ei erau într-o continuă schimbare, cititor de presă europeană, Dumitrache Bibescu, chiar dacă nu s-a ridicat la înălțimea contem-

poranilor Iordache și Dinicu Golescu, a înțeles, printre primii, necesitatea de a-și trimite copiii la învățătura Occidentului. Și încă la Paris, în Cetatea noilor lumini!

O dată de naștere incertă

Dacă fiul său mijlociu, Gheorghe, și cel mic, Ion, au purtat numele familiei, Barbu, cel mare, a fost adoptat de bunicul dinspre mamă, ultimul Știrbei, devenind astfel beneficiar al averii acestuia și al unei bogate tradiții. În ceea ce privește data nașterii, ea este încă sub semnul întrebării, fiind puse în circulație două

variante, destul de îndepărtate în timp: 1796, respectiv 1801.

Tânărul Știrbei s-a găsit la Paris în perioada Restaurației, în timpul domniei lui Ludovic XVIII (1814-1824). El a urmat cursuri de filosofie și drept, fără a le finaliza însă, asemenea celor mai mulți dintre tinerii boieri ai epocii, reușind însă să fie admis într-o lojă francmasonică!

În tulburile an 1821, Barbu s-a reîntors din Orașul luminilor și, refugiat la Brașov, împreună cu ceilalți boieri care-și găsiseră adăpost de Tudor Vladimirescu în cetatea transilvană, a fost, la rândul său, cuprins în febra uneltirilor politice. Neîndoielnic, șederea

în capitala Franței, dar și calitățile sale native, cu toată formațiunea sa strict conservatoare, și-au pus amprenta pe trăsăturile de întârziat om al Luminilor.

Căsătorit cu moldoveanca Elisabeta Cantacuzino, alianță ce l-a propulsat și mai puternic în rândurile marii boierimi, în 1825 s-a hotărât să se reîntoarcă în Țara Românească, în preajma noului domn pământean, alături de tatăl său, care nu părăsise țara. Apropierea de tron i-a adus și o rapidă și interesantă promovare în ierarhia dregătorilor: vel căminar, ispravnic de județ (și încă al județului Ilfov!), vel clucer, al doilea sameș al Vistieriei.

Dar, totodată, departe de a fi un simplu partizan al domnului, grație mai ales capacităților sale, a fost desemnat, în mai 1828, să-l întâmpine pe generalul Pahlen, cel dintâi preșident plenipotent al divanurilor celor două Principate, pe care armata rusă le ocupase, devenind apoi comisar al țării pe lângă oastea imperială, sarcină deosebit de delicată. Ca, mai târziu, să rămână alături și de capriciosul și brutalul general Jeltuhin, cel care i-a succedat contelui Pahlen.

Sfârșitul războiului ruso-turc (1828-1829), tratat de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829) și, mai ales, preluarea conducerii celor două țări de către generalul conte Pavel Kiseleff (între anii 1829 și 1834) au creat condiții favorabile ascensiunii lui Știrbei. Preocupat de modernizarea Principatelor și de transformarea lor în adevărate gubernii model – pentru general, granița imperiului se

Brașov, gravură de L. Rohbock, sec. XIX

oprea la Dunăre! – a fost mereu în căutare de tineri promițători și, totodată, fideli slujitori ai ordinii sociale, care să deosească un atașament ferm față de Rusia, puterea protectoare.

Astfel, în mod firesc, Barbu Știrbei, ca și fratele său, Gheorghe Bibescu, și, de asemenea, Al.D. Ghica s-au numărat printre soluțiile găsite de Kiseleff. Și, deloc întâmplător, toți trei au ajuns să ocupe tronul Țării Românești.

În primăvara anului 1830, i s-a dat în grijă Departamentul din Năuntru, demnitate de mare însemnătate. A participat și la întocmirea textului Regulamentului organic, a făcut parte și din plenul Obșteștii Adunări extraordinare de revizie. Secretar de stat și apoi mare logofăt al Treburilor bisericești, demnitate pe care a păstrat-o și în prima parte a domniei lui Al.D. Ghica (1834-1842), Barbu Știrbei a fost, în același timp, membru al Eforiei Școlilor – cu preocupări pri-

vind dezvoltarea și modernizarea învățământului, pe care-l dorea însă „potrivit pe starea fieștecăruia om în societate” –, dar și al Comisiei pentru înfrumusețarea Bucureștiului.

Umiliința stăpânirii străine

Concurent al noului domn, a fost păstrat totuși în apropierea acestuia un timp, după care, în 1835, a plecat din nou spre Paris, pentru a reveni, un an mai târziu, fiind ales membru al Obșteștii Adunări și apoi încredințându-i-se Departamentul Justiției. În această calitate, el s-a

preocupat de întocmirea unui cod de comerț, pornindu-se de la traducerea legiurii franceze, ca și de îmbunătățirea codurilor de procedură civilă și criminală. La începutul anilor 1840, când poziția domnului a început să se clatine, Știrbei s-a retras din guvern, pentru ca, la finele lui 1842, după înlăturarea de la tron a lui Al.D. Ghica, să devină unul dintre candidații la succesiune. Fratele său se bucura totuși de un mai mare număr de susținători și, în consecință, Barbu a cerut partizanilor săi să-și dea voturile acestuia. În vara anului 1846, s-a retras din fruntea Departamentului din Năuntru, dar n-a trecut în rândul opoziției și, cu atât mai puțin, n-a devenit un adept al cauzei revoluționare.

În primăvara anului 1849, când puterea suzerană și cea protectoare puneau capăt situației de provizorat, Știrbei s-a bucurat de sprijinul Imperiului otoman și, în temeiul convenției de la Balta

Liman din 19 aprilie/1 mai 1849, semnată de cele două mari puteri, a fost desemnat domn al Țării Românești, pe o durată de șapte ani.

Regulamentul Organic, deși repus în funcțiune după reprimarea revoluției, era nesocotit însă în mai multe privințe. Printre ele – numirea, și nu alegerea domnilor de către adunări obștești extraordinare; limitarea de termen a domniei; iar în ceea ce privește puterea legislativă, prin renunțarea la Adunările obștești, urma a funcționa „consiliul sau divanuri ad-hoc”, iar în acestea nu erau cuprinși decât „boierii cei mai însemnați și demni de încredere, ca și câțiva membri ai înaltului cler”. Convenția de la Balta Liman mai prevedea, de asemenea, constituirea unor „comitete de revizie”, care trebuia să contribuie la îndreptarea unor stipulații din statutele fundamentale ale celor două țări, ameliorarea relațiilor agrare figurând pe primul plan, ca o lecție a revoluției.

Domn pe doar șapte ani, Știrbei și-a început mandatul sub ocupație străină. În plus, mai trebuia să suporte și prezența unui comisar extraordinar din partea fiecărei dintre cele două mari puteri, însărcinat cu avizarea și sfătuirea domnitorilor pământeni; tot acestora revenindu-le și desemnarea membrilor comitetelor de revizie.

Numirea lui Știrbei a

Gheorghe Bibescu (1842-1848),
litografie, sec. XIX

fost întâmpinată de compatrioți cu simțăminte amestecate. Cu prilejul ceremoniilor de investitură desfășurate la Istanbul, cei doi domni au fost supuși tradiționalului ritual: sărutul papucului sultanului și chiar și a șei calului dăruit. Mai mult, la București, generalul Lüders nu s-a sfiit să ceară ca, la un Te Deum, să i se ofere onoruri înaintea domnului. La rândul său, Omer Pașa, comandantul corpului de ocupație otoman, se purta ca într-o țară cucerită. Generalul rus Dannenberg, într-o conversație, întreba și răspundea retoric: „Care este poziția unui domn al Țării Românești? – Un subprefect!”. De altfel, și

comisarul otoman Ahmed Efendi îl califica pe Știrbei drept „guvernatorul provinciei”. În aprilie 1851, dubla ocupație a luat sfârșit, încheindu-se și importante cheltuieli pe care ea le impusese. Domnului i s-a transmis Ordinul „Sfânta Ana” al Imperiului țarist, cu briliante!

Domn „energios”

În echipa conducătoare a țării, Știrbei l-a păstrat o vreme și pe conservatorul Constantin Cantacuzino, pentru ca, mai apoi, să se îndepărteze vizibil de tabăra ultra-conservatoare. Dintre foștii pașoptiști, l-a avut alături doar pe Nicolae Kretzulescu, din 1849, și pe Constantin Filipescu, din 1851. Soarta altora a fost însă mai crudă – cazul lui Nicolae Bălcescu, muribund, care nu primește avizul de revenire în țară, sau al lui Grigore Peret, expulzat din porunca domnitorului.

Domnul nu a stat deloc cu mâinile încrucișate în ceea ce privea orânduirea țării. Folosindu-se și de lucrările comitetului de revizie, Știrbei, „domn energios”, a practicat o politică moderată de reforme,

„cu pași lini, dar siguri”, după cum nota *Gazeta Transilvaniei*. Acum lua naștere o nouă ierarhie a Bisericii, conducerea acestuia fiind preluată de mitropolitul Nifon. Domnul a trecut la o mai severă selecție a magistraților, numind tot-

J. Schonberg, Atacul rușilor contra cetății Brăila la 15-16 iunie 1828,
acvaforte colorată de mână

odată, pentru a grăbi ritmul proceselor, și judecătorești supleanți. Ca semn al unei bune administrații, nu întâmplător, în 1852, doar 138 dintre cauzele supuse judecăților au rămas nesoluționate.

Chestiunea agrară, a fost rezolvată, dar într-un sens în bună măsură conservator, limitativ, lăsând-o, în fond, deschisă pentru viitor. În noua legiuire, promulgată în 1851, țărani erau denumiți *chiriași*, evidențiindu-se astfel dorința dezlipirii lor de pământ, înlesnindu-se posibilitățile de strămutare, dar și cele de izgonire. Nicolae Iorga vorbea, în acest sens, chiar de aplicarea unui „principiu mascat al totalei exproprii”. Știrbei, ca și A.I.D. Ghica, avea în vedere și desființarea robiei țăganilor, proces demarat chiar de fratele său Bibescu. Astfel, în prima etapă a domniei, a introdus restricții la vânzarea robilor, interzicând despărțirea familiilor, ca, spre capătul ei, să precede la eliberarea tuturor.

Cu toate timpurile complicate, Capitala, unde paza era asigurată de 800 de sergenți de stradă, a suferit modificări și îmbunătățiri. Astfel, a fost refăcută Calea Mogoșoaiei – Calea Victoriei de astăzi –, au fost începute numeroase lucrări la alte străzi, încheindu-se și amenajarea parcului Cișmighiu. În decembrie 1852 a fost inaugurat și edificiul remarcabil al Teatrului Național. Tot acum apăreau și hoteluri de nivel cu adevărat european. Și în provincie, simțul edililor al domnului și-a făcut simțită prezența, dovadă stând introducerea iluminatului cu felinare la Craiova – doar în „serile întunecoase” –, amenajarea cheiurilor la Brăila și Giurgiu, dar și încheierea lucrărilor la Zăvoiu din Râmnicu Vâlcea.

Alexandru Dimitrie Ghica, domnitorul Țării Românești (1834-1842)

Știrbei se gândea la introducerea unui sistem de ferme model, la modernizarea unor domenii, ca, de pildă, cel minier. Cărmuitorilor de județe li s-a cerut, în 1853, să raporteze unde ieșea păcura din pământ. Din 1851, Statul administrativ hotărâse constituirea la București a unei comisii care să se ocupe de „interesele corpului negătoreșc și industriaș”.

În toamna primului an de domnie, deficitul bugetar al țării fusese – după opinia chiar a lui Știrbei însuși – „copleșitor”, iar situația financiară – „îngrozitoare”. În 1852 se înregistra chiar și un ușor excedent bugetar.

Armata a stat în centrul atenției domnului, fie prin sporirea apreciabilă a efectivelor, fie prin efectuarea unei adevărate opere de reorganizare. Au fost create, în 1850, corpul dorobanților și cel al grănicerilor, au fost sporite unitățile de pompieri și înființată, la București, o școală militară, unde, în 1851, s-au susținut primele examene. Iar în ceea ce privea dotarea, au fost obținute de la Poarta

otomană noi tunuri și s-a importat armament din Belgia.

Din nou acasă, din nou printre străini

Când în vara anului 1853 armatele ruse au revenit în Principatele pe care le părăsiseră cu doi ani în urmă, domnul s-a găsit într-o situație deosebit de delicată. Intrând în București, generalul d'Elmpt, comandantul avangăzii armatei imperiale, le-a arătat mai multă atenție ierarhilor Bisericii. Câteva luni, până în momentul semnării declarației de război a Imperiului otoman, Barbu Știrbei a continuat să rămână în Țara Românească, apoi a plecat, ca și A.I.D. Ghica, la Viena. A revenit în toamna anului 1854, după ce armatele ruse se retrăseseră și țara se găsea sub dubla ocupație austro-otomană.

Opera de reformă a fost reluată. Domnul a reușit să aducă, în scurt timp, un excedent de 2 milioane și jumătate de piaștri. Folosindu-se de înfrângerea Rusiei, în Războiul Crimeei, spre sfârșitul domniei, a cerut anularea datoriei de 12 milioane de piaștri, datorie rezultată tocmai din cheltuielile de ocupație.

În mesajul domnesc din ianuarie 1856 se pomenea de „drumuri mari de comunicații” și chiar de necesitatea construirii de căi ferate, purtându-se negocieri și cu o firmă bavareză. Tot acum se finalizau lucrările rețelei de telegraf, organizându-se, în 1855, la București, și o școală tehnică de telegrafie.

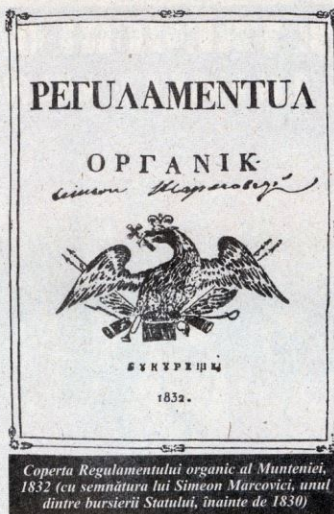
La Târgșor a fost deplasată fabrica de pulbere și a început

fabricarea gloanțelor. Tineri ofițeri au fost trimiși la specializare în Austria și Prusia, iar elevii Școlii militare din Capitală au participat la operațiile topografice realizate de ofițeri cartografi austrieci. Orașele resimțeau din nou aerul înnoirilor: la Craiova s-a amenajat parcul Bibescu, iar la București s-a desăvârșit vestita Șosea. În ianuarie 1856, domnul anunța iminenta introducerea gazului lampant în Capitală.

Instruirea și organizarea deveniseră cuvintele cheie ale regimului. În 1855, în București, se puneau bazele unei școli comerciale, cu „profesori buni”, iar la mănăstirea Mihai Vodă se ridica o mică instituție dedicată studiului chirurgiei. La sugestia francezului Lalanne, în vara anului 1855, a fost adoptat *stanjenul lui Știrbei*, unitatea de măsură de 2 metri.

Prudentul domn, deși cu oarecare rețineri, mult mai voalat, în comparație cu colegul său din Moldova, și-a manifestat opțiunile uniioniste, având și speranța ascensiunii sale la tronul național ce ar fi urmat a fi creat. La începutul verii anului 1856, Știrbei i-a predat puterea lui Emanoil Băleanu, care urma, la rândul său, să i-o transmită lui Al. Ghica, noul caimacam.

După o oarecare zăbavă, Barbu Știrbei

Coperta Regulamentului organic al Munteniei, 1832 (cu semnătura lui Simeon Marcovici, unul dintre bursierii Statului, înainte de 1830)

a luat drumul Parisului. Candidat pentru Divanul ad-hoc din 1857, a fost ales deputat, când încă nu se întorsese din Franța. Dar, ca și Bibescu, nu și-a putut găsi locul într-o adunare dominată politic de liberalii radicali. Ca și fratele său Bibescu, a preferat o „ieșire din scenă”, plecând din nou spre Franța.

Un an și jumătate mai târziu, în momentul constituirii Adunării Elective, stabilite prin textul Convenției de la Paris, a fost ales deputat, reînviindu-i speranța domniei. Dar, ca și în 1842, Bibescu era cel care întrunea mai multe opțiuni ale dreptei. Oricum, nici unul, nici altul nu aveau șansa alegerii în fața puternicei mișcări naționale și progresiste, aflată în contradicție deschisă cu opțiunile lor conservatoare. Și, dezluzionat de eșec, Știrbei a luat iarăși calea străinătății.

Peste șapte ani a reapărut pe scena politică românească, de data aceasta venind la București pentru a-l susține pe principele Carol. În urma întevederilor cu acesta, se pare că Știrbei i-a făcut și recomandări practice cu privire la organizarea țării. Fiul său George urma să fie una dintre persoanele apropiate de noul ocupant al tronului, mai ales în primii ani de domnie, când pentru vârstnicul Barbu nu mai era loc. În noiembrie

1868 a mai vizitat pentru ultima oară Bucureștiul, pentru a-și găsi, câteva luni mai târziu, în aprilie 1869, sfârșitul la Nisa. Trupul neînsuflăit i-a fost adus în țară, fostul domn aflându-și veșnica și meritata odihnă la Buftea, pe pământurile reședinței sale. ■

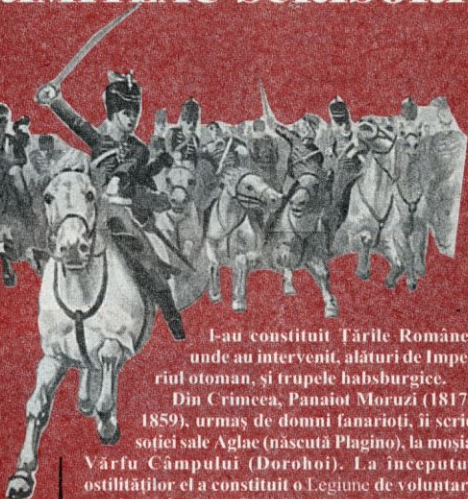

Teatrul Național din București

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

La 3 iulie 1853, trupe rusești trec Prutul, fără să declare război, și ocupă Principatele Române. Imperiul otoman — puterea suzerană —, sprijinită de Anglia și Franța, adresează un ultimatum Rusiei, cerându-i să-și retragă armatele. În urma refuzului, la 16 octombrie 1853, Imperiul otoman declară război Rusiei. Era începutul războiului Crimeei, după numele principalului teatru de luptă pe care s-au confruntat cele două imperii. Turciei alăturându-i-se corpuri expediționare trimise de Franța și Marea Britanie. Un câmp secundar de bătălie

l-au constituit Țările Române, unde au intervenit, alături de Imperiul otoman, și trupele habsburgice.

Din Crimeea, Panaiot Moruzi (1817-1859), urmaș de domni fanarioți, îi scrie soției sale Aglae (născută Plagino), la moșia Vârful Cămpului (Dorohoi). La începutul ostilităților el a constituit o Legiune de voluntari greci pusă în slujba Rusiei, amintind de Batalionul sacru format la 1821 pentru eliberarea Greciei de sub dominația turcească. Pentru devotamentul față de puterea Nordului avea să fie făcut principe rus, titlu transmis și copiilor. Scrisorile se păstrează la Arhivele Statului și au fost traduse de noi din limba franceză.

Georgeta FILITTI

Chișinău, 2 ianuarie 1855

Scumpă și desăvârșită Aglae, buna, adorabila mea soție,

Destinul s-a pronunțat. Nu-mi mai aparțin, nu mai pot dispune în exclusivitate de persoana mea pentru fericirea ta, pentru dragostea ta. Când mă așteptam mai puțin, M.S. Împăratul, cu solitudinea sa plină de bunătate, a găsit de cuviință să-mi ordone să iau conducerea corpului expediționar de voluntari al armatei

de Sud și a Crimeei. E o cinste neașteptată, în care nimeni nu voia să creadă, fiindcă e postul pe care generalul Soulas l-a avut anul trecut și e important, fiindcă aproape echivalează cu demnitatea de general. Onoarea e mare, cariera ce mi se deschide în față, atât în ceea ce privește demnitatea, cât și influența numelui nostru în lume, e imensă; totuși, pericolele nu-s mai puțin însemnate, nu trebuie să le ignorăm. Ca femeie de spirit și de suflet

va trebui să înțelegi că un bărbat ca mine s-a lansat, datorită poziției lui, pe făgașul oamenilor care aspiră la un nume, o sarcină, o patrie. Pediticile și primejdile, chiar moartea sunt fleacuri, fiindcă în loc să mor în convulsii și necunoscut, ca anul trecut [sic!], azi moartea mea va face cinste ție, copiilor mei, familiei mele. De altfel, nu mor toți cei care pleacă în război, e sigur.

Încolo, fii liniștită, pentru că în ceasul când vei citi această

scrisoare voi fi pe drumul Sevastopolului. Ceea ce te pot asigura e că din toată puterea sufletului meu, chipul tău va rămâne pentru totdeauna întipărit în inima mea și nu te voi iubi decât pe tine pe lumea asta.

De la Odessa îți voi trimite fotografia mea în uniformă. E compusă din căciulă caucaziană, tunică verde rusească cu două rânduri de nasturi cu vulturul imperial, ca a celor din Gardă, guler albastru deschis brodat cu aur, epoleți de aur cu fante adânci. E simplu și frumos, sper.

Îți cer să citești scrisoarea pe care i-am trimis-o lui Alexandru [fratele său], fiindcă ai mari îndatoriri. Mai întâi reputația ta care e atât de importantă pentru o femeie, pe urmă obligațiile tale de familie, înțelepciunea ta, principiile tale sănătoase, bunele tale sentimente îmi dau siguranță deplină în ceea ce privește averea noastră. Îți trimis o procură pentru cazul când vei socoti de cuviință să arrendezi moșia [Vârful Câmpului]. Bagă de seamă că din cauza intrării mele în armata [rusească] să nu ni se sechestreze pământul; din acest punct de vedere

îți spuneam să faci economii. Încolo, fă cum crezi, fiindcă eu, cât sunt în slujbă, n-am nevoie de un ban, sper că solda îmi va fi de-ajuns.

Aș vrea să am caii cu mine, totuși pentru moment și până va da iarba lucrul e imposibil din cauza lipsei de nutreț. Așa că tu îi poți îngriji și să faci să fie încălecați zilnic, până la noi dispoziții. Am o mulțime de șei – registrul e la Ianaki; pune să le curețe și să le strângă pe toate, dar spânzurate undeva ca să nu le roadă șobolanii.

Scrisorile să le trimiți pe adresa Mariei Cantacuzino, ea mi le va da; eu voi face la fel. Dacă ai ceva special să-mi spui, trimite în taină prin Maria Roznovanu, ca să le expedieze la Catinca.

Adio, scumpă prietenă, îmbrățișează și binecuvântează din parte-mi pe copii; fă o slujbă pentru mine. Salută-i pe toți și fii convinsă că n-ai să întâlnești niciodată în viață un om care să te fi iubit atât de mult. Țin neapărat, dacă e cu putință, să vii la mine cu Coca [fiul cel mare, Dumitru, născut în 1847]. Ia-ți măsură în consecință și pregătește-te de pe

acum. Asta, se înțelege, pentru mai ori sfârșit de aprilie.

Prietenul tău, Panaiot

Duminică, 20 februarie
[1855]

Azi plec, iubito, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu urările tale care-mi sunt prețioase și cu binecuvântarea maicii mele. Încearcă să bagi bine în cap tot ce ți-am spus în ultimele scrisori, mă iubești prea mult ca să nu faci întocmai. Cât despre mine, voi câștiga pe câmpul de luptă epoleții pe care-i port. Plec hotărât să-mi fac datoria, sunt convins că acțiunea mea va fi încuviințată de bunii patrioți greci și că voi avea o pagină în istoria grecilor, care au fost desăvârșiți în slujba patriei lor. Moartea nu înseamnă nimic în fața datoriei, în fața obligațiilor ce avem față de țara noastră. Se înșală complet cei ce cred că acționez din ambiție personală. Nu, protestez vehement. Se înșală și când socotesc că noi suntem partizanii orbi ai Rusiei. Nu, de o mie de ori nu! Rusia e singura putere care n-a garantat încă integritatea Turciei. Noi ne

Englezi și francezi într-un moment de destindere

Comandantul otoman Ismail Pașa

batem pentru ea, fiindcă e singura care-i combate pe dușmanii noștri care prin tratate solemne nu încetează să distrugă lumea creștină din Orient. În ziua când politica Turciei se va schimba, ne vom retrage și noi. Dar de ce să anticipăm? Să lăsăm lucrurile să curgă și posteritatea se va pronunța.

Deocamdată te îmbrățișez cu drag. Adio, inger scump, păstrează veșnic chipul meu în inima ta.

Prietenul tău, Panaiot

[P.S.] Îți trimit din Odessa, cu Ștefanovitz, fotografia mea. Îmbrățișează-i pe copiii, pe fratele meu Alexandru, pe Suțu [Alexandru, cumnat] și pe toți ceilalți. Nu-l uita pe bietul Mavros [Nicolae, socrul lui Ion Ghica]. Cum fratele meu Costaki e un lunatic, cu idei sucite, trimite-i o copie de ce ți-am scris mai sus. Nu vreau să se îndoiască acolo de intențiile mele. Ai să primești prima mea scrisoare din Sevastopol. Coca se poate lăuda de pe acum cu așa ceva. Rescriptul [ordinul] împăratului pentru mine e foarte măgulitor. Urmărește în *Journal de St. Pétersbourg* discursul pe care-l voi pronunța în fața trupelor mele.

Odessa, 26 februarie 1855

Scumpă și dragă prietenă,

Măine plec de aici la Șiraz. Vremea e oribilă și cu toate acestea trebuie să mă duc ca să ajung la Sevastopol înainte de principele Gorceakov. N-ai de unde să știi, desigur, dar din fericire pentru cauza noastră acesta l-a înlocuit pe principele Menșikov care, bolnav și istovit, își pierduse toată forța și capacitatea de a conduce operații atât de grele și de

complicate. Astfel, principele devine conducătorul armatei de Sud și al Tauridei. Lüders rămâne la Cartierul General de la Chișinău, păstrat neatins.

Locuiesc de două zile într-un hotel splendid. E noroi pretutindeni și îl detest cu atât mai mult, cu cât trebuie să continui a călători pentru a traversa mlaștina, e dezgustător. Află că am lăsat o calească minunată la Xida, pe care am schimbat-o cu Costaki pentru vehiculul meu, adăugând 200 de ruble de argint.

Trag nădejde să am curând scrisori de la tine; trimite-le la Chișinău, la Maria Cantacuzino. Sper că ai primit sau vei primi două fotografii de ale mele, din care una s-o trimiți mamei prin poștă.

Ieri am luat masa la principesa Ipsilanti, biata de ea e surdă toacă, dar mi-a făcut plăcere pentru că mi-a arătat multă afecțiune. O socot, de altfel, o adevărată ruină istorică a gloriei noastre trecute.

Voi ce faceți acolo, se zice că vreți să vă războiți cu noi. Ne împacăm cu gândul ăsta. Cât despre mine, cred că, afară de Crimeea, n-or să moară de dor, încât în cele din urmă se vor înțelege la Viena [aluzie la preliminarile de pace]. Poate să mai dureze, dar tot acolo se va ajunge.

Sper că ai primit o lungă scrisoare cu o procură. Te rog să-mi confirmi și să-mi vorbești de tot ce te privește, atât din punct de vedere moral, cât și al stării tale fizice. Sper că Alexandru s-a întors. E inutil să-ți spun că situația mea i-a umplut de bucurie pe toți grecii din Odessa. Mă deranjează că se face prea mult tapaj.

Adio, frumoasa mea, aș vrea o fotografie a ta și a copiilor.

Prietenul tău, Panaiot

[P.S.] Să vezi ce am cum-părat la Odessa: tutun, țigări, pipe, brânză, cafea, orez, zahăr, oale, cutii pentru ceai și altele, rom, un butoi mic de vin și alte ingrediente indispensabile. Doi saci cu pesmeți cu zahăr și fără, excelenți.

Sevastopol, 10 martie 1855

Scumpă și dragă prietenă,

Am ajuns, în fine, în acest Sevastopol teribil și fii încredințată că datorită canonadei permanente a francezilor pare să fie îngrozitor, dar de fapt nu-i chiar așa cum crezi la prima vedere. Pe ici, pe colo explodează obuze, dar asta nu înseamnă că se mănâncă mai puțin și că lumea se plimbă mai puțin ori că e mai puțin veselă. Într-un cuvânt, e o chestie de obișnuință și, Doamne, de două zile mă aflu pe bastioane și în tranșee fără să-mi pese prea mult de ghiulelele care zumzăie ca albinele. Totuși, am avut nenorocul să pierdem pe unul dintre cei mai bravi amirali, căruia un obuz i-a retezat capul. Din bravadă se apucase să fumeze la vedere, în nasul francezilor. Făcea așa de cinci luni, dar de data asta nu i-a mai mers. Eu trimit în fiecare noapte o sută de oameni în tranșee; alaltăieri am ieșit și am capturat zece francezi. Rușii, care erau de patru ori mai mulți, au adus șapte. Acum îți spun ție și poți s-o repeți: Aliații [adică francezii și englezii] n-o să pună mâna niciodată pe Sevastopol [în august 1855, rușii aveau totuși să abandoneze fortăreața]. Până azi ar fi putut-o face, dar acum e imposibil, cu toți piemontezii care vor veni și cu Napoleon pe care îl așteaptă.

Locuința mea se compune din două camere lângă bastionul pe care francezii îl numesc

Telegraf. E departe de oraș. Am făcut bine că am trecut prin Baccisarai, fiindcă am numpărat un cal caucazian minunat de la principele Menșikov.

Drumul până aici a fost o adevărată aventură cu noroi până la urechi (acum când scriu rândurile astea a căzut o bombă la doi pași de mine), totuși călătoria a fost veselă. La Nicolaev ne-am urcat patru: principele Bubrenski, Bibikov etc. În șarabale ovreiești, căci lipseau caii de poștă. Cu toate permisele noastre de curieri, stația era de 28 de verste; 20 le-am făcut călare, pe deșălate, cu cuferele legate pe cai.

În Crimeea e o adevărată disperare, mai ales în împrejurimi. Aliații, tătarii, băștinași ori ruși – toți s-au străduit să taie, să distrugă tot.

Miezul nopții. M-am întors de la campamentele unde am așezat 60 de oameni, la 50 de pași de francezi. Cât am stat acolo nu ne-au zărit. Dar cum am plecat și oamenii au fost aranjați, au deschis un foc drăcesc cu bombe și ghiulele, fără să ne facă cel mai mic rău. Dumnezeu și rugăciunile tale mă vor apăra, iubit, până la sfârșit, așa presimt.

Încearcă să-mi scrii fără să adresezi scrisorile la Sevastopol. Trimite-le ori la George Balș, rugându-l să le încredințeze unui curier anume, ori lui Scarlat Kotzebue, care n-a plecat cu principele Gorceakov. Suntem toți în doliu pe un an.

11 martie

Scumpă prietenă, astă seară particip la un atac. Dacă mă întorc, voi avea Crucea Șf. Gheorghe și glorie, dacă nu, să nu mă uiți. Te îmbrățișez din suflet, pe tine, copiii și pe toată lumea.

Ora 5 dimineața. Nu moare cine merge la război. Și asta nu din lipsa obuzelor, a bombelor, a ghiulelelor, a rachetelor, care pur și simplu plouă pe noi.

Sevastopol, 21 martie 1855

Dragă prietenă,

Nu știu dacă ai primit scrisoarea mea de mai deunăzi. Astăzi îți scriu mult mai calm. Nu mori dacă bunul Dumnezeu n-o voiește. De 15 zile sunt continuu sub obuze și bombe; serviciul meu e foarte periculos, fiindcă noi menținem pozițiile din afara fortăreței.

Măine părăsesc Sevastopolul cu toate trupele mele, ca să mă duc spre Balaclava, în munți. Ți dai seama că am câștigat 80% din speranță de a te revedea într-o zi. În cele 15 zile am pierdut destui oameni de ispravă la ieșirile din bastion; în fine, grecii mei și-au făcut o reputație de bravură deosebită printre veteranii Sevastopolului, care țin de aproape 7 luni în șah forțele întregii Europe. Trebuie să vezi cum sunt strigați de francezi și de englezi de câte ori se văd și răspunsurile veninoase și pline de spirit pe care le aruncă. Mai ales francezii se simt foarte jigniți văzându-i pe greci că se luptă contra lor și când li se explică de ce, spun că starea mizerabilă de sclavi a făcut posibil așa ceva. Sunt povești de necrezut.

În noaptea de 10 spre 11 martie aud în dreapta mea, în tranșeea unde pătrunsesem cu batalionul meu, pe cineva strigând: *Oh! Oh! Eu! Grecule, iartă-mă, îndurare!* Celălalt voia să-l termine și îl izbea cu patul armei în cap. Înțelegând că era un ofițer, am ordonat să fie cruțat. S-a întâmplat să fie

Salahori iutari

Zuav

col. Kelly, comandantul Regimentului 34, omul cel mai excentric. Într-un cuvânt, draga mea, e foarte amuzant, mai ales când nu ești nici mort, nici rănit, ci la Sevastopol. E neplăcut și idiot, ca să zic așa, fiindcă nu ești niciodată sigur de nimic. Dormi în deplină pace și siguranță, cade o bombă și te face praf; mergi, mănânci, într-un cuvânt, și în fiecare clipă, mai ales în partea orașului unde ne aflăm noi, e Infernul. Cu toate acestea, oamenii beau, mănâncă, se plimbă, se duc la cafenea, la cofetărie. E nemaipomenit să vezi cum toate femeile, cum toată lumea s-a obișnuit cu așa ceva. Niți nu se mai gândesc la asta. Vine o bombă, e anunțată prin mii de strigăte, e urmărită cu privirea și dacă pică aproape, toată lumea se culcă pe burtă, afară de ofițeri, se înțelege de la sine, și nimeni nu e atins, doar dacă bomba n-a căzut chiar pe el. Cât despre proiectilele Minié [trase cu carabina inventată de ofițerul cu același nume; se încărca pe la gură; a fost introdusă în armata franceză în 1852],

nimeni nu-i atins, fiindcă toți se apără în așa fel că deseori încetează să mai tragă.

Aliații sunt la fel de obosiți și de plictisiți ca și noi de tot ce se întâmplă. Sunt mulți dezertori englezi și francezi. Aceștia din urmă sunt șmecheri, declarându-se *voluntari*, nu dezertori. În așa fel că noaptea trecută îmi aduc unul la bastion. Îl întreb ce e. Îmi răspunde: *voluntar*. Eu, văzându-i pantalonul roșu, cred o clipă că e unul de-ai mei; totuși, privindu-l mai bine, îi spun:

– Cum dracu ești voluntar?

– Am trecut în liniile voastre voluntar, colonel!

– Oh, ești dezertor și vrei să scapi!

Toți sunt așa. Dar francezii sunt buni soldați. Englezii în schimb sunt absolut ticăloși. La prima salvă spală putina și rareori vezi unul cu mustață, mai toți sunt imberbi. De fiecare dată când ieșim noaptea, luăm prizonieri. E o binecuvântare. Știu că toate acestea înseamnă și pierderi și de fiecare dată cad cei mai buni soldați. Cel mai tâmpit în toate

astea e înmormântarea continuă, la grămadă. Răniții, muribunzii – toate îți amintesc de zădărnici, de neant. Te bânuie ideea negre și gloria, onoarea militară îți par derizorii, fiindcă aici nu există nici o clipă de exaltare care să te scoată pe câmpul de luptă. E o bătălie permanentă, sistematică, ce ține de dimineața până seara, zi și noapte, și n-ai chef totdeauna să te gândești la patriotism și la faimă.

Pe 22 plecăm în munți, la Izurgun, spre Balaclava, în valea Baidar. Acum suntem încadrați în Corpul VI sub comanda principelui Piotr Gorceakov. Doar Dumnezeu cunoaște viitorul. Așteptăm două divizii complete. Sevastopolul e la adăpost de orice atac. Se pare că la venirea verii vom începe o campanie de marșuri și manevre. Va fi mai bine. Vom vedea. Cu siguranță Dumnezeu nu ne va părăsi. În batalionul meu am o mulțime de bolnavi, răniți mai puțin.

Adio, scumpo. În biletul alăturat îți scriu puțin de treburile noastre.

Prietenul tău, Panaiot ■

Vivandieră

Pe marginea tranșeei

Bătălia din 10 ianuarie 1475

DE CE LA SUD DE VASLUI?

CONSTANTIN REZACHEVICI

Am văzut în numărul trecut cum, în primele zile ale lunii ianuarie 1475, o mare armată otomană, care în august 1474 sistase în mod surprinzător asediul cetății albaneze Skodra, înainta spre Vaslui, cu intenția de a zdrobi oștirea moldoveană.

Să urmărim, în continuare, desfășurarea evenimentelor.

După cronicarii turci, chiar și vremea a ținut cu Ștefan. Înghețul nu se ivise, ploaia nu contenea, iar invadatorii ajunseseră ca niște „găini plouate” (Ahmed Kemal Zade), înaintând pe drumuri desfundate. Oamenii sufereau de foame; iar lipsa nutrețurilor „au slăbitu caii turcilor cei gingași” (Grigore Ureche). Bătălia decisivă era așteptată ca o izbăvire, astfel că lui Ștefan nu i-a fost greu să-i atragă pe turci pe drumul Bârladului, unde, de altfel, ajunseseră și în urmă cu doi ani (decembrie 1473), pe urmele lui Basarab Laiotă.

Tactică dejuceată

Mai departe de Bârlad nu trecuseră însă, astfel că drumul „de costișă” spre Vaslui și de acolo spre Roman nu le era cunoscut. Acest drum urma pe stânga cursul Bârladului, cotind spre apus în dreptul Vasluiului, trecând de zona „La Poduri”, unde Racova se vărsa pe dreapta în Bârlad, formând pe atunci o baltă mlăștinoasă, netînghețată, aflată undeva la nord-vest de actuala centrală de producere a apei calde pentru orașul Vaslui.

Dincolo de această baltă, între râul Bârlad și pâraul Vaslui, afluent pe stânga acestuia, drumul a fost blocat cu lucrări de apărare. Aici, unde urma să fie oprită înaintarea turcilor, au fost plasați secuii și o parte din moldoveni, cu zece arme de foc care aveau muniții pentru șapte lovituri. La acea epocă nu erau „tunuri de câmp” (nu apăruseră nici afetele pe roți), cum se crede de obicei, ci doar simple țevi fixate pe o scândură sau purtate chiar de un singur luptător, de felul puștilor grele de cetate.

Urișa armată otomană nu se înșiruia pe un singur drum (îngust și desfundat în secolul XV), cum se credea până acum, ci înainta, după cum îngăduia terenul, în coloane paralele, succesive, precedate de avangardă. La traversarea codrilor, numeroși atunci pe valea Bârladului, coloanele se îngustau și înșiruirea lor se lungea foarte mult, depășind marginile acestora. De aceea, desigur, nici nu au fost atacați otomanii în astfel de locuri de către Ștefan.

La ieșirea din codrul Lipovățului, turcii s-au aflat însă înaintea unei câmpii mlăștinoase (lunca

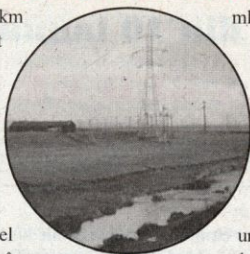

Ștefan cel Mare pe o broderie din 1500

Bârladului), lungă de circa 10 km până la dealul pe care e aşezat Vasluiul şi vărsarea Racovei în Bârlad şi lată de 2-3 km între dealurile Muntenilor, la dreapta, Timotei şi Paiului, în stânga. Aparent, era suficient de mare pentru a îngădui turcilor să ia formaţie de luptă, măcar cu o parte din trupe, cu condiţia ca Ştefan cel Mare să accepte o înfruntare în „câmp deschis“. Era tocmai ceea ce domnul Moldovei, bun cunoscător al tacticii turceşti, s-a ferit să facă!

Dispozitivul tactic de luptă al turcilor era în mod obişnuit în formă de semilună, cu cornurile (aripile) puternic întărite şi concavitatea (centrul) mai slabă, orientată spre inamicul creştin. Acesta şarja impetuos spre centrul retras al dispozitivului otoman (unde ar fi trebuit să se afle şi conducătorul turcilor), care ceda uşor, în timp ce aripile semilunii îl învăluiau, nimicindu-l apoi.

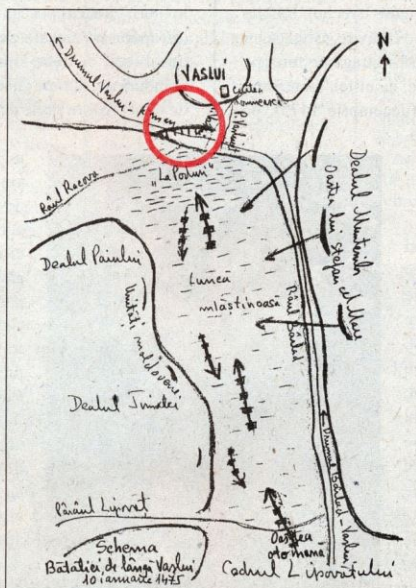
Numai că oastea moldoveană n-a acceptat provocarea fatală, Ştefan alegând tactica defensivă urmată de contraatac în forţă. Bătălia n-a fost o luptă de cavalerie (de tipul turnir) în felul occidental al vremii, dar nici o acceptare a tacticii capcană a turcilor. Ştefan i-a obligat pe otomani să atace singura parte vizibilă a oştii sale – liniile de apărare din capătul de nord-est al câmpiei

mălăstinoase din zonă – „La Poduri“ (vărsarea Racovei în Bârlad), în formaţie de „săgeată“, cu flancurile vulnerabile faţă de dealurile unde aştepta gata de contraatac oastea moldoveană. Suleiman Hadâmbul n-a putut aplica nici învăluirea largă a moldovenilor, spre Vaslui, prin unităţi separate, tactică, de asemenea, mult folosită de turci, căci dealurile împădurite care flancau lunca Bârladului se întindeau, într-o succesiune de culmi şi văi diferite orientate, pe distanţe foarte mari. Iar terenul mălăstinos a anihilat principala armă tactică a numeroasei călăriri otomane – şarja –, înlocuită printr-o deplasare greoaie, prin mocirlă, a „gingaşilor“ cai ai turcilor, unii călăreţi chiar descălecând.

Bătălia

Peste toate, în dimineaţa de marţi, 10 ianuarie 1475, o ceaţă deasă, urmare a vremii neobişnuit de calde pentru acea dată, a acoperit lunca Bârladului, venind în sprijinul moldovenilor. Ieşind din codrul Lipovăţului în această luncă, la nord de pârâul cu acelaşi nume, avangarda şi apoi celelalte coloane turceşti, care presau din urmă, au fost cuprinse de „negură“, de nu să vedea unul cu altul“. Cum mărturiile despre bătălia care a urmat provin de la participanţi de rând din ambele tabere,

Schiţa bătăliei din 10 ianuarie 1475. Cercul marchează punctul de întărit unde oştii moldoveneşti şi secii au oprit înaintarea inamicului (fotografia din medalia reproduce imaginea de azi a locului respectiv)

care nu aveau o viziune de ansamblu asupra acesteia, reconstituirea exactă este dificilă.

Cercetarea atentă a izvoarelor și a terenului ne duce însă spre următoarele faze:

1) Avangarda și unitățile care o urmau prin ceața deasă și „norul greu“, nevăzând inamicul, înaintau orbește, când, la porunca lui Ștefan, din preajma liniilor fortificate de lângă vărsarea Racovei în Bârlad, au prins să sune „cu buciume și cu trâmbițe, dând semn de războiu“. Avangarda condusă de Piribeg, fiul lui Sac (Isak) pașa, și alte corpuri care urmau, auzind acest semnal, s-au lăsat atrase în această direcție dorită de Ștefan, crezând că au înaintea grosul armatei moldovene, slobozind, la rândul lor, strigătul de luptă. La auzul lui, însuși Ștefan cel Mare, aflat cu grosul trupelor sale, foarte probabil, pe Dealul Muntenilor, s-a înfiorat. Pe dată, un boier bătrân, ingenunchind, i s-a adresat: „Doamne, nu te tulbura, căci astăzi îți vom sta cu vitejie alături, Dumnezeu de sus ne va ajuta.“

A urmat o luptă crâncenă la liniile de apărare, cu atacuri și contraatacuri de ambele părți, chiar „Podul Înalt“ de peste Bârlad (la care se referă, în realitate, Grigore Ureche) s-a prăbușit. Au pierit cam 1.500 dintre secui și mulți moldoveni.

Între timp, turcii umpluseră lunca mlăștinoasă a Bârladului, expunându-și flancurile, dar căderea liniilor de rezistență ale secuilor și moldovenilor era iminentă.

2) În acel moment, Ștefan cel Mare, care își păstrase grosul trupelor sale pedestrite pe culmile și văile lungului Deal al Muntenilor, întărit la poale spre apa Bârladului cu trunchiuri de copaci și

cel puțin 10 arme de foc, conducând de departe lupta, pentru a nu o scăpa din mână, a dat semnalul atacului general, condus chiar de el. După descărcări ale armelor de foc și o ploaie de săgeți, la care au luat parte, desigur, și unitățile de pe dealurile de dincolo de luncă, a urmat atacul de pe deal asupra mijlocului întinsului flanc drept al turcilor. La acesta s-au adăugat și secuii cu moldovenii ce rezistaseră la fortificațiile de dincolo de balta Racovei, izbind acum din spate pe turcii care își schimbaseră frontul. Otomanii se învârtteau pe loc în „mlăștina morții“, căzând pradă luptătorilor moldoveni, care au făcut între ei „un teribil măcel“ (Sa'adeddin).

3) Odată cu instalarea panicii, călăreimea turcă a fugit înapoi spre Crasna, antrenând în retragere numeroase coloane care încă nu intraseră în luptă, între care și pe cele ale lui Radu cel Frumos. „Ei s-au călcat în picioare unii pe alții ca niște oi și nici cei viteji și bravi nu au mai putut găsi cale ca să mai lupte“ (Ahmed Kemal Zade). Victoria lui Ștefan cel Mare și a oștii sale era deplină. Pierdut între fugarii, fără măcar a putea „să-și închege și să-și rănduiască alaiul“, se afla și Suleiman Hadâmbul.

După biruință

Trei zile, de marți până vineri noaptea (10-13 ianuarie 1475), a durat urmărirea

fugarilor. S-au umplut apele și vadurile de morți, de la Ionășești pe Siret (ținutul Tecuci) la Brăila pe Dunăre. Au pierit 30.000-40.000 de turci și au fost luați între 4.000 și 15.000 de prizonieri. Aceștia din urmă au fost trași în țepă (pentru descurajarea

Judecata de apoi (detaliu: Turcii) de pe fațada de vest a bisericii mănăstirii Voroneț exprimă, prin limbajul specific al artei, impactul lumii ortodoxe cu cea islamică

pe viitor a inamicilor), cu excepția unor căpetenii, iar cadavrele tuturor turcilor, strânse în mōvile („măgle”) au fost arse, rămânând doar grămezi de oase să albească locul luptei. Ștefan n-a admis răscumpărarea, pe sume mari, a nici unei căpetenii, între care se afla și un fiu al sultanului, executându-le, tot exemplar, în anul următor, în afara unor pașale trimise împreună cu știrea victoriei regilor Poloniei, Ungariei și papei. Poate tot pentru a anunța aceasta sultanului, a fost liberat doar Piribeg, cel care condusese atacul avangărzii otomane, în prima fază a luptei. Mai mult

de 100 de steaguri, între care peste 40 de „schiptre” (prapuri) mari, au căzut în mâinile învingătorilor, împreună cu arme, „aur, argint, porfir, cai și alte scule de mare preț” (J. Dlugosz).

Nimeni n-a consemnat câți moldoveni s-au jertfit. Dar evlaviosul Ștefan nu i-a uitat pe cei căzuți. Pe boieri, în frunte cu Iachim, fratele său după mamă, logofătul Toma și stolnicul cu același nume, din sfatul domnesc, laolaltă cu mulți alții mai mici, i-a trecut spre nemurire în pomelnicul domnesc de la mănăstirea Bistrița. Trupurile oștenilor de rând le-a adunat în trei movele cu cruci, care se mai vedeau încă la începutul secolului XX lângă satul

Chipurile lui Ștefan cel Mare și al fiului său Alexandru pe o broderie anterioară anului 1480

Portret în istorie și Portret în legendă sunt două volume editate de călugării mănăstirii Putna, cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, ca omagiu adus lui Ștefan cel Mare, „la sorocul împlinirii celor 500 de ani de la strămutarea la locașurile de veci a celui ce a rămas în sufletul românilor ca Sfântul Ștefan Vodă”.

Primul tom reunește 34 de studii purtând semnătura unor cercetători din diverse generații și care – după opinia celui care l-a îngrijit, Ștefan S. Gorovei –, conțin „o bună parte din punctele cele mai înaintate atinse de istoriografia românească în cunoașterea lui Ștefan cel Mare și a vremii sale”.

Cel de al doilea, după cum precizează academicianul Virgil Cândea, în *Argumentul* care-l precede conținutul, este o „carte de legende și tradiții populare despre Ștefan cel Mare și Sfânt [...] o carte de folclor, însumând alcătuiuri care au circulat mult timp pe cale orală, consemnate în scris de învățați abia în epoca modernă”.

sau hanul tătarilor). A urmat ospățul instituit de Ștefan după biruințe, în casa din fața cetății domnești, pentru fețele bisericești, „viteji” (cavaleri) și toate categoriile de boieri, după care a făcut noi „viteji” și a acordat daruri întregii sale oști. În sfârșit, în cinstea biruinței și în amintirea urmăririi victorioase a fugarilor, domnul a zidit o biserică în târgul Vaslui și o alta la Fântâni (comuna Nicorești), lângă vadul Siretului de la Ionășești.

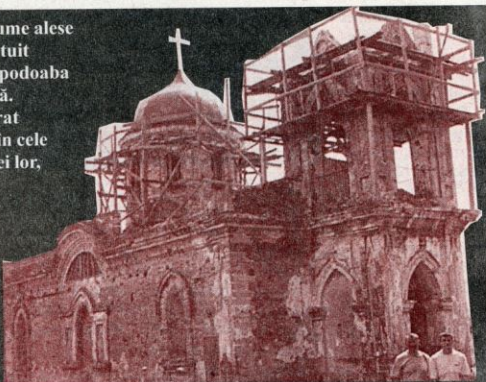
Dar biruința de lângă Vaslui n-a încheiat ci, dimpotrivă, a deschis șirul marilor conflicte ale lui Ștefan cel Mare cu Înalta Poartă. ■

Rediu și cursul Racovei, în apropierea zonei unde s-au dat crâncenele lupte cu avangarda otomană la începutul bătăliei.

Mulțumind Domnului, Ștefan și oștenii săi au ținut patru zile de post cu pâine și apă, făcând apoi un pelerinaj în picioarele goale la mormintele celor căzuți.

La revenirea, în triumf, în Suceava, domnul a fost întâmpinat de Mitropolit, episcopi și preoți cu slujbe și urarea „Să trăiască țarul!” (= conducătorul în slava bisericească, fără nici o conotație bizantină, căci tot „țar” erau numiți în aceeași limbă și sultanul

Întemeiate pe locuri pitorești, așezate alese de Dumnezeu, bisericile au constituit întotdeauna bogăția materială și podoaba morală în această margine de țară. Românii sud-basarabeni au păstrat nestinsă făclia credinței, chiar și în cele mai dificile momente ale existenței lor, când bisericile au fost supuse umilinței de către ateismul comunist. S-a tras în piatra sfintelor lăcașuri, s-au ars icoane, s-au căleat în picioare cruci, au fost devastate clopotnițe, prădate altare, iconostase și biblioteci, confiscate averi și moși, deportați în Siberia preoți și călugări.

Biserica românească ctitorită de C. Brâncoveanu în cetatea Ismail, demolată de sovietici în anii 1950

BISERICILE DIN SUDUL BASARABIEI

EUGEN TOMAC

Locurile sfinte, părăsite și ruinate, năpădite de bufnițe și lilieci, au căpătat cele mai umiltoare destinații: depozite, cluburi, discotecă. Puține mai aminteau, prin cărți de rugăciuni uitate și aruncate prin colțuri sau prin icoane și cruci scăpate de la dezastru, că acolo s-au rugat, botezat și cununat bunicii și străbunicii noștri.

Revenirea Basarabiei în sânul marii familii românești în 1918 a adus înființarea unui scaun episcopal la Ismail și Bălți, precum și ridicarea Eparhiei Chișinăului la rang de Mitropolie a Basarabiei.

Înainte de 1940, românii au construit în localitatea Eschipolos, azi Glubocoe, raionul Tatarbuniar, biserica cu hramul „Mihail și Gavril”. Sătenii nu s-au putut bucura de acest sfânt lăcaș pentru că, în anii 1944 și 1945, din mai multe încercări, el a fost complet distrus. Nici un om din sat nu s-a încumetat însă să coboare crucea, act similar cu o crimă. Ea a fost legată cu o

sfoară de un tractor adus de sovietici, care trebuia să o smulgă. Amenințați, bătuți chiar, oamenii tot nu au putut să o doboare; cineva totuși a îndrăznit... Trăiește și astăzi, dar consătenii nu l-au iertat niciodată.

Din piatra bisericii s-a construit Casa de Cultură, iar locul ei a fost foarte repede ocupat de construcția școlii.

Tot în Eschipolos exista și mănăstirea, „Schimbarea la față”, care a avut aceeași soartă. Mănăstirea era așezată pe malul unui lac umplut, în perioada comunismului, cu apă sărată din mare, pentru ca sfântul lăcaș să se transforme în sanatoriu. Apoi, a devenit spital de dezaolcoolizare și pentru a nu mai exista vreo tentativă de a redeschide biserica fostei mănăstiri, a început să fie folosit drept cantină pentru internați.

Și totuși, „Schimbarea la față”, și-a redobândit adevărata misiune. În 1993 o măicuță din Basarabia, după numeroase încercări și sprijinită mult de

localnici, a reușit să readucă viața în mănăstire. Astăzi vine lume din mai multe sate, chiar de la sute de kilometri, pentru a asculta o slujbă în limba română, o slujbă pe care să o poată înțelege în întregime.

La Hagi-Curda (Camășovca), Ismail, nici nu mai există biserică. Ea a fost distrusă până la temelie în 1979. Astăzi, sătenii încearcă să o reconstruiască după dimensiunile bisericii „Sf. Constantin și Elena” din Reni, care este identică și care s-a păstrat parțial. Starea în care se afla biserica din Hagi-Curda în momentul distrugerii a rămas doar în poze. Pe locul bisericii a fost ridicat monumentul eroilor satului, căzuți în timpul celui de-al doilea război mondial.

La cererea enoriașilor, în 1996 a fost redeschis un paraclis în clădirea primăriei satului. Comunitatea a aderat la Mitropolia Basarabiei, fiind păstorită de preotul acesteia, părintele Anatol Cristea, până

în toamna anului 1998, când Episcopia Odessei a impus un preot de-alci.

Românii din Hagi-Curda încearcă să reconstruiască biserica, dar întâlnesc multe obstacole din partea autorităților.

În Cartal (Orlovca), Reni, biserica a fost devastată și timp de 40 de ani folosită ca depozit. Un tânăr îmi spunea că privea la ea ca la un depozit murdar și vechi. Se afla lângă școală și, din curiozitate, totdeauna se uita pe ferestre, dar nu vedeau decât var și ciment, iar toamna cartofi și tot felul de legume.

În 1992 biserica, de fapt, depozitul din Cartal a fost transformat în muzeu de istorie, unde s-au adunat tot felul de obiecte vechi găsite pe teritoriul satului. Peste doi ani însă, acele obiecte au fost îndepărtate și aduse, acolo unde le era locul. Oamenii din sat au început să meargă la biserică. Slujbele se fac în limba română.

Nici până azi însă nu s-a rezolvat problema bisericii din Furatu (Furatovca), Sărata. Acolo, încă, biserica are o dublă funcție: jumătate depozit, iar jumătate club, unde se organizează și discotecii.

Situația în comuna Babele, unde s-a născut mareșalul Alexandru Averescu, din Ismail, este alta. Aici, la insistențele oamenilor, biserica nu a fost distrusă. De două ori au încercat reprezentanții puterii să o dărâme cu un buldozer. Tot de două ori a ieșit lumea în stradă, a înconjurat biserica și s-a opus. Cei numiți să săvârșească a-

Distruse cu buldozerul, dărâmate cu tractorul, transformate în depozite, discotecii sau orice altceva decât le fusese destinația inițială, bisericile românilor din sudul Basarabiei revin la viață precum spicele pe câmp, după furtună.

ceaștă faptă criminală nu s-au lăsat. Au plecat în satul vecin, Broasca (Brosca) și au distrus biserica de acolo până la temelie. Nu foarte mult timp mai târziu, au suferit un grav accident rutier, decedând pe loc amândoi. S-a spus că a fost un blestem...

Biserica „Sf. Paraschiva” din satul românesc Borisovca (Tatarbunăr), o biserică deosebit de frumoasă și spațioasă, a fost transformată în... sală de sport. Cu ajutorul lui Dumnezeu, astăzi ea a revenit la destinația inițială.

Cele două biserici din cetatea Ismail, devastate, fără ferestre, fără cruci, fără icoane, au ușile prinse cu un enorm lacăt. Iar din cele 27 de biserici câte existau în 1940 au rămas în prezent doar 6 lăcașuri sfinte.

Ceea ce n-au putut ruina trei secole la rând otomanii au pângărit, au dărâmat până la temelie, în câteva decenii, comisarii roșii.

Biserica din Anadol (Dolinscoe), Reni, datează, pro-

tabil, din secolul XIX. Localnicii își amintesc însă că în 1938 sfântul lăcaș a fost restaurat, pentru ca apoi să fie sfințit de un impunător sobor de preoți. După 1944 clădirea a fost folosită ca depozit, iar în 1982, la 6 august, s-a produs un eveniment care i-a îngrozit pe mulți. Intrările în Anadol au fost blocate de miliție și armată, biserica minată și aruncată în aer. A rămas așa, schilodită și ruînată parțial, să domine panorama localității, iar la 26 august a fost complet distrusă.

După mai mulți ani fără un loc de rugăciune, creștinii din Anadol au hotărât să reînălțe o biserică. În 1996 parohia a aderat la Mitropolia Basarabiei și preotul bisericii „Sf. Gheorghe” a devenit părintele Nicolae Asargiu, originar din sat, și cu studii la Chișinău. Împreună cu preotul Nicolae, sătenii au început să înalțe un nou cămin de spiritualitate, după ce tot împreună cu el amenajaseră paraclisul. Lucrând cu toții, creștinii au scos la iveală temelia bisericii dinamitate de regimul sovietic, temelie pe care, de hramul Sf. Mucenic Gheorghe, părintele Nicolae Asargiu, împreună cu

Petru Buburuz oficiază Sfânta Liturghie.

Oamenii din satul vecin, Frecăței (Limanscoie), au avut și ei fericirea de a-l simți alături pe părintele Nicolae, căci el a sfințit și acolo un paraclis, în ziua de Sf. Dumitru. La fel ca la Hagi-Curda, Episcopia Odessei a intervenit, impunând îndepărtarea părintelui Nicolae. ■

Părintele Nicolae Asargiu din Anadol printre copiii români din sat, la școala duminicală

1929-1935

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI STABILIZEAZĂ LEUL

CRISTIAN PĂUNESCU

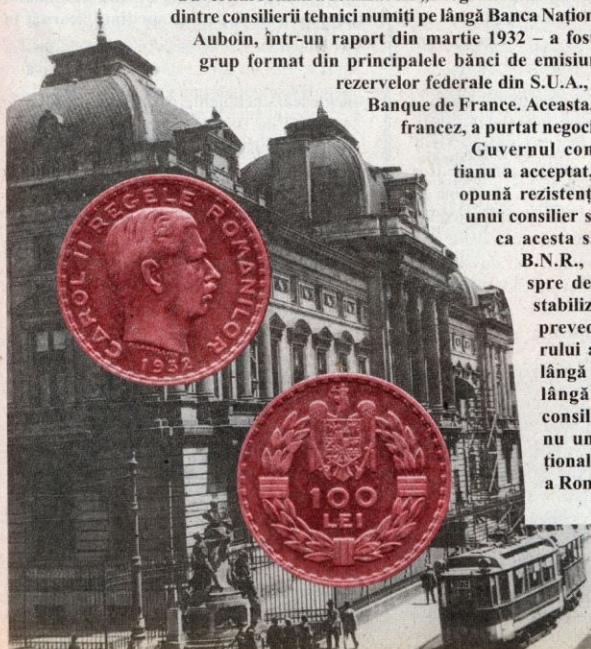
Cât de „greu“ a fost leul românesc în perioada interbelică? Mult mai puțin decât cel de dinainte de primul război mondial. Puterea de cumpărare a leului scăzuse în 1922, față de anul 1914, de 20 ori, ajungând în 1928 la o depreciere de 33 ori față de același an de referință.

În mai 1925, guvernul a încheiat un acord cu B.N.R. (deși instituție de emisiune monetară a statului român, nu era proprietatea acestuia) prin care se convenea să nu se mai emită monedă peste plafonul existent la 31 decembrie 1925. Asemenea politici de revalorizare a monetei naționale se mai practicaseră și în alte state europene. La noi însă, pierderea de valoare a leului era prea mare, iar statul nu era capabil să strângă la buget sumele care i se cuveneau din taxe, impozite și alte drepturi. Aplicarea politicii „prin noi înșine“ – deviză atât de dragă liberalilor – se dovedea imposibilă. De aceea, guvernul liberal a început, în 1927, pregătirea stabilizării monetare prin contractarea unui împrumut extern.

Guvernul român a realizat un „Program de stabilizare“, care – arăta unul dintre consilierii tehnici numiți pe lângă Banca Națională a României, Roger Auboin, într-un raport din martie 1932 – a fost aprobat de către un grup format din principalele bănci de emisiune europene și banca rezervelor federale din S.U.A., reunit la inițiativa lui Banque de France. Aceasta, de acord cu guvernul francez, a purtat negocierile.

Guvernul condus de Vintilă Brătianu a acceptat, nu fără a încerca să opună rezistență, principiul numirii unui consilier străin, dar cu condiția ca acesta să fie plasat pe lângă B.N.R., nu pe lângă guvern, spre deosebire de planul de stabilizare din Polonia, care prevedea numirea consilierului american simultan pe lângă Banca Poloniei și pe lângă guvern. Rapoartele consilierului erau adresate nu unei autorități internaționale, ci Băncii Naționale a României.

Atunci când, în noiembrie 1928, guvernul liberal a fost înlocuit cu un guvern național-tărănist, având în frunte pe Iuliu

Maniu, acesta a avut de ales între două opțiuni – relatea Auboin în textul citat. Fie să continue negocierile cu Banque de France și guvernul francez, fie să înceapă alte negocieri, pe o bază sugerată de Programul aprobat de către Comitetul financiar al Societății Națiunilor și a unui împrumut emis, în principal, pe piața financiară londoneză. Ultima soluție – care-i fusese, de altfel, sugerată și lui Vintilă Brătianu – impunea României obligația să accepte un control financiar similar celor la care fuseseră supuse Austria, Ungaria și Bulgaria.

Pentru a pune capăt ezitărilor guvernului român, președintele Consiliului de Miniștri al Franței, Raymond Poincaré, i-a comunicat, ferm, ministrului român de Finanțe, Mihai Popovici, că ministrul francez de Finanțe nu avea să autorizeze emiterea în Franța a unui împrumut încheiat pe alte baze decât cele definite anterior cu Vintilă Brătianu. S-au exercitat și presiuni diplomatice în acest sens. Popovici a fost obligat să semneze acordurile definitive. Legea privind stabilizarea monetară a fost votată la 7 februarie de către Parlamentul român.

Anterior emiterii împrumutului de stabilizare, guvernul român fusese determinat să semneze și alte acorduri privind datoriile de război și alte datorii ale statului contractate înainte de război.

Statutele Băncii Naționale a României au fost modificate, iar capitalul sporit de la 100 milioane lei la 600 milioane. Participarea statului s-a redus de la 33% la 10%, cu scăderea numărului de voturi în Adunarea acționarilor de la 100 la 20.

Am putut intra în posesia unor documente din fondurile arhivelor de la Banque de France și de la Ministerul Economiei, Finanțelor și Industriei (M.E.F.I.) care, alături de documente din arhivele Băncii Naționale a României, aduc un plus de informație în privința modului în care a funcționat echipa de experți străini. Le mulțumesc doamnei Agnes d'Angio, conservatoare a patrimoniului și șefa Serviciului arhivelor economice și financiare din cadrul M.E.F.I., și domnului Fabrice Renzé, conservatorul arhivelor de la Banque de France, pentru sprijinul acordat în această cercetare.

Consilier tehnic a fost numit Charles Rist, care tocmai părăsise Banque de France. Ziarul *Midi* din 7 februarie 1929 caracteriza astfel plecarea lui: „Atunci când un doctor se separă de bolnavul său, înseamnă că îl socotește restabilit[...] Clinician al monetelor instabile, domnul Rist se îndreaptă către alte sarcini[...] El a răspuns apelului guvernului român, care îl roagă să binevoiască să primească sarcina de consilier financiar, în momentul în care România își stabilizează, la rândul său, moneda.”

La 18 februarie 1929, Banca Națională a României îi confirma, prin intermediul unei scrisori, că, în acord cu ministrul de Finanțe, Consiliul de administrație îl desemnase drept consilier tehnic pentru primul an de aplicare a programului de stabilizare monetară, fără a-i cere să aibă reședință permanentă la București. Onorariul îi era fixat la 150.000 franci elvețieni (jumătate din sumă urmând să-i fie virată imediat în contul de la Banque de France, iar cealaltă jumătate după 6 luni). Se specifica faptul că suma era netă, fără impozite. De

asemenea, cheltuielile de cazare urma să fie suportate de Banca Națională a României. Acordul Ministerului de Finanțe era înregistrat la B.N.R. la 6 martie 1929, fiind consemnat în procesul-verbal al ședinței Consiliului de administrație din 7 martie, împreună cu acordul pentru numirea lui Roger Auboin în calitate de consilier tehnic rezident.

Print-un decret din 12 iunie 1929, semnat de președintele Republicii franceze, Gaston Doumergue, și de ministrul de Finanțe, Henry Cheron, domnul Roger Auboin, din cadrul Consiliului de Stat al Franței, era delegat și pus la dispoziția ministrului de Finanțe. Avea să rămână, în calitate de consilier tehnic rezident, pe lângă Banca Națională a României până în februarie 1935, peste termenul inițial prevăzut. La 15 decembrie 1934 adresa o cerere ministrului de Finanțe pentru a fi repus în drepturi în cadrul Consiliului de Stat.

Cei doi consilieri tehnici dispuneau de o echipă de lucru (două persoane, potrivit scrisorii lui Auboin, din 7 martie 1932). Membrii misiunii franceze beneficiau și de „scutiri de

taxe vamale pentru efectele și obiectele de întreținere proprie, ce vor importa. De câte ori d-lor vor avea astfel de trans-

porturi la vamă, vor anunța în scris Direcțiunea vămilor de conținutul coletelor, iar pe baza acestei înștiințări numita Direcțiune va da ordinele de scutire", se arăta într-o scrisoare de răspuns a Ministerului de Finanțe, în urma intervenției guvernatorului B.N.R. Tot de la Roger Auboin mai aflăm că la Ministerul de Finanțe fusese numit consilier inspectorul general al Finanțelor, domnul Poisson, care se deplasa periodic la București. Un șef de birou din Direcția generală a vămilor franceze, Hyon, a fost consultat în privința reorganizării vămilor românești. Gaston Lerverve a fost numit expert pe lângă Căile Ferate pentru reformarea sistemului de contabilitate.

Cum am arătat deja, pe lângă onorariul convenit, B.N.R. se angaja să plătească și toate cheltuielile legate de cazarea membrilor misiunii tehnice. Pentru Charles Rist, sumele achitate au fost înregistrate astfel în evidențele contabile. De la 11 februarie până la 1 iunie, el a locuit în apartamentele 519/521, la Athénée Palace Hotel. Costul pe o zi era de 1.730 lei, adică pentru intervalul 11 februarie-12 martie

se ridica la 51.900 lei. Conducerea hotelului a făcut o reducere,

În ultimii 150 ani, consilierii străini au fost o prezență constantă în istoria României

B.N.R. având de plată 42.565 lei. În aprilie s-au plătit 47.090 lei, iar în mai 77.460 lei. Din iunie până în decembrie

1929, Charles Rist s-a mutat în apartamentul ce aparținea domnului Ioan V. Socec, din Șoseaua Kiseleff 19. Chiria era de 30.000 lei, în luna septembrie plătindu-se 35.076 lei, adică 1.723 lei pentru 1.000 kg lemne și 100 kg cărbuni, plus alți 3.353 lei încă 1.000 kg cărbuni. Banii i se achitau domnului Socec în franci francezi. În plus, la 18 februarie 1929 se deschidea un cont de „3.000-4.000 lire sterline credit la dispozițiunea d-lui consilier tehnic”.

Consilierii tehnici francezi, în lipsa unor posibilități practice de a exercita presiuni directe și oficiale pe lângă autoritățile române, s-au folosit de amenințarea redactării în termeni negativi a raportului trimestrial. Consilierii tehnici ne-au lăsat, prin rapoartele întocmite – care se publicau –, dar mai ales prin corespondența cu diferite autorități din Franța (în care apar aspecte ce nu erau cuprinse în rapoartele publicate) o imagine suficient de elocventă a diferențelor de opinie dintre Banca Națională a României și guvern în privința consecvenței cu care erau puse în aplicare măsurile convenite prin contractarea imprumutului de stabilizare. În vreme ce B.N.R., ca instituție tehnică, nu avea povara unor obiective electorale și a unei clientele politice, guvernul era mult mai ezitant în a merge până la capăt și în a-și asuma măsuri impopulare, ce aduceau

Charles Rist
(stânga)
și
Roger Auboin,
la București

Banque de France

pierderi de capital politic. De asemenea, se dovedea incapabil să colecteze la buget sumele cuvenite, instituțiile fiscale fiind mult prea puțin preocupate de îndeplinirea

sarcinilor ce le reveneau. Guvernul prefera să nu aplice întocmai prevederile convenite cu instituțiile financiare internaționale sau să recurgă la expediente, decât să introducă o disciplină fiscală normală. Se adăugau efectele crizei economice internaționale, scăderea prețurilor la mărfurile agricole (principalul produs de export al României), care au contribuit la adâncirea dificultăților.

Imperațiunea de stabilizare a leului a debutat cu foarte mult optimism. De altfel, și primele rapoarte ale consilierilor tehnici au fost încrezătoare. Un articol din presa franceză, apărut la 15 iunie 1930, consemna: „Reîntoarcerea prințului Carol în România [este vorba despre revenirea lui Carol II pe tronul la care renunțase în 1927] n-a avut vreun efect asupra evoluției titlurilor de valoare românești. Acțiunea desfășurată de misiunea franceză, condusă mai întâi de domnul Charles Rist, apoi de domnul Roger Auboin, a fost binefăcătoare. Sigur, de câteva ori, românii au protestat, mai ales atunci când domnul Rist a cerut creșterea taxei de scont. Astăzi, ei trebuie să se felicite pentru faptul că, grație măsurilor energice luate la cererea delegaților finanței franceze, încrederea în leu a revenit și rămâne intactă, în ciuda prețurilor proaste cu care se vinde grăul.

În rest, examinarea bilanțului Băncii Naționale a României – care pare copiat după cel al lui Banque de France – arată că „această încredere poate să se sprijine pe elemente concrete“.

La 29 noiembrie 1930, ministrul Franței la București, Jean d'Ormesson, informa ministerul tutelar: „Cel de al șaptelea raport trimestrial al consilierului tehnic pe lângă Banca Națională a fost puțin comentat în presa română. Semnalează totuși o notiță apărută în *L'indépendance roumaine* din 25 noiembrie, care a fost dictată

Incapabil să colecteze la buget sumele cuvenite din impozite, taxe și alte drepturi, guvernul încerca să forțeze Banca Națională a României să adopte măsuri ce contraveneau legilor monetare

de domnul Vintilă Brătianu. Iată ce scrie gazeta liberală: «Oricine a răsfoit acest document [raportul], atât de bogat în observații critice privind gestiunea financiară

trecută și actuală a României, nu poate să nu se mire de distanța care există între atribuțiile oficiale ale expertului francez și rolul de mentor al finanțelor noastre publice și private pe care îl exercită. Slăbiciunea atât de evidentă a guvernelor noastre actuale se dovedește nu numai prin actele pe care le săvârșesc, dar și prin cele care, în absența oricărei autorități a celor care reprezintă statul, se efectuează în contra lor. Raportul domnului Roger Auboin este dovada elocventă.»

Aceste rânduri traduc foarte exact sentimentele actuale ale fostului președinte de Consiliu, care suportă greu orice amestec străin – chiar și francez – în afacerile interne ale României.

Domnul Vintilă Brătianu este prea puțin dispus să admită că acest «control» – de altfel, lipsit de orice sancțiune – a fost determinat de politica pe care a dus-o chiar el. Nu este omul care să își recunoască greșelile.

«Singura greșală pe care am comis-o în viața mea – a declarat el recent – a fost aceea că l-am adus pe domnul Rist în România.»

Situația avea să se înrăutățească în anul următor, 1931. O serie de evenimente externe, greu de prevăzut, au contribuit la aceasta. Marea Britanie a abandonat etalonul aur pentru lira sterlină. Efectele asupra țărilor din Europa Centrală au fost imediate, B.N.R., care-și păstra o mare parte a rezervei valutare în moneta britanică, fiind silită să transfere, aproape în totalitate, stocul său de aur, pentru a acoperi pierderile.

Într-o scrisoare către ministrul francez al Finanțelor, trimisă la 7 martie 1932, Roger Auboin rezuma cauzele care contribuiseră la agravarea situației financiare a României. „La începutul anului 1931, situația putea fi considerată ca fiind definitiv consolidată.

Charles Rist s-a născut la Lausanne, la 1 ianuarie 1874. A urmat studii de drept la Facultatea din Paris. A fost numit profesor la Facultatea din Montpellier, iar din 1913 a fost chemat să ocupe catedra de economie politică la Facultatea din Paris. A predat și la Școala de Științe Politice.

A fost director al *Revistei de economie politică*. În colaborare cu Charles Gide a publicat o *Istorie a doctrinelor economice*.

Din iunie 1926 până în noiembrie 1928 devine al doilea subguvernator la Banque de France, apoi, între noiembrie 1928 și martie 1929 este promovat primul subguvernator.

A reprezentat Franța la diverse conferințe internaționale și a fost membru al Tribunalului de la Haga pentru interpretarea Planului Dawes (numit astfel după numele bancherului american care a elaborat primul plan pentru reglementarea problemei datoriilor de război germane).

A contribuit, în calitate de consilier, la restabilirea monetelor din România, Spania, Turcia și Austria.

La 13 decembrie 1932, Charles Rist devenea ofițer al Legiunii de Onoare, cu următoarea mențiune: „Primul subguvernator al Banque de France, cu merite excepționale; după ce a marcat trecerea pe la guvernarea lui Banque de France printr-o contribuție eminentă la eforturile și la politica care au dus la stabilizarea francului, a îndeplinit cu strălucire, în maniera cea mai profitabilă pentru influența franceză, diverse misiuni importante în străinătate, sacrificându-și preferințele personale și interesele cele mai legitime pentru interesul public.”

Charles Rist a fost administrator al Companiei Suezului, al Banque de Paris et des Pays-Bas, președinte, între anii 1937 și 1954, al Comitetului de la Paris al Băncii Otomane. În 1929 era ales la Academia de Științe Morale și Politice.

A murit la 10 ianuarie 1955, la Versailles.

Moneta era stabilă de doi ani și se făcuse dovada că echilibrul noului mecanism monetar se refăcuse, după stoparea inflației, printr-o ajustare automată a importurilor cu exporturile. Se înregistrează progrese reale în finanțele publice și chiar dacă scăderea prețurilor agricole provocase deja o reducere a încasărilor [la bugetul statului], economii serioase păreau suficiente pentru a ajusta cheltuielile[...] Criza care a debutat în luna mai 1931 în Europa Centrală a modificat, din păcate, complet această situație, antrenând următoarele consecințe: retragerea sistematică a capitalurilor străine pe termen scurt, mai întâi de către centrele atinse direct, precum Viena și Budapesta, apoi și de celelalte, chiar și acolo unde aflau capitalurile. Drept urmare, Banca Națională a trebuit să furnizeze devalua pentru aceste rambursări, făcute cu cea mai mare exactitate, fără vreo tendință de a scăpa prin măsuri arbitrare. Ea a trebuit să se substituie cel puțin unei părți a creditelor denunțate, pentru a nu provoca o cădere generală a sistemului bancar.” A fost

nevoe de intervenția energică a consilierului tehnic pentru a se învinge presiunile politice prin care se încerca forțarea B.N.R. să acopere din fonduri proprii și proasta gestiune a unor bănci particulare.

Pierderea suferită în urma abandonării de către britanici a etalonului aur era apreciată de Roger Auboin la 300 milioane lei. Cum aproape toate țările din Europa Centrală au introdus restricții la comerțul cu devalua (ceea ce echivala în multe cazuri cu neplata mărfurilor cumpărate), România nu mai putea încasa în devalua contravaloarea mărfurilor (mai ales agricole) exportate în Ungaria și Austria (aproximativ un miliard de lei) sau în Bulgaria și Grecia. Prețul la grâu scăzuse de la 760 lei quintalul în 1929, la 280 lei în ianuarie 1932, iar la porumb de la 660 la 152. Roger Auboin aprecia că prețurile pe baza cărora se realizau veniturile publice și private în România se redusese la 1/3 sau 1/4 față de 1929. Bugetul statului a trebuit amputat de la 37 miliarde în 1929 și 1930, la 25 miliarde pentru 1932. ■

Autorul împreună cu surorile, în fața casei din Ploiești, în 1936

DRUMUL PÂNĂ LA STADIONUL OLIMPIC DIN BERLIN

Stadionul Olimpic din Berlin

WILFRIED H. LANG

Personalul nostru de serviciu se compunea din fosta ordonanță a tatălui meu, cu nevasta lui în chip de bucătăreasă, și o nepoată a lor, care mă îngrijea pe mine ca tetă, adică fată la copii, toți trei fiind ardeleni de limbă maghiară. În primul război mondial tata fusese ofițer de geniu în armata imperială austriacă. După sosirea lui în Vechiul Regat, în 1920, simțind nevoia unui om de absolută încredere în casă, l-a adus pe cel care-l servise, cu mare fidelitate, în toți anii războiului și care s-a arătat deosebit de onorat să fie

angajat de vechiul său șef militar.

La Ploiești, pe strada Ștefan cel Mare, exista o școală confesională luterană, care avea și o grădiniță de copii alături. Acolo eram dus în fiecare dimineață și readus la prânz de Marghit, fata care avea grijă de mine. Copiii erau de cele mai diferite naționalități: englezi, nemți, olandezi, români și suedezi. Limba de predare, germana, o vorbeau doar învățătoarele, noi, copiii, înțelegându-ne firesc, ca mai toți cei de vârstă noastră, proveniți din țări diferite, când sunt nevoiți să comunice între ei. Așa am

În 1936 aveam 5 ani și locuiam, împreună cu părinții și două surori mai mari, la Ploiești, pe strada Alexandru II (azi strada Stadionului). Casa se afla în mijlocul unei grădini mari, cu un nuc bătrân în spatele clădirii și câțiva pomi fructiferi de-a lungul hotarelor cu vecinii. În față se așternea un covor din gazon tuns foarte scurt, în stil englezesc, geamurile dinspre stradă fiind străjuite de doi boscheți de liliac. Pe partea de vizavi se afla clădirea Cercului Militar Prahova și imediat alături Chestura Poliției. Strada însă era liniștită și doar strigătele vreunui iargiu sau zarzavagiu fulburau pentru un moment tihna locuitorilor.

început să vorbească și alte limbi decât cea maternă, în special româna și engleza. De la surorile mele, care urmau Liceul Despina Doamna din Ploiești, unde aveau și ore de franceză, mai reușeam să ciupecesc unele frânturi din limba lui Molière.

Pe atunci, Ploieștiul era orașul cu cea mai modernă infrastructură din România. Curent trifazic 220/380 V, conducte de apă potabilă, gaz metan și o rețea de telefonie automată. Străzile erau bine întreținute și curate, iar în apropierea impunătoarei clădiri a noului tribunal se construiau Halele Centrale, un

Cititorii noștri au mai întâlnit semnătura domnului W.H. Lang în paginile revistei (Magazin istoric, nr. 9/2001, 8/2002). Fiul unui arhitect austriac, stabilit în perioada interbelică în zona petroliferă de pe Valea Teleajenului, domnul Lang își reamintește anii premegători celui de al doilea război mondial și momentul când a fost silit să părăsească România pentru prima oară.

exemplu de igienă publică și comercială. Gara de Sud era cea mai mare gară de mărfuri din Europa de Sud-Est.

Clădiri moderne și bine consolidate, care respectau totuși tradițiile arhitecturii românești, se ridicau mai peste tot în urbea noastră. Toate acestea ca o consecință a industrializării rapide a întregii regiuni, sprijinită pe exploatarea „aurului negru” de către marile societăți petroliere din Occident. Investițiile erau planificate pe durata a 20 de ani sau chiar mai mult. Piața muncii oferea locuri nu doar în domeniul petrolier, ci și în alte sectoare, care îl serveau sau care prosperau de pe urma sa, în beneficiul populației.

Era acea fază de dezvoltare economică a României care îndreptăța presa occidentală

s-o supranumească „Bujorul Balcanilor”. Statistic, țara se situa atunci pe locul 6 în lume, între cele ce exploatau și prelucrau petrolul. Doar un exemplu: pentru muncitorii și personalul mediu, Astra Română înființase cantine muncitorești moderne, cabinete medicale gratuite, cămine culturale și terenuri de sport și agrement.

Toate acestea din inițiativa patronilor anglo-olandezi, în fapt compania Royal Dutch-Shell, care plecau de la convingerea că *numai un muncitor mulțumit, odihnit și sănătos poate da randamentul maxim cerut de societate*. Pentru personalul tehnic de specialitate de la schele – ingineri, chimiști, geologi – Astra Română

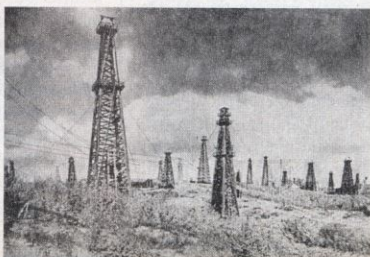
construise locuințe confortabile, cu alei, case duble, așa-numitele „coloni”, înzestrate cu telefon, mici grădini și tot dichisul obișnuit pe atunci în Occident. Maiștrii sonderi și șefii de echipă merituosi se bucurau de credite de fidelitate pentru a-și ridica locuințe proprii în așezările din apropierea schelelor unde lucrau.

Dacă ținem cont de faptul că pe atunci sindicatele erau destul de neputincioase, iar în multe părți ale țării exista încă o exploatare cruntă a forței de muncă, fără asigurări sociale și fără drepturi de pensie în caz de boală sau invaliditate, ne putem da seama ce progres deosebit, în privința nivelului de trai, îl constituiau asemenea măsuri sociale.

Pe când Bucureștiul, capitala țării, avea două ștranduri

Orașul Ploiești

Sonde de petrol la Moreni

publice, cu plată, bineînțeles, Astra Română construise șapte ștranduri gratuite pentru salariații săi, la Snagov, Ploiești și în schelele mai importante din zonă. În plus, societatea petrolieră pune la dispoziția salariaților autobuze care îi duceau la serviciu, ca și vestitele „biciclete galbene” pentru transportul individual, totul gratis.

Nici în ziua de azi nu cunosc vreo întreprindere în România care să facă așa ceva. Desigur, ceva se cerea în schimb, și anume o disciplină exemplară din partea salariaților. Cine consuma băuturi alcoolice, citea ziarul sau se ocupa de treburi particulare în timpul serviciului primea mai întâi un avertisment, iar în caz de recidivă era concediat fără drept de apel. Cei prinși cu vreu furt erau dați afară pe loc, irevocabil, pierzându-și totodată și dreptul la pensie. Astfel s-a produs, într-un timp relativ scurt, și o selecție calitativă a personalului.

Tata fiind șeful secției de construcții a societății, am prins și eu atmosfera aceea de optimism general, încurajator pentru spiritele întreprinzătoare. De multe ori îl însoțeam pe tata în inspecțiile lui, duminica dimineață, când nu se lucra pe șantierele din schele. Cu acele prilejuri am cunoscut și frumusețile naturale ale văilor Teleajenului, Prahovei și Ialomiței, care mi-au generat în timp nostalgii și un fel de atașament pentru România.

Peste tot, atunci, eram primiți cu ospitalitate, uneori

chiar cu prietenie, deși tata vorbea destul de puțin românește, nu o dată interpret fiindu-i șoferul nostru, care avea o experiență de câțiva ani ca emigrant în S.U.A. Îmi amintesc, printre altele, de o vizită la Mălăești, unde primarul de atunci al comunei, domnul Zinculescu, i-a propus tatălui meu concesionarea unor terenuri pentru foraj, dacă societatea va construi o șosea care să lege localitatea de drumul național. Zis și făcut. Peste câteva zile au început lucrările, fără alte formalități decât aprobarea administrației județene.

În zilele mai frumoase, la sfârșit de săptămână, făceam excursii cu toată familia la Crângul lui Bot și alte locuri de recreere din jurul Ploieștilor sau la ștrandurile Astei Române, construite de tata cu câțiva ani în urmă. Cel mai mult îmi plăcea Snagovul, loc unde am învățat să înot și unde am mers pentru prima dată cu un caiac, traversând lacul de unul singur.

Vara, în vacanță, plecam fie în zonele muntoase din Transilvania, fie pe malul mării, la Mangalia, unde tata închiriasse o pensiune pentru toată familia. Mă atrăgeau călătoriile cu trenul, locomotivele, peisajele de un pitoresc aparte, dar și zarva din gări, care mă impresiona în mod deosebit. În 1936 am urmărit cu mare interes desfășurarea Olimpiadei de vară de la Berlin, relatată de reportaje bogat ilustrate în revista *Berliner Illustrierte Zeitung*, la care eram abonați

și care sosea cu o întârziere de câteva zile în România.

Atunci am auzit pentru prima dată cuvântul „televiziune”, Olimpiada fiind întâiul eveniment sportiv televizat. Sigur, era vorba despre vremea de pionierat a televiziunii în alb/negru și de privilegiul tehnic al câtorva mii de telespectatori din Berlin și împrejurimi. Faptul era însă un eveniment remarcabil pe plan internațional. Eu nu prea realizam atunci cum se putea „minunea”, dar ceea ce mi-am dorit în acele zile era să pot vedea odată stadionul pe care Jesse Owens stabilise trei recorduri olimpice și câștigase patru medalii de aur, locul unde marii atleți ai timpului fuseseră premiați într-un cadru fastuos și încă atât de pașnic. Cine ar fi putut ghici la ora aceea dezastrul ce avea să urmeze și cu ce ocazie avea să mi se împlinească dorința din copilărie?!

În 1938, după înglobarea Austriei în cel de al treilea Reich, tata a devenit în mod automat din „supus austriac”, cetățean german. Nu i-a plăcut acest nou statut, dar, pe de-o parte, nu se schimbase decât aspectul pașaportului, iar pe de alta, tot nu s-ar fi putut împotrivi în vreun fel.

În urma invaziei germane în Polonia, din 1939, când a început cel de-al doilea război mondial, toți inginerii și specialiștii englezi și aproape toți olandezii, salariați la Astra Română, împreună cu familiile lor, au părăsit țara. A fost o atmosferă de înmormântare. Lacrimi în ochii copiilor,

Rafinăria „Vega” Ploiești

Heidelberg, martie 1945. Voluntari pentru apărarea capitalei Reichului

tristețe și uneori chiar disperare la cei mari. Despărțirile dureroase ale unor oameni care, ani de zile, lucraseră cot la cot și care mai toți îndrăgiseră România, cu armonia, liniștea și ospitalitatea ei tradițională.

În 1940 mi-a murit sora cea mare și, după numai un an, și mama. Marele cutremur din noiembrie a fost un alt șoc pentru noi toți. După așa-zisul „Arbitraj”, de fapt „Dictatul de la Viena”, cu trecerea Transilvaniei de Nord sub administrație maghiară, ne-au părăsit și servitorii, întorcându-se în locul de unde erau originari. În ianuarie 1941 s-a petrecut rebeliunea legionară, care s-a încheiat după câteva zile, dar nervozitatea și neliniștea au rămas.

La toate astea tata rămăsese aparent calm, dar sufletul lui cred că arăta cu totul altfel. De obicei, vorbea foarte puțin, însă, într-o zi de dezamăgire profundă, mi-a spus: „Nu doar acest război nenorocit ne dă de furcă, dar și Dumnezeu ne pedepsește în permanență.” Nu știa, săracul, la ora aceea, că totul va deveni mult mai dramatic.

În anul 1941, după intrarea în război a Statelor Unite, mi-a mai spus: „Am pierdut războiul; cu rezervele materiale ale americanilor nu putem concura sub nici o formă.” Nu am înțeles atunci logica acelor cuvinte. Victoriile pe câmpurile de luptă se țineau lanț, la cinema jurnalele de actualități prezentau numai cuceriri și succese. Armata română cucerise Odessa, generalul Ion Antonescu fusese ridicat la gradul de mareșal, iar în cadrul unei fastuoase parade militare, regele Mihai decora ofițeri români și germani deopotrivă, cu cele mai înalte ordine și medalii. Cum putea să vorbească cineva de „război pierdut”? Nu pricepeam.

Intre timp, școala confesională luterană devenise „Școala germană” la Ploiești. Eu terminasem cele patru clase primare și urma să intru la Liceul german, așa-zisa „Barackenschule” din București. Luasem admiterea cu nota 9, totuși am fost refuzat de direcția liceului. De ce oare? De mai multe ori tata

fusese invitat, apoi somat să intre în așa-zisul Partid Național Socialist Muncitoresc German (NSDAP). De fiecare dată însă, găsise un motiv să refuze, drept pentru care conducătorii partidului nu l-au iertat, blocându-mi accesul la liceu.

Tata era foarte dezamăgit. În calitate de fost ofițer imperial, îi disprețuia profund pe naziști, pe care îi califica „primitivi”, când eram între noi. În plus, trebuia, ca salariat în conducerea unei societăți anglo-olandeze, să-și păstreze loialitatea față de șefii din Olanda. În același timp, nu știa cum să facă să-mi pot continua școala. Întâmplător, în cadrul acțiunilor de protecție a instalațiilor și a rezervoarelor de produse petroliere împotriva atacurilor aeriene, tata cunoscuse un ofițer de rezervă german care, auzind de problema cu liceul, i-a sugerat să mă trimită la Heidelberg, unde studiasse și el și unde avea relații la internat. Astfel, naziștii din România mi-ar fi pierdut urma și n-ar mai fi putut să-mi facă greutăți. ■

(Va urma)

CONSTANTIN ISĂRESCU: DIN PRIMA LINIE

„Suportând frigul și ploile, noroaiele și puhoaiile de apă, înălțimile și grohotișurile munților, focul nemilos al armelor inamice, mizeria și păduchii, am încercat să prezint, cât am putut mai obiectiv, faptele de luptă ale românilor, care este bine să nu fie ignorate, pentru ca asemenea momente să nu mai fie trăite de nimeni, niciodată și pentru ca nimeni să nu-și mai pună întrebarea «Pentru ce și pentru cine?», sortită să rămână, în veci, fără răspuns».

Aceste gânduri sunt așternute de domnul profesor pensionar **Constantin Isărescu**, colonel în rezervă, la finalul rememorării celor *518 zile și nopți în linia întâi*. Este, de altfel, și titlul jurnalului de front din care revista *Magazin istoric* a publicat fragmente în avanpremieră (nr. 1-6/1999) și care a apărut apoi în volum, în același an, într-o primă ediție.

În anul 2003, editura bucureșteană „Expert” a tipărit a doua ediție. Are o prefață semnată de academicianul Dan Berindei, o prefață la ediția întâi de lector univ.dr. Gheorghe Banciu, președintele Tribunalului Vâlcea, un „Comentariu de suflet sau gânduri inspirate de un Post-Scriptum” de general (rez.) ing. Niculae Spiroiu, fost ministru al Apărării Naționale, și o postfață de general de brigadă (rez.) Cornel Codiță.

În intervalul de timp 1 septembrie 1939-1 septembrie 1945, autorul s-a aflat sub arme timp de 1.590 zile, dintre care o treime le-a trăit în focul luptelor. Istorisirea acelor momente de încheștare din bătăliile pentru eliberarea țării și de pe fronturile din Ungaria și Cehoslovacia capătă, după aproape șase decenii de la încheierea războiului, valoarea unei cronici documentare. Așa cum, de altfel, încărcate de semnificații sunt mărturiile tuturor celor care, în acei ani aprigi, nu și-au precpuțit viețile pentru libertatea și onoarea țării.

Dincolo de amintirea unor vieți și destine prinse în vârtoarea conflagrației, de informații și detalii tehnice, însemnările domnului Constantin Isărescu sunt impresionante prin umanitatea păstrată în cele mai tensionate momente.

Constantin Isărescu

JURNAL DE FRONT

Pe front, în clipe de încheștare supremă, solidaritatea, dragostea de aproape, credința, spiritul de sacrificiu sunt trăiri care depășesc puterea evocatoare a cuvântului. „Faptele eroice sunt unanime și... anonime”, scrie autorul. Din acest anonim, iată o observație cu putere de simbol: ofițerii, subofițerii, dar îndeosebi ostașii contingentului 1946, cei mai tineri combatanți, „atunci când cădeau, nu strigau precum cei în vârstă: «Copiii mei!», ci ultima lor vorbă, ei înșiși fiind copii, era duiosul cuvânt «Mamă!».” ■

Ioan LĂCUSTĂ

Eveniment

NOI DOCUMENTE DESPRE RĂZBOIUL RECE

Este un adevăr evident că istoricii din exteriorul „lagărului comunist” au scris cele mai bune și mai temeinice analize din secolul precedent asupra evenimentelor și fenomenelor din interiorul acestuia. Până la căderea regimului, cei care le-au trăit s-au aflat în imposibilitatea de a se putea informa și exprima despre realitățile societății ideologizate în exces în care trăiau. La aproape un deceniu și jumătate distanță de *annus mirabilis* 1989, ne socotim însă îndreptățiți să afirmăm că până și clasicele tratate și compendii de istorie a comunismului, editate înainte de dezintegrarea sistemului, vor trebui serios amendate, dacă nu rescrise.

Aceasta a fost concluzia organizatorilor recente conferințe de la Budapesta, cu tema *Noi dovezi documentare din Europa Centrală și de Est asupra războiului rece din Asia*. Centrul de Studii Istorice asupra războiului rece din Budapesta, împreună cu George Washington University Cold War Group – instituțiile care au inițiat și coordonat la începutul lunii noiembrie a acestui an respectiva manifestare – au vizat, în primul rând, întâlnirea grupului cercetătorilor în arhivele fostelor state comuniste. O întâlnire, în final, benefică pentru cercetătorii istoriei recente, dominate de conflictul din a doua jumătate a secolului XX dintre cele două mari superputeri – Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică.

Pe parcursul a trei zile, în impresionantul așezământ al Academiei Ungare de Științe, s-au derulat nouă reuniuni panel, în cadrul cărora au fost prezentate comunicări ale unor cercetători europeni și americani cu impresionante stagii în arhivele de la Moscova, Pekin, București, Budapesta, Varșovia, Praga, Sofia, Berlin. Expunerile și discuțiile animate ce le-au acompaniat au dovedit că accesul la arhivele conținând documentele elaborate de grupurile de decizie și serviciile speciale din sistemul comunist este, probabil, momentul cel mai spectaculos al cercetării istorice din secolul precedent. Ceea ce fusese considerat în trecutul apropiat drept analiză istorică ori politicologică

pertinentă își descoperă în prezent vulnerabilitatea prin confruntarea cu informațiile provenite din nucleele de decizie ori din alte zone inaccesibile informării directe.

Scriind pe baza unor surse documentare limitate, în general, la categoria documentelor oficiale, istoricii comunismului au excelat în analize logice și modele explicative. În fața informațiilor provenind din arhive, concluziile astfel reieșite se dovedesc deseori efectele unor scenarii și programe a căror consecvență nu a existat în faptele și proiectele liderilor comuniști. Așa se face că, în fața avalanșei de documente arhivistice și a declarațiilor unor „martori privilegiați” ai evenimentelor, istoricii din „lumea liberă” sunt aproape la fel de „inocenți” ca și colegii din fostele țări comuniste. Concluzie reieșită și cu prilejul simpozionului organizat anul trecut la București, pe tema *România și Pactul de la Varșovia, 1955-1989* de către Institutul de studii politice de apărare și istorie militară și Woodrow Wilson International Center for Scholars Washington.

Informațiile noi provenite din arhivele fostelor țări comuniste prezentate la Budapesta s-au referit nu doar la conflictele dintre cele două „lagăre” ale lumii, ci și la conflictul sovieto-chinez. Remarcabile în această direcție au fost intervențiile istoricilor James Hershberg (S.U.A.), Csaba Bekes (Ungaria), Jordan Baev (Bulgaria), Hope Harrison (S.U.A.), Paul Wingrove (Marea Britanie), Mircea Munteanu (S.U.A.). O prezență aparte a fost Sergo Mikoian, moștenitorul arhivei fostului lider sovietic Anastas Mikoian. De real interes s-au bucurat comunicările cercetătorilor români, arhivele românești oferind informații consistente în elucidarea culiselor conflictului sovieto-chinez.

Nu în ultimul rând, apreciem logistica manifestării, care propune și presupune difuzarea și continuarea comunicării între cercetătorii interesați de temă în multiple forme. ■

Lavinia BETEA

Exclusivitate

DOMINIQUE STRAUSS-KAHN: IDENTITATEA NAȚIONALĂ ESTE O BOGĂȚIE A EUROPEI

În după-amiaza zilei de 8 decembrie 2003, Fundația Europeană Titulescu l-a avut invitat pe domnul profesor universitar doctor Dominique Strauss-Kahn, care a conferențiat despre Europa.

Deputat, membru al Adunării Naționale a Franței, DSK, cum îl alintă de ani buni presa, născut la 25 aprilie 1949, a fost de mai multe ori ministru în cabinetele Edith Cresson, Pierre Bérégovoy și Lionel Jospin, de cel din urmă legându-și și destinul politic, ca

La Fundația Europeană Titulescu

membru marcant al Partidului Socialist și președinte al grupului său de experți.

DSK, căsătorit cu o cunoscută ziaristă de televiziune, Anne Sinclair, director adjunct pentru Informații la canalul TF1, și ea prezentă în Casa Titulescu, și-a anunțat recent candidatura la Elysée pentru anul 2007.

După conferință, a avut amabilitatea să răspundă pentru cititorii Magazinului istoric la două întrebări provocate de expunerea sa.

– Cum își mai pot păstra identitatea națională țările care vor aparține Uniunii Europene?

– Este o problemă foarte serioasă, căci unul dintre motivele construcției europene este tocmai refuzul uniformizării, pe care globalizarea ne-ar aduce-o dacă nu ar exista Europa. Europa trebuie să existe pentru a evita o lume unipolară și dacă ea există cu acest obiectiv, trebuie să evităm să facem să dispară specificitățile tocmai în sânul ei.

Eu mă simt foarte european, dar sunt și francez și înțeleg ca un altul să fie foarte european, dar și italian, german, român, deopotrivă. În aceste condiții, specificitățile naționale trebuie păstrate și chiar făcut un efort în acest sens. Cred că e o bogăție a Europei ca fiecare dintre noi să aibă o istorie, o cultură diferită și, deci, să nu existe o unificare în sensul mediei europene, care ar face ca mâine de la Stockholm la Roma și de la Lisabona la București europeanul să fie același. Nu cred că trebuie să ne temem. Toți europenii au mare grijă să-și mențină identitatea culturală.

– Vi se par, în aceste condiții, eroii naționali o noțiune desuetă?

– Marile figuri ale istoriei României trebuie să devină marile figuri ale istoriei Europei. Nu există nici un motiv ca ele să dispară. Când Europa își va fi atins extinderea maximă, poate 400 de milioane de bărbați și femei, tot acest patrimoniu va face parte din patrimoniul nostru. Faptul că la școală eu am învățat despre eroii francezi, iar dumneavoastră despre eroii români nu e un lucru bun. Școala de mâine a copiilor noștri trebuie să prezinte personalități, culturi, eroi ai științei, ai politicii, ai culturii care să vină din toată lumea, iar eu aș găsi dramatic ca în viitor copiii mei să continue să învețe despre Molière, și nu și despre Shakespeare. Când se vorbește despre România în Franța, despre Ionesco, Brâncuși sau Cioran, vedem bine că acest patrimoniu cultural e amestecat în țările noastre. Făcând un efort pedagogic și mai mare, trebuie să ajungem să promovăm acest patrimoniu european, care mâine nu va mai aparține doar României sau doar Franței, ci ansamblului țărilor care compun continentul nostru.

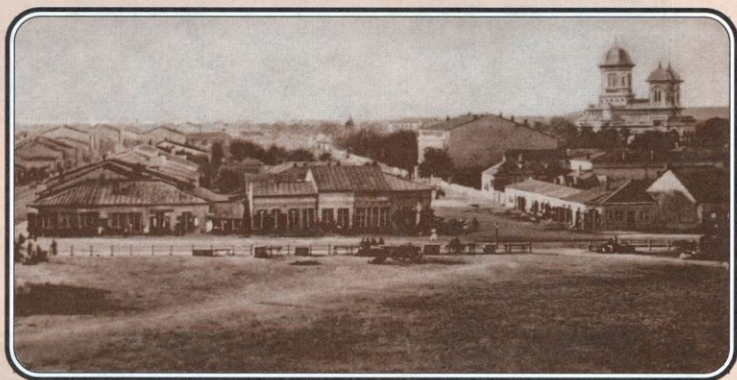
A consemnat Florentina DOLGHIN

ALBUM ISTORIC

V-ați gândit vreodată, atunci când ați expediat celor dragi, din concediu, o carte poștală la faptul că peste ani, acea bucată de carton va deveni un izvor istoric?

Domnul Cezar Mihai Săvulescu este unul dintre cei pasionați de recuperarea acestor mărturii de peste timp.

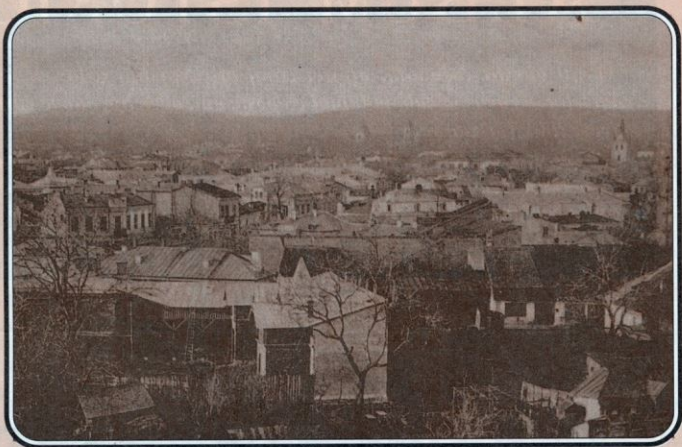
Din bogata sa colecție, ne-a oferit aceste imagini ale unor orașe românești de la început de secol XX.

Alexandria

Brăila

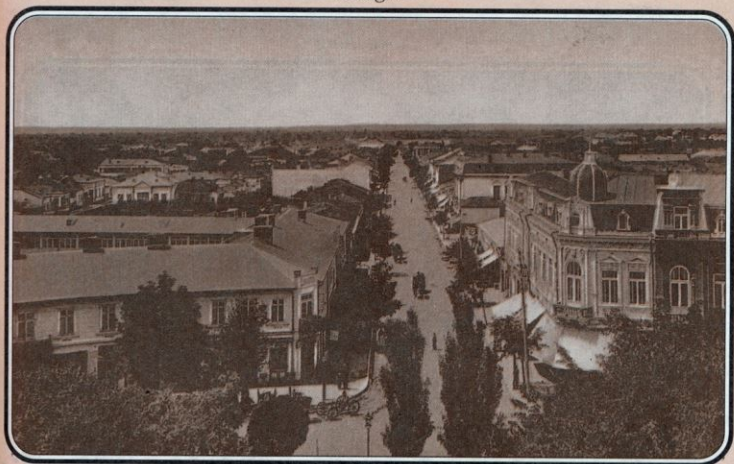
Ploiești

Buzău

Târgoviște

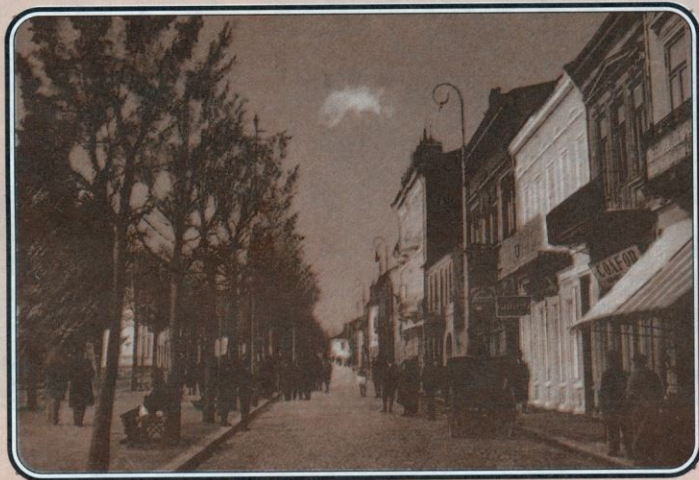

Giurgiu

Oltenița

Câmpulung

PLUGUȘORUL ȘI SEMNIFICAȚIA LUI RITUALĂ

Dr. SABINA ISPAS

Prezența vegetalului ca marcă specifică pentru o cultură cum este cea românească tradițională devine evidentă atunci când alăturăm actele culturale cu valori sau funcții simbolice și rituale în care acesta este implicat: crengile de copac puse la înmugurit și grâul pus la încolțit în seara de Sf. Andrei, folosite, ulterior, în ritualurile și ceremoniile din timpul Crăciunului, Anului Nou și Bobotezei; împodobirea cu ramuri verzi sau flori și prezentarea lor, ca dar, în

sămbăta lui Lazăr, Florii, Vinerea Mare, Sf. Gheorghe, Arminden, Rusalii etc.: prezența vegetalului, sub diferite forme, ca aliment ritual – colacul, coliva, vinul –, precum și obligația de a consuma numai alimente vegetale în zilele de miercuri și vineri ale săptămânii și în timpul posturilor care premereg mariilor sărbători, cum ar fi: Paștele, Crăciunul, Sf. Maria, Sf. Apostoli Petru și Pavel etc. sau în zile deosebite ale calendarului creștin, care însumează aproximativ 200 de zile pe an în tradiția creștinismului răsăritean.

Pentru cultura românească amintim câteva vegetale care sunt purtătoare ale unor mesaje cu implicații rituale, cu valoare expiatorie și protectoare pentru oameni și tot ceea ce le aparține: grâul, strugurele, cânepa, mărul, bradul, nucul, usturoiul, leușteanul. Am căutat să argumentăm, din perspectiva gândirii omului religios, procesul prin care colacul de grâu – pregătit din făină de „grâu curat” – dobândește rolul de protector al tinerilor căsătoriți față de orice tip de agresiune a di-

abolicului care, în urma unor greșeli pe care unul dintre parteneri le-a săvârșit înainte de cununie, putea deveni stăpân al unuia dintre soți.

Colacul, pâinea rituală, capătă această calitate după ce descrie, cu acribie, procesul biologic prin care bobul de grâu pus în pământul proaspăt arat ajunge spic de grâu și, din nou, sămânță, și tehnologia de prelucrare a boabelor de grâu pentru obținerea făinii și prepararea colacului. Textul este, în fapt, prezentarea descriptivă a „chinului” progresiv la care este supusă planta, care crește în intensitate pe măsură ce se apropie de prelucrarea finală, cea în

care poate fi consumată de om, se poate încorpora în acesta, omul devenind „purtător” al pâinii rituale, consubstanțial cu ea și, implicit, cu bobul de grâu. În fața lui strigoi, moroi, balaurii, diavolii nu mai au putere și dispar.

Istoriile ale „chinului plantelor”, bine cunoscute în cultura tradițională românească, sunt cele ale grâului și ale cânepii, în variante de basme legendare și legende, în textele poetice ale „urărilor colacului” și colindelor despre răstignirea lui Iisus fiind pre-

zentat exclusiv „chinul grăului“. Ele sunt interpretate cu prilejul colindatului de Crăciun și Anul Nou, când se rememorează momente importante din istoria mântuirii: nașterea, existența pământească și moartea lui Cristos. Acestor texte poetice le-am adăuga noi și pe cele de *Plug* sau *Plugușor*. Chinul plantei este o formă simbolică de expiere, de preluare a vinovațiilor omenști de către vegetal. Ele sunt răscumpărate, în acest fel, prin puterea cuvântului evocator.

Obiceicul umblatului cu *Plugul* sau *Plugușorul* este un ritual – într-un sistem al obiceiurilor calendaristice neafectat de procesele desacralizatoare și deritualizante caracteristice epocii moderne – care are, asemenea tuturor acestor manifestări culturale cu funcție sacră, o desfășurare dramatică.

Nu avem un index de termeni în care să fie consemnate gesturile, activitățile și recuzita specifice complexelor rituale, sacre. Dintr-o asemenea perspectivă, *Plugul* sau *Plugușorul* face parte dintr-o desfășurare dramatică amplă, al cărei scop este pregătirea rituală a Crăciunului și Bobotezei, care începe în noaptea Sfântului Andrei și se încheie în ziua de Sfântul Ion. De-a lungul acestei

perioade se consumă mai multe secvențe ale unei „drame liturgice“, în spații și timpuri marcate de sacralitate, care concentrează un proces teofanic în cele „12 zile festive“.

Alături de mesajul transmis prin mijlocirea cuvântului – textul poetic care în cadrul acestui ritual este spus, și nu cântat, fără a fi o recitare caracteristică spectacolului

rituale, abstracte, modelată de perspectiva teologică creștină, asociază mai recenta dată a sărbătorii Anului Nou, de la 1 ianuarie, unui proces de integrare în spațiul „cultivat“, prelucrat, răscumpărat și mântuit de Iisus, într-o Teofanie prelungită în timpul celor 12 zile dintre Crăciun și Bobotează, consacrate exclusiv personalității lui Cristos și prezenței lui în lume.

Nu trebuie să uităm că unul dintre textele populare solicitate deosebit de procesele deritualizării, desacralizării și refuncționalizării, în ultimii 50 de ani, a fost cel al *Plugușorului*, fo-

losit în spectacole și utilizat chiar ca mijloc de transmitere a unei ideologii comuniste triumfaliste. Încercările de alcătuire a unei tipologii, care să se supună canoanelor științifice, nu au dat rezultatele așteptate.

In paginile următoare ne-am propus să analizăm un text poetic pe care l-am selectat cu destulă ușurință, dat fiind numărul mare de antologii tipărite până în prezent și de variante aflate în Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu“, rezultate din activitățile de culegere ale specialiștilor folcloriști. Am ales un text de *Plugușor* publicat în revista *Ion Creangă*,

Colindători cu steana, Bodîa, județul Sălaj

ludic, fără conotație sacră – tot atât de importante sunt: calitățile actanților, care, tradițional, erau numai bărbați, instrumentele muzicale însoțitoare, multe specializate numai pentru acest ritual (buhaiul), recuzita domestică (*plugul*), animalele implicate în desfășurarea ritualului (boii) și gestul ritual al tragerii brazdei protectoare, timpul și locul unde se desfășoară obiceiul etc.

Împărtășim întru totul opinia Germei Comănici, conform căreia „*Plugușorul* reprezintă o creație culturală originală în domeniul de spiritualitate românească, reunind într-o sinteză proprie elemente care, disparat, sunt prezente și în cultura română sau a altor popoare“. Această sinteză care aparține, în primul rând, domeniului gândirii

în anul 1910, care este originar din Piatra Neamț și a fost spus de Moș Boșolcă.

Prima dorință ar fi de a putea pătrunde dincolo de ceea ce am numi mesajul global al textului, cu care ne-a familiarizat literatura de specialitate, care a rezultat din

interpretările specialiștilor: acela „de felicitare”, „de urare” sau de calitatea ce se atribuie acestuia de a constitui un „mic tratat de agricultură”, pentru a înțelege motivul pentru care *Plugușorul* este spus la început de an (reamintim că acest An Nou este de dată foarte recentă și că până nu

demult de 1 ianuarie se sărbătorea Sân Văsăul, Anul Nou fiind la 1 septembrie). Am vrea să explicăm, altfel decât prin simpla preluare a modelelor oferite de societățile arhaice, de ce s-a ales ca timp specific pentru urarea cu *Plugul* tocmai mijlocul perioadei celor 12 zile festive care sunt asociate evenimentelor importante din viața lui Iisus – nașterea, tăierea împrejur și botezul – celebrate în timpul iernii, când muncile agricole de tipul celei descrise în *Plugușor* nu sunt actuale. În sfârșit, de ce sunt citate acțiuni, sunt folosite cuvinte și sunt invocați eroi care dețin, în contextul cultural tradițional, roluri și funcții cu încărcătură simbolică etc.

O primă
con-

statare, pe care o putem extinde și asupra altor texte, rituale sau ceremoniale, prezente în tradiția orală românească, care se interpretează cu alte prilejuri, sărbătorești sau festive, este legată de prezența unor puncte de maximă concentrare a acțiunilor grave, importante pentru prezentarea unor procese cum ar fi: seceratul,

Cu plugul de Anul Nou

treieratul, măcinatul, însoțite de urarea finală de sănătate și belșug care este adresată gazdei colindate. Ele sunt urmate, succesiv, de momente destinate, în care textul exprimă un umor robust, popular și, nu de puține ori, o autoironie îngăduitoare. Credem că acestea punctează momentele rituale de trecere, răscruci ale sacrului.

După adresarea „Bună vremea, bună vremea, boieri mari!” urmează o primă secvență rezervată exclusiv prezentării plugului ca unealtă. În alcătuirea lui intră numai esențe lemnoase care sunt asociate, constant, cu valori ale sacrului, cu simbolică arborelui vieții veșnice, arbore cosmic, familiar atât *Vechiului* cât și *Noului Testament*: „De când sara s-a lăsat, / Plug c-al nostru

n - a
brăzdat, /
Așa mândru,
minunat: / Cu grin-
dei de lemn de brad, /
Poroncit la Țarigrad: /
Cu brăzdar de lemn de
tisă, / Să-mi ție unde-i clișă /
Și cu roate de smochine, / Să
ne meargă brazda bine.”

Este un adevărat „plug vegetal” care se află „Pe dealul Garalinului, / Sub poala Rusalimului, / La mărul rotat, / Unde-i câmpul curat / Și șes bun de arat.”

Rusalimul, denumire în care identificăm Ierusalimul, orașul sfânt din textele populare tradiționale de colind și baladă, se află la „mărul rotat”, un alt reper familiar categoriilor de texte românești tradiționale amintite, în care recunoaștem pomul Raiului care este purtător al vieții veșnice. Înaintea morții, Adam a primit o mlădiță de măsline din pomii Raiului, semn că Dumnezeu l-a iertat. Cu ea i s-a încununat fruntea când a fost înghesat și din această mlădiță, ne învață unele legende apocrife, a crescut arborele din care s-a cioplit crucea lui Iisus. Gazda împreună cu plugarii săi, câte doi la douăsprezece pluguri care au câte douăsprezece boi, se află în acest spațiu particular, care poate fi perceput și interpretat ca loc al Raiului terestru de la marginea lumii, loc sfânt, în deplină concordanță cu funcția rituală, de purificare, expiatorie pe care tre-
buie

să o îndeplinească, în opinia noastră, textul. Nu este întâmplătoare menționarea, repetată, în cadrul textului poetic, a locurilor marcate de un mare grad de sfințenie, cum ar fi Ierusalimul și, cu deosebire, Țarigradul, Constantinopolul, centrul spiritual al ecumenismului, al ortodoxiei, de care este legat de veacuri creștinismul românesc. În textele poetice ale colindelor și baladelor românești este des învocată cetatea bizantină nu pentru a aminti strălucirea capitalei sultanilor, ci pentru funcția de excepție pe care o îndeplinea patriarhia ecumenică.

Serbarea Bobotezei, în București

Pregătirea terenului pentru semănatul grâului este prezentată ca o adevărată prelucrare a solului planetei, care se desfășoară în toate zilele lucrătoare ale unei săptămâni: „Și chitea din deal în vale/ Cum îi place dumisale să are:/ Lunile, văgăunile,/ Marțele, marginile,/ Miercurile, dămburile,/ Joile, văile,/ Vinerile, grindurile/ Și Sâmbetele, capetele.“ După opinia noastră nu este o prezentare hiperbolizată a muncilor agricole, ci o parcurgere a întregului spațiu ce poate fi cultivat pentru a fi integrat actului sacru, în timpul ritualului din dimineața Anului Nou, când se manifestă Teofania începută în Ajunul Crăciunului și în-

cheiată de Bobotează. Perioada celor 12 zile deține trei momente de manifestare plenară a Teofaniei, legate de evenimente din viața pământească a lui Iisus: Nașterea (Crăciunul), Tăierea împrejur și Botezul. Munca depusă, aratul și semănatul, își arată roadele: „La o lună ș-o săptămână.../ grâu era frumos/ Cumu-i fața lui Hristos/

Ope-
rațiunea ur-
mătoare, sece-
ratul, îi mobili-
zează pe toți, tinerii și bătrânii locului, femeii și bărbați, toți prezenți ca membrii unei mari familii, cu roluri și funcții bine precizate: „Ne-poței și nepoțele/ Tot copile tinerce/ Și fetețe frumușele/ Și neveste rușinoase/ Care știu frumos a coase.../ Ș-o sută babe bătrâne,/ Meștere la făcut pâne.“ Seceratul începe din același loc unde se îmbină cerul cu pământul și unde sacral se manifestă deplin: „Ș-au început din capul lanului/ Unde-i greu dușmanului./ Din marginea pământului,/ În go-
lștea vântului,/ Că-i

Mare-n spic ca vrăbioiul,/ Înfrăți cu mătuoiul./ La fir ca de mărăgitar./ Să vă deie și dumneavoastră, Domnul, boieri mari.../ De departe înroșea./ De aproape îngălbindea./ Numai bun de seceră se făcea.“ Recolta este răspândită pe toată suprafața arată, de la locul marcat de sacru – Ierusalim, Constantinopol – până la cel locuit și prelucrat de om, cel în care trăiește gazda. Un alt indiciu al integrării locului arat în sacral pozitiv, protector, este chiar prezența grâului pe toată această întindere. Prin „chinul“ căruia îi va fi supus prin recoltare și prelucrare el va prelua vina posibilă a omului, se va substitui celor ce ar putea fi pedepsiți pentru greșelile, omenești, pe care le-au săvârșit, va purifica și, implicit, va fertiliza tot ce intră în contact cu el.

îndemână voinicului.“ (Nu ne putem permite să comentăm semnificația termenului *dușman* în acest context ritual, dat fiind că ar trebui un spațiu larg pentru a ne argumenta punctul de vedere, dar avem convingerea că în textul oral nu este nimic amintit fără o semnificație precisă și numai lipsa de îndemănare sau de interes a culegătorilor au făcut ca asemenea repere semantice să fie ignorate sau considerate prezente nesemnificative, accidentale, în textul poetic). „Și șodeau mărunchelele/ Ca stelele./ Snopii ca nourii./ Și tot spicul/ Da merticul./ Și tot snopul/ Oborocul./ Ș-au durat 12 clăi mari înălțate./ De toți boierii laudate./ Aria a făcut-o la buricul pă-

mân-
tului./ În
prăvitul vîn-
tului./ Cu priboiul
de agint."

În continuare, mun-
cile agricole se des-
fășoară cu aceeași par-
ticipare conjugată a omului
care prelucurează și „chinuie”
grâul și a animalelor sau
uneltelor, de data aceasta din
preama locuinței lui, acolo

unde a fost adus
grâul recoltat de pe
imensa suprafață
arată, care este
întreg pământul.
Textul analizat
deține și o secvență
mai puțin prezentă
în alte variante
de *Plugușor*, care
poate fi invocată
în sprijinul ideii
noastre referitoare
la funcția protec-
toare și expiatorie a

acestui text. Numai această
secvență ar necesita o amplă
analiză. Ne mulțumim să
apropiem, funcțional, motivul
pe care îl vom cita în con-
tinuare de un act ritual
important ce se derulează, de
această dată, în biserică, în
ziua de 1 ianuarie: citirea,
pentru întreaga comunitate, a
Molitvelor Sfântului Vasile,
rugăciuni de purificare, de
exorcizare a răului și de
inducere a unei stări de
sănătate, fizică și spirituală,
pentru toți credincioșii pre-
zenți la slujbă în ziua de Anul
Nou, de Sân Văsăi. Motivul
amintit, prezent în varianta
de *Plugușor* analizată de
noi, este un text care
„dublează” func-
țional, în planul
casnic, mo-
litvele:
„Ju-

pân gazdă mai avea/ O sabie
încordată/ De 99 meșteri
lucrată/ Și când ieșea cu dânsa
afară./ Slobozea foc și pară./
Trase-n jos, nu se rupse./
Trase-n sus, nu se frânse./
Trase-ntr-o față de arie./ În-
tr-un pâlce de porumbei./
Porumbeii au început a se
împrăstia./ Unu câte unu./ Doi
câte doi./ Patru câte patru./ Opt
câte opt./ Până-n doispnezece./
Cum s-au împrăștiat acei

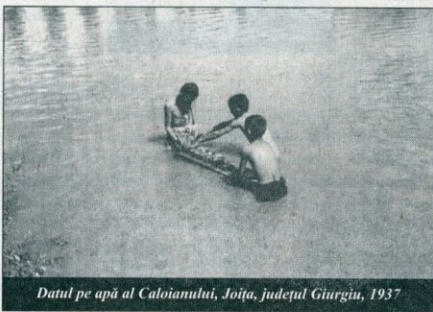
care
facem ana-
liza, cu pre-
zența celor 12
apostoli.

Întreaga strădanie a
tuturor membrilor co-
munității care se unesc în
acest efort gigantic de re-
coltare și prelucrare a grâului
are un singur scop: pregătirea
aluatului pentru colacii ce
urmează a fi copti în cuptor și

împărțiți tuturor.
Însărcinate cu îm-
plinirea acestor acte
rituale sunt femeile
vârstnice, „care știu
rândul la pâine”, pe
care noi le-am iden-
tifica cu prescu-
răsele, „babe de
capete”, persoane
cunoscute și soli-
citate de comuni-
tatea tradițională în
momente sacre, cu
atribuții precise.

Colacul este recunoscut ca
„pâine rituală”.

Pâinea rituală este
asociată, în culturile
creștine, cu „pâinea vieții”,
„pâinea vie care coboară din
cer”, trupul lui Cristos înșuși,
descoperit ucenicilor ca pâine
euharistică. În Biblie, cartea
care ne oferă unele dintre cele
mai vechi texte care au circulat
și circulă de milenii sub formă
scrisă și au, prin aceasta, o
mare fixitate, unite, mesaj
alegoric și, cu deosebire, ca-
racter sacru, procesele agri-
cole și cele referitoare la
pregătirea pâinii sunt des-
amintite cu funcție de
parabolă, exemplu sau
simbol. În capitolul
3 al Evangheliei
lui Matei, care
ne rela-
tează

Datul pe apă al Caloianului, Joița, județul Giurgiu, 1937

porumbei./ Așa să se risi-
pească de la casele dume-
neavoastră/ Relele, boalele,
farmecele, lipsurile./ Să ră-
mâneți curați și sănătoși.”
Imaginea porumbeilor care se
înalță spre cer și aduc apă în
ciocuri pentru a-i stropi pe
„boierii adormiți” ce trăiesc în
casele pe la care trec colin-
dătorii este familiară
colindelor de Crăciun și este
o prefigurare a botezului ce
urmează să aibă loc în ultima
dintre cele 12 zile festive
amintite anterior, consacrate
sărbătorilor iernii. Nici faptul
că porumbeii sunt în număr de
12 nu este întâmplător, cifra
fiind nu numai un multiplu de
trei și numărul lunilor anului,
ci și purtătoarea unui mesaj
mult mai profund, încifrat în
textul poetic al *Plugușorului*,
pe care sugerăm să o asociem,
în perspectiva specială din

despre botezul lui Iisus și activitatea Înaintemergătorului Ioan, venirea lui Cristos, care va separa drepții de păcătoși, este prezentată ca o activitate agricolă: „El are lopata în mână și va curăți aria. Și se va aduna grâul Său în jintă, iar pleava o va arde cu foc nestins.” Cea dintâi dintre ispitele cu care încearcă Satana să-l doboare pe Iisus, căutând să-l stârpească trufia, este să-L determine să transforme pietrele în pâini pentru a se hrăni după postul de 40 de zile ținut în pustiu.

Omul material, care trebuie să supraviețuiască în trupul biologic, are nevoie de pâine. De aceea aceasta trebuie să poarte pecetea sfințeniei și sacralului dobândite prin sacrificiul lui Iisus. Pâinea capătă un echivalent spiritual: „Nu numai cu pâine se va hrăni omul, ci și cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (Matei, 4,4). Grâul și pâinea rituală vor deveni purtătoare și echivalente ale trupului lui Dumnezeu. Parabola semănătorului din Evanghelie (Matei, 13, 3-8) ne învață că boabele semănate greșit, lângă drum, pe loc pietros, între spini, nu dau roade. Cele care au fost puse în pământ bun au dat: „una o sută, alta șazeci, alta treizeci”. Sămânța este „cel care aude cuvântul și-l înțelege și face rod”. Plugușorul pare a fi, din această perspectivă, o construcție armonioasă în care cuvântul are funcție protectoare. La vremea seceratului se decodează sensurile profunde: „Cel care seamănă sămânța cea bună este Fiul Omului. Țarina

Părintele vine cu Botezul

este lumea; sămânța cea bună sunt fiii Împărăției, iar neghina sunt fiii celui rău. Dușmanul care a semănat-o este diavolul; seceratul este sfârșitul lumii, iar secerătorii sunt îngerii.”

Plugușorul ar trebui să facă, prin puterea cuvântului, în ziua când se împlinește Teofania, Anul Nou sau Țăierea împrejur a Domnului sau Sân Vășai, ca „semănătorii” și „secerătorii” să fie numai „fiii cei buni”, prelucrarea întregului pământ locuit de om fiind un act de protecție și integrare în sacral pozitiv. Bătrâna care

Ritual de secerat, Bistrița-Năsăud, 1935

frământă aluatul nu plămădește hrana cotidiană pentru oameni oarecare, ci colaci mari și mici, hrană rituală, pentru toți cei dintr-un neam. Eroul acestui ritual de An Nou este *colacul*, cel care este „închinat” prin textul de „mulțumită a colacului” la încheierea ritualului de Crăciun (*Urare la colac*), ca o ultimă binecuvântare și protecție oferită celor colindați sau cel care, prin puterea sa de expiere, salvează, în basmele legendare despre *Logodnicul strigoi* (*Bou Bălan, Cu floarea-n drum*) sufletele tinerilor căsătoriți de sub autoritatea diabolului. Plugușorul este „mitul românesc al colacului”.

Tipul de pâine rituală care este *colacul* este prezent și în structurile altor culturi europene și extraeuropene, adesea cu funcții asemănătoare; iată numai câteva exemple: albanezul *kuljakl*; aromânul *culac* („aluat copt în spuză”); istroromânul *colac* sau *covrig*; turcescul *kulac*; maghiarul *kalaacs*; friulanul *colazz*; venețianul *colacci*; calabrezul *culaciu*; ruteanul *korac*; bulgărescul *kolac* etc. Nu deținem informații care să ateste prezența unui text asemănător celui al *Plugușorului* românesc, care să fie interpretat în același timp și în același cadru ritual cu cel românesc.

Ritualul *Plugușorului* sfințește, purifică și, mai ales, îmbogățește experiența cunoașterii acumulată în fiecare an. ■

Eveniment

EXPOZIȚIA „MAREA UNIRE” 1918

Coroana regelui
Ferdinand...

... și cea a
reginei Maria

ȘTEFAN CONSTANTINESCU, MIHAELA VERZEA

In ziua de 28 noiembrie 2003, în holul central al Muzeului Național de Istorie a României s-a vernisat expoziția „Marea Unire. 1918”.

A fost structurată pe două registre tematice: participarea României la primul război mondial și înfăptuirea Marii Uniri, cu cele trei secvențe importante: Chișinău – 27 martie/9 aprilie 1918, Cernăuți – 15/28 noiembrie 1918, și Alba Iulia – 1 decembrie 1918. România Mare, visul de veacuri al românilor, devenea realitate. Suveranii au fost încoronăți la Alba Iulia, la 15 octombrie 1922, în cadrul unei ceremonii la care au participat reprezentanți de seamă veniți din străinătate.

Momentul Încoronării este redat în toată măreția lui prin expunerea unor obiecte de valoare: coroana regelui Carol I, purtată și de regele Ferdinand cu ocazia serbărilor Încoronării, și coroana reginei Maria, realizată după desenele pictorului Costin Petrescu, special pentru evenimentul din 15 octombrie 1922.

Muzeul Național de Istorie a României deține

un valoros patrimoniu legat de acest moment istoric, care include mai multe categorii de piese: obiecte personale ale elitelor politice și militare participante la primul război mondial și la Marea Unire, inclusiv ale regelui Ferdinand și reginei Maria (costumul de soră de caritate purtat în perioada războiului), armament din dotarea trupelor române, franceze, germane și austro-ungare, uniforme militare de diferite grade, drapelul ale unităților militare care au luptat în război, fotografii care surprind secvențe din perioada 1916-1922, scene de luptă, aspecte de la semnarea armistițiului de la Focșani (noiembrie, 1917), a tratatului dintre România și Puterile Centrale de la București, din mai 1918, aspecte de la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, de la Încoronarea din 1922, etc., ordine, medalii, decorații legate de aceste evenimente, lucrări de artă (picturi, desene, sculpturi).

Cei ce au trecut pragul Muzeului Național de Istorie a României au putut admira cele mai interesante dintre aceste piese. ■

Actul Unirii Basarabiei cu România

Pe o stradă din Moscova, la 19 august 1991, în timpul puciului

VASILE BUGA

Cu trecerea vremii, ies la iveală informații noi în legătură cu împrejurările în care a avut loc puciul din vara anului 1991, în urma căruia președintele de atunci al Uniunii Sovietice, Mihail Gorbaciov, a fost înlăturat de la putere pentru trei zile. Analize publicate în literatura de specialitate și memorii ale unora dintre participanții direcți la evenimentele scot la lumină aspecte ce pun la îndoială versiunea oficială vehiculată la vremea respectivă. Ele contrazic varianta prezentată de fostul președinte Mihail Gorbaciov în volumul de memorii *Jizni i reformi (Viața și reformele)*, apărut la Moscova în anul 1995.

A avut loc, într-adevăr, o lovitură de stat, în sensul strict al cuvântului, pentru acaparea puterii, sau a fost doar o manevră acceptată tacit de președintele legitim?

În revista *Voprosi istorii* nr. 7/2003, sub semnătura cunoscutului politolog și istoric Roy Aleksandrovici Medvedev, a apărut un amplu articol, intitulat *În culisele lui august. Enigmele Forosului*.

Autorul prezintă date necunoscute în legătură cu reședința de vară din Foros (o mică localitate izolată din sudul Crimeii) a fostului secretar general al C.C. al P.C.U.S., ales ulterior și președinte al U.R.S.S. Decizia privind construcția fusese luată la sfârșitul anului 1985 de însuși Mihail Gorbaciov.

În pofida condițiilor vi-trege, amenajarea zonei și înălțarea vilei au avansat des-tul de rapid. Pentru obiectiv fuseseră mobilizate forțe im-

portante, peste 2.000 con-structori militari, inclusiv din trupele KGB. Multe materiale de construcție erau aduse din străinătate. Mihail Gorbaciov și soția acestuia, Raisa Maksimovna, au urmărit mersul construcției, mai ales după fotografii și machete.

Medvedev notează că în acea vreme, în Uniunea So-vietică, erau doar două con-strucții de asemenea dimen-siuni: sarcofagul blocului 4 avariat al centralei atomice de la Cernobil și palatul din Foros, pentru secretarul ge-neral. „Mai înainte – scrie autorul – reședințe similare nu avuseseră nici liderii sovie-tici, nici liderii occidentali. Reședințe mai luxoase își construiseră numai Ceaușescu cu soția sa, Elena.”

În vara anului 1988, lu-crările fiind încheiate, Mihail Gorbaciov împreună cu soția au făcut o vizită la Foros, fără ca presa să menționeze ceva. „Gorbaciov și soția acestuia – scrie Medvedev – nu erau prea ospitalieri, de aceea nu au invitat la noua lor reședință nici conducători străini, nici membri ai Biroului Politic, așa cum le plăcea lui Hruș-ciov și Brejnev, care trans-formau o dată sau de două ori pe an Crimeea în locul celor mai confidențiale întâlniri. Pe deasupra, luxul palatului din Foros putea să provoace mai degrabă nedumerire sau invidie decât simpatie față de stăpânul acestuia. Nu era simplu să împaci acest mod de viață al șefului statului sovietic cu lupta începută în

PUCIULUI DIN AUGUST 1991

G. G. G.

Reședința prezidențială de la Foros

țară împotriva privilegiilor nejustificate ale oamenilor puterii.”

Potrivit documentelor prezentate de constructorii militari, costul reședinței nu depășea 100 milioane de ruble, însă după calculele făcute de fostul ministru al Finanțelor, ulterior prim-ministru, V. Pavlov, care cunoștea foarte bine cum se întocmeau asemenea documente, „construcția din Foros a costat cel puțin 850 milioane de ruble la prețurile anului 1986, când o rublă era echivalentă, în decontările Băncii Centrale a U.R.S.S., cu 1,3 dolari”.

Concediu premeditat?

La începutul anului 1991, situația politică din fosta Uniune Sovietică devenise deosebit de tensionată. Se contura tot mai vizibil perspectiva destrămării țării. Sesizând pericolul, în martie 1991, Mihail Gorbaciov împreună cu liderii din nouă republici unionale au început să elaboreze un nou Tratat

unional, care să-l înlocuiască pe cel din decembrie 1922, care stătuse la baza creării U.R.S.S. (La această activitate nu au participat conducătorii celor trei republici baltice, precum și ai R.S.S. Moldovenești, Gruziei și Armeniei.) La sfârșitul lunii iulie, documentul fusese încheiat și se convenise semnarea lui la 20 august.

La 4 august 1991 Mihail Gorbaciov a sosit la odihnă, împreună cu soția și alți câțiva membri ai familiei, la reședința din Foros. „La Foros – notează Medvedev – Gorbaciov nu a lucrat prea mult, mai mult dormea. Telefona multă lume: se pregătea cuvântarea președintelui U.R.S.S. pentru procedura de semnare a Tratatului unional, se elabora scenariul procedurii... Despre asta au discutat la telefon Gorbaciov și Elțîn, la 14 august. Președintele rus răspundea la întâmplare, parcă se gândea la cu totul altceva. Lui Gorbaciov i s-a părut că Elțîn șovăie. Înțelege oare Gorbaciov – a întrebat pe neașteptate Elțîn –, la ce atacuri era supus aici el,

Elțîn?” „Boris Nikolaevici – a spus Gorbaciov –, nu trebuie să dăm înapoi nici un pas de la pozițiile convenite, indiferent din ce părți am fi atacați. Trebuie să ne păstrăm sângele rece.”

Roy Medvedev comentează acest dialog telefonic: „Într-adevăr, în acele zile, Elțîn era supus unei mari presiuni din partea radicalilor din anturajul său. Deosebit de activi erau I.N. Afanasiev și G.V. Starovoitova. Elțîn avea și el personal destule îndoieli. Tratatul unional i se părea o nouă piedică, o capcană în calea spre putere în Rusia. Începuse să se gândească la condiții noi și să aibă alte și alte rezerve.”

În absența lui Gorbaciov principalele persoane rămase la Moscova la cârma țării erau Ghennadii Ianaev, vicepreședintele U.R.S.S., și V. Pavlov, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. Putere reală dețineau, de asemenea, președintele KGB, V. Kriucikov, ministrul Apărării, D. Iazov, secretarul C.C. al P.C.U.S., Baklanov, șeful aparatului președintelui so-

*Conferința de presă a membrilor Comitetului de stat pentru situații excepționale:
A. Tiziakov, V. Starodubțev, V. Pugo, G. Ianaev, O. Baklanov*

vietic, V. Boldin. Aceasta din urmă era o figură puțin cunoscută opiniei publice. „De aceea – notează Medvedev – pentru cadrele de la conducerea țării participarea lui Boldin la evenimentele din august reprezenta un semn de acord al lui Gorbaciov însuși cu acțiunile ce aveau să urmeze. Oamenii aceștia primeau adesea indicații și dispoziții ale președintelui și secretarului general nu de la el personal, ci prin conducătorul cancelariei. Erau atât de multe lucruri, iar situația din țară era așa de gravă, încât multora li s-a părut că Gorbaciov a plecat intenționat și demonstrativ în concediu în săptămânile hotărâtoare, pentru a lăsa mână liberă tovarășilor săi apropiați...

Încă înainte de a se urca în avionul cu destinația Crimea, Gorbaciov i-a spus lui Kriucikov, care îl condusese la aeroport, având în vedere în principal activitatea lui Elțin: «Trebuie să fiți cu ochii în patru. Se poate întâmpla orice. Dacă va fi o amenințare directă, va trebui acționat.» Aproximativ aceleași cuvinte le-a avut și pentru Ianaev: «Ghenadii, tu rămâi la conducere. La nevoie acționează

energie, dar fără sânge.» Și la ședința Consiliului de Miniștri, întrunită în componență restrânsă la 3 august, Gorbaciov a spus tot cam așa ceva: «Aveți în vedere că trebuie acționat dur. Dacă va fi necesar, noi vom recurge la orice, inclusiv la starea excepțională.» În cadrul acestor însărcinări a avut loc și prima întâlnire a lui Kriucikov cu mareșalul Iazov la unul dintre obiectivele secrete ale KGB, de la periferia Moscovei, în prezența lui Baklanov și Boldin. Era 6 august 1991. A doua zi a început elaborarea primei variante a sistemului de măsuri necesare în cazul instituirii stării excepționale.

Roy Medvedev menționează că toți cei lăsați la conducere la Moscova îl suinau aproape zilnic pe Gorbaciov și-l informau despre situația din țară și din Capitală. Nu cu detalii tehnice legate de pregătirea situației excepționale în U.R.S.S., dar îi dădeau de înțeles că situația scapă de sub control. „Toți – și dintr-o parte și din alta – înțelegeau încotro merg lucrurile, dar nimeni nu vroia să ia o decizie. Pe Gorbaciov îl iritau telefoanele tovarășilor

și aluziile acestora. El hotărâse pentru sine și avea în vedere mari schimbări în anturajul său. De aceea evita răspunsul, invocând starea proastă și acutizarea radiculitei.”

Apariția în presă, la 15 august 1991, a textului noului Tratat unional, cunoscut unui număr restrâns de persoane, l-a iritat foarte mult pe Gorbaciov, care a cerut să fie găsit vinovatul pentru „scurgera” de informații. Documentul a provocat un șoc în rândul multor funcționari de partid și cadre superioare din armată, care nu mai găseau locul instituțiilor lor în structura viitoarei Uniuni. „Chiar unui specialist nu prea priceput în problemele construcției de stat – scrie Medvedev – îi era clar că formulările nebuloase nu urmăreau modernizarea sau democratizarea Uniunii Sovietice, ci lichidarea practică a acestora ca stat unional și centralizat. În locul U.R.S.S. de până atunci se prevedea crearea unui stat confederativ foarte firav – Uniunea Statelor Suverane – lipsit de vreo concepție națională, politică și ideologică, prin care să fie consolidat... Era foarte neclar

cine și cum va conduce țara după 20 august."

„Demisia? Nu contați pe asta!”

Aflând că Elțin se deplasase la 17 august în Kazahstan, pentru convorbiri cu Nazarbaev, președintele acestei republici, Gorbaciov nu și-a putut ascunde iritarea: „Ce i-a trebuit? Pun ceva la cale în spatele meu. O să împiedic asta.” În seara aceleiași zile, la unul din obiectivele secrete ale KGB a avut loc o nouă consfătuire, la care au fost prezenți primul ministru, Pavlov, ministrul Apărării, Iazov, președintele KGB, Kriucikov, Baklanov și Șenin, secretari ai C.C. „Miniștrii – scrie Roy Medvedev – nu obiectau în principiu împotriva noului Tratat unional, dar erau contra proiectului concret și a datei semnării... Aproape nici unul nu și-a manifestat dorința de a se acționa imediat, dar toți vroiau să se acționeze... Până la urmă s-a decis să se trimită la Gorbaciov o delegație specială pentru a-l convinge să amâne semnarea Tratatului unional... Nimeni nu dorea vărsare de sânge și conflict, dar și lichidarea Uniunii Sovietice – cea știută și dragă tuturor – li se părea un gest absurd, aproape de o sinucidere politică.”

Au plecat la Foros Baklanov, Șenin, Boldin și adjunctul ministrului Apărării, Varenikov, însoțiți de șeful Serviciului de

pază din KGB, generalul I. Plehanov, și adjunctul acestuia, V. Gheneralov. Se hotărâse, totodată, ca în momentul sosirii delegației la reședința lui Mihail Gorbaciov, să i se întrerupă toate legăturile cu exteriorul.

Așa cum avea să scrie în memorii, vizita neașteptată a delegației l-a surprins și neliniștit pe președinte. Încercările lui de a lua contact la Moscova cu președintele KGB și vicepreședintele U.R.S.S., G. Ianaev, au eșuat, deoarece avea să constate că toate telefoanele fuseseră deconectate, inclusiv cele ale comandantului suprem, precum și celelalte linii speciale.

Roy Medvedev redă scena discuției cu membrii delegației veniți la Foros, în versiunea prezentată de Mihail Gorbaciov: „Invitându-i în cabinet (după ce îi lăsase să aștepte cca 30-40 minute), i-am întrebat cu ce misiune au venit? Baklanov a comunicat că a fost creat un Comitet pentru situația excepțională. Țara alunecă spre catastrofă, alte măsuri nu vor salva situația, eu trebuie să semnez

decretul privind introducerea CP [Stării Excepționale – n.n.]. În fond, au venit cu un ultimatum. Eu am declarat categoric că nu voi semna nici un fel de decrete. «Dacă nu doriți să semnați dumneavoastră înșivă Decretul privind introducerea CP, predați prerogativele lui Ianaev», a propus Baklanov și a adăugat: «Odihniți-vă, vom face noi treaba murdară, apoi dumneavoastră veți putea să vă întoarceți.» Eu, bineînțeles, am respins această propunere mârșavă. «Atunci dați-vă demisia» – a spus Varenikov. «Nu contați pe asta. Sunteți niște criminali.» Cu aceasta, discuția s-a încheiat. Ne-am luat rămas bun. Când au ieșit, nu m-am abținut și i-am înjurat «rusește».”

Versiunea de mai sus se deosebește de cea prezentată de unul dintre participanții la puci, V. Boldin. „Am intrat în holul vilei și am așteptat. Peste 10-15 minute a apărut Gorbaciov. Arăta ca un om bolnav, se mișca cu greutate, fața, înroșită nu atât din pricina soarelui, cât, probabil, de tensiunea ridicată, exprima un sentiment de durere și

nemulțumire. Ne-a salutat rapid întinzându-ne tuturor mâna și ne-a întrebat mănios, fără să se adreseze cuiva anume. «Ce s-a întâmplat? De ce fără să mă avertizați? De ce nu funcționează telefoanele?» «Am venit pentru a discuta o serie de chestiuni privind situația din țară» a început O.S. Șenin.

20 august. Boris Elțin le vorbește apărătorilor Casei Albe...

«Pe cine reprezentați, în numele cui vorbiți?» – a intervenit Gorbaciov. Nimeni nu se aștepta la o asemenea reacție, mai ales că ieri fusese discutată tema raportului pentru președinte. Discuția nu se închegea... «Ei, ce vreți să spuneți?» – a întrebat Gorbaciov, de-acum mai calm. «Aș dori să încep cu situația din țară» – a început O.D. Baklanov. Lui Gorbaciov i-au fost propuse diferite variante pregătite din însărcinarea lui, în cazul unei stări critice a lucrurilor. Președintele a întrebat pe neașteptate dacă măsurile referitoare la starea excepțională se extind asupra acțiunilor conducerii ruse. Auzind un răspuns afirmativ, s-a liniștit definitiv... În continuare a avut loc o discuție calmă și de lucru. Mihail Sergheevici a vorbit cu un aer grav despre modul în care trebuie rezolvate chestiunile propuse, a explicat de ce adoptă o asemenea poziție. «Gândiți-vă și transmiteți tovarășilor» – a spus el. Strângându-ne la plecare mâinile, adaugă: «Acționați, dracul să vă ia!».

Evocând momentul de mai sus, Roy Medvedev consemnează că toți participanții la această discuție confirmă încă un detaliu nu lipsit de importanță: „conducându-și «musafirii», la ușa cabinetului, Gorbaciov le-a strâns tuturor la despărțire mâinile. Toate acestea nu semănau

... iar seara se întoarce la Moscova, de la Foros, Gorbaciov

deloc cu o rebeliune sau lovitură de stat...”

Lupta pentru supraviețuire

Replicându-i lui Andrei Graciov, consilierul de presă al lui Mihail Gorbaciov, care într-o lucrare dedicată acestuia explică atitudinea președintelui sovietic în timpul întâlnirii descrise mai sus prin faptul că acesta nu dorea să se transforme în victimă și să joace rolul fostului președinte chilian Salvador Allende, Roy Medvedev scrie că adversarii lui Gorbaciov „au abordat acest episod altfel. Acesta își făcuse calculul să câștige în orice situație și să intre în Moscova pe un cal alb; atât în cazul unei victorii, cât și al înfrângerii GKCP [Comitetul de Stat pentru Situația Excepțională – n.n.]. Într-adevăr, acesta putea doar să piardă în orice deznodământ al eve-

nimentelor și pur și simplu nu știa ce să facă. În detenția de trei zile de la Foros a lui Gorbaciov nu a fost nimic eroic, ca, de altfel, nici în acțiunile opozițanilor săi”.

„Grupul lui Baklanov – scrie în continuare Medvedev – a zburat la Moscova aproximativ la 7 seara, transmitându-i în prealabil lui Kriucikov amănuntele discuției avute cu președintele U.R.S.S. După ora 7 seara, reședința lui Gorbaciov a fost pusă sub o pază întărită – de pe uscat și de pe mare...”

La Foros au fost reținuți toți cei care lucrau aici ziua, dar care nu rămăneau peste noapte... La ora 9 seara toți «puciștii» s-au întrunit la Kremlin în cabinetul premierului Pavlov... Când s-au strâns toți, Șenin a relatat despre întâlnirea și convorbirea cu Gorbaciov. Baklanov a adăugat doar câteva cuvinte. Discuția nu a fost foarte aprinsă: se adunaseră acolo doar cei ce gândeau la fel. Majoritatea a fost de părere că din moment ce Gorbaciov nu a spus nici «da» nici «nu», trebuie acționat potrivit planului stabilit și instituit starea excepțională, potrivit decretului vicepreședintelui, anunțând că Gorbaciov era bolnav.”

În legătură cu „detenția” lui Mihail Gorbaciov la Foros, „apărarea” Casei Albe (denumirea sediului de pe malul râului Moscova al Parlamentului R.S.F.S.R. în august 1991) și alte evenimente în zilele de 19-21 august, există

sute de volume, dar în ele nu coincide totul. Chiar martorii oculari ai evenimentelor văd în mod diferit episodul. Și mai mult diferă opiniile autorilor în aprecierea principalelor personaje. „Totul a fost organizat de Gorbaciov însuși” – afirmă unii. „Da, acesta a fost jocul lui Gorbaciov – explică alții –, dar, în mod neașteptat pentru rivalul său, Elțin a câștigat acest joc.” Nu – au declarat alții –, toate acestea au fost opera serviciilor speciale occidentale. Nu au lipsit nici afirmațiile despre „un complot sionist”.

„Nu este posibil – scrie în continuare Roy Medvedev – ca evenimentele care au avut loc în august 1991 să fie examinate și apreciate numai din punct de vedere juridic. La crearea GKCP au fost încălcate multe legi ale U.R.S.S. și câteva articole ale Constituției, dar și întreaga pregătire pentru semnarea Tratatului unional și dizolvarea fizică a U.R.S.S. a conținut multe încălcări ale Constituției unionale... Toți principalii participanți la evenimentele din august 1991 au acționat în afara cadrului juridic al Uniunii Sovietice. Problemele se soluționau nu potrivit legilor, ci pe baza raportului real de forțe. Dar nici Uniunea Sovietică nu era un stat de drept, ci un stat ideologic, un stat autoritar, și nu o dictatură a legilor. De aceea este dificil de dat chiar o definiție generală a acestor evenimente. Ce a fost: puci, complot, rebeliune sau lovitură de stat? Trădare de patrie, abuz de putere sau îndeplinirea datoriei sfinte de

salvare a unui mare stat?... Vedem clar că multe din evenimentele lui august 1991 au avut un caracter spontan și au fost rezultatul forțelor stihinice care au răbufnit la suprafață. Și Gorbaciov, și Elțin au dărâmat din părți diferite un baraj, deschizând calea unui șuvoi năucitor de evenimente, pe care deja nu mai puteau să le controleze. De aceea aproape toți participanții principali nu semănau deloc cu niște oameni la cârmă, ci cu niște înotători care căutau să se mențină la suprafața torentului cel mare. Nu toți au reușit...”

„Ziua de 21 august a devenit ziua retragerii și înfrângerii GKCP... Între orele 8 și 9 dimineața la Kremlin GKCP s-a întâlnit ultima oară, continuă Roy Medvedev. A fost o scurtă consfătuire, restrânsă; a lipsit Pavlov, aflat

25 decembrie 1991. Misiunea președintelui U.R.S.S. s-a încheiat

în continuare în spital; a lipsit Baklanov, care hotărâse, de asemenea, să iasă din joc; a lipsit la ședință chiar Iazov” [dăduse deja ordin ca trupele să părăsească Moscova – n.n.]. Așa cum rezultă din memoriile lui Kriucikov, citate de Roy Medvedev, cu prilejul acelei întruniri, la care a participat și președintele Sovietului Suprem al U.R.S.S., A. Lukianov, s-a ajuns la concluzia că „nu mai trebuie riscat în continuare”; s-a decis încetarea activității GKCP și trimiterea unei delegații la Foros pentru a-i raporta din nou lui Gorbaciov despre situația creată și „a încerca să-l convingă să întreprindă unele măsuri pentru salvarea statului de la prăbușire”.

Delegația formată din Iazov, Kriucikov, Baklanov, Ivașko (secretarul general adjunct al C.C. al P.C.U.S.), A. Lukianov, însoțiți de generalul Plehanov, a ajuns la Foros în după-amiaza zilei de 21 august. Când a aflat despre sosirea unei noi delegații, Mihail Gorbaciov – care era la curent cu evoluția evenimentelor din relatările posturilor de radio și televiziune – „a ordonat pazei sale să blocheze toate intrările spre casă, să nu fie lăsat nimeni și în caz de necesitate să se facă uz de arme. Gorbaciov a declarat că nu se va întâlni cu nimeni până nu i se vor restabili toate legăturile. Această cerere a fost acceptată”. „Pentru scurt timp – scrie Roy Medvedev – puterea în țară a ajuns din nou în mâinile lui Gorbaciov. Erau deja o altă putere și o altă țară.” ■

Cancelarul german Otto von Bismarck, D.A. Sturdza și împăratul Franz Joseph

CULISELE DIPLOMATICE ALE TRATATULUI DIN 1883

Prof. univ. dr. ION BULEI

În perioada imediat următoare războiului pentru cucerirea independenței s-a produs o reorientare a politicii externe românești, materializată prin semnarea, la 18/30 octombrie 1883, a Tratatului secret de alianță cu Austro-Ungaria, la care, în aceeași zi, a aderat și Germania. Momentul este considerat cel mai important act de politică externă a României până la implicarea în războaiele balcanice.

Ni s-a păstrat corespondența purtată de ministrul român la Viena, Petre P. Carp, cu titlularul Afacerilor Străine, D.A. Sturdza, în cabinetul condus de Ion C. Brătianu. „Chestiunea Dunării merge greu”, îi scrie Carp la 5 decembrie 1882. Și îi comunică multele sale dis-

cuții cu Gustav Siegmund Kalnoky, ministrul de Externe austro-ungar, cu reprezentanții Franței, Germaniei și Angliei în capitala austriacă. La 11 noiembrie 1882, Carp a fost primit de Kalnoky, care și-a exprimat regretul că presa din cele două țări înveninează mult

chestiunea Dunării și l-a anunțat neoficial că la Londra urma să aibă loc o conferință internațională, pentru organizarea căreia guvernul englez trebuia să facă în curând invitațiile. Reuniunea avea ca scop stabilirea unor noi reglementări privind navigația pe Dunăre. Așa

află guvernul român ce puneau la cale marile puteri în chestiunea dunăreană. Bucureștii înștiințează imediat pe Ion Ghica, ministrul nostru la Londra, cerându-i să facă toate demersurile pentru ca România să fie primită la această conferință.

Ceea ce face Ion Ghica la Londra face și Petre Carp la Viena. „Toți au aerul de a ne da dreptate, fără să o zică” – scrie Carp. Tuturor diplomaților străini din Viena Carp le spune că e o chestiune de principiu și România nu poate ceda, „că sunt lucruri care ți se impun, dar pe care nu le accepți”. În noiembrie și decembrie 1882, diplomații marilor puteri la Viena îi vorbesc despre admiterea României la conferință ca despre un lucru hotărât deja. Carp redactează un memorandum cu propunerile României. Spera ca, pentru întâia dată în istoria ei, România să participe la o conferință europeană. Ambasadorii străini la Viena i-au solicitat textul, dar Kalnoky îi ceruse să nu-l dea, în speranța că se va ajunge la o înțelegere. Carp, cu aprobarea lui Sturdza, nu-l dă.

La 27 decembrie, Carp e încă convins că România va participa la conferință și, la îndemnul lui, D.A. Sturdza se duce la Berlin (public se știa că merge să-și vadă fiul, student). Ministrul român de Externe este primit de Bismarck, care-l sfătuiește să caute o cale de înțelegere cu Austro-Ungaria (îi declară deschis că Germania va fi oricum de partea Austro-Unga-

***Invitată la Conferința
de la Londra,
care reglementa
navigația pe Dunăre,
doar în calitate
de consultant,
România refuză
să accepte prevederile.
Nesprijinită de măcar
o singură mare putere,
trebuie să cedeze***

riei). De la Berlin, Sturdza vine la Viena și, însoțit de P.P. Carp, merge la Kalnoky. Rezultatul nu-i deloc încurajator. Viena nu voiește să ia în considerație propunerile românești.

După plecarea lui Sturdza, Carp profită de o invitație la un bal la Curte, pentru a discuta problema cu împăratul Franz Joseph. Acesta nu ocolește subiectul și-i reproșează lui Carp poziția intransigentă a guvernului român și criticile din presa bucureșteană la adresa Austro-Ungariei. Carp îi vorbește despre interesele majore ale țării sale și își exprimă speranța că la Londra nu se va decide soarta României fără ca aceasta să fie invitată. Împă-

ratul lasă să se înțeleagă că Austro-Ungaria își va apăra interesele cum va crede mai bine.

La 7 februarie 1883, Carp discută din nou cu Kalnoky. „Oricât de mic stat suntem, nu suntem reduși la o situație subalternă”. Lui Heinrich von Reuss, ambasadorul german la Viena, îi declară la 12 martie: „Poate conferința să redacteze ce va voi, pentru noi faptul nu mai de a fi fost excluși ne va face să nu ne supunem”.

Conferința, începută la 8 februarie 1883, cu participarea comisarilor marilor puteri în Comisia Europeană a Dunării (C.E.D.) și a ambasadorilor marilor puteri acreditați la Londra, nu îi invită pe reprezentanții României și Serbiei decât în calitate de consultanți, iar delegatului bulgar i se spune doar că va fi informat despre rezultatul reuniunii prin intermediul ambasadorului Turciei. România refuză statutul la care este constrânsă și, la 11 februarie, Ion Ghica înmânează ministrului de Externe britanic, George Levenson-Gower, conte de Granville, o notă de protest prin care declină „onoarea de a asista la ședințele conferinței” și protestă împotriva hotărârilor ce urma a fi luate, considerându-le neobligatorii pentru țara sa.

Conferința se încheie la 10 martie, cu un document semnat de reprezentanții Marii Britanii, Franței, Germaniei, Austro-Ungariei, Italiei, Rusiei și Turciei. Chiar în articolul 1, tratatul stabilea extinderea jurisdicției

Patinoar amenajat în parcul Prater din Viena sfârșitului de secol XIX

C.E.D. până la Brăila. România nu făcea parte din C.E.D. și în acest fel se crea un organism străin de supraveghere a navigației în ape teritoriale românești, sârbești și bulgărești, fără ca aceste state să fie luate în considerare. Dacă Bulgaria nu era decât autonomă, România și Serbia erau independente, recunoscute ca atare printr-un tratat internațional.

Fără acordul României, tratatul de la Londra nu se putea pune în practică. Dar cât timp putea rezista ea singură presiunilor unei Europe unite? Nici o mare putere nu ne sprijinea. La 25 decembrie 1882, într-un moment în care la Viena și la Berlin toată lumea vorbea despre un apropiat război (pentru motive de politică internă, dar mai ales pentru a ține Franța în frâu, Bismarck agita mereu pericolul de război; odată ce își atinsese scopurile, el nu intenționa să provoace un nou conflict, dar adversarul nu trebuia s-o știe!), Carp scria de la Viena: „Toate acestea nu dovedesc decât un lucru, nesiguranța în care trăim și care apasă greu asupra respirațiunii tuturor... Dacă am putea să obținem de la Bismarck un sfat pozitiv în privința atitudinii noastre politice (las la o parte chestiunea Dunării) față de Austria, s-ar ridica mult negura ce ne întunecă vederea”. Cu alte cuvinte, în loc de confruntare cu Austria, mai bine tratative cu aceasta, sub oblăduirea Germaniei.

Dar voia Germania să meargă pe această cale? Îndată după Conferința de

**Berlin sfătuiește –
și amenință –
Bucureștiul să meargă
în direcția dorită,
adică spre o înțelegere
cu Austro-Ungaria**

la Londra, V. Liteanu, trimis de D.A. Sturdza, înmânase conțelui Hatzfeld, subsecretar de Stat la Ministerul de Externe al Germaniei, protestul României față de deciziile conferinței. Hatzfeld constată că pentru România, în loc să prelungească fără profit o rezistență față de o mare putere vecină (Austro-Ungaria, se înțelege), ar fi fost de preferat o relație amicală cu acea putere, care, cum credea de altfel și Carp, ar rezolva problemele în suspensie.

Împăratul german Wilhelm I

Și Hatzfeld continuase convorbirea pe același ton, care putea fi de amenințare sau de avertizare. Cu alte cuvinte, lăsase să se înțeleagă faptul că România era singură și că Germania ar fi fost dispusă să încurajeze o schimbare de atitudine în politica externă a României.

Carp intuise exact. Și nu numai el. La fel gândeau și I.C. Brătianu, și regele Carol I, și D.A. Sturdza (ca să nu mai vorbim despre Titu Maiorescu, cel care făcuse publică această singură opțiune a României încă din 1881). Nu se poate preciza cine avusese primul ideea. Important era ca Germania să fie de acord cu susținerea acestei apropieri. Pentru Carp, o mai spusese, cel mai mare pericol venea de la Rusia, ale cărei aspirații expansioniste în Balcani treceau peste trupul

României. Care dintre marile puteri se opunea atunci Rusiei? Până la 1871 fusese Franța. Acum aceasta nu mai conta atât de mult. Și cum inamicul ei principal era Germania, împotriva acesteia nu putea găsi un viitor aliat decât în Rusia. Interesele de perspectivă ale României nu mai erau în concordanță cu ale Franței. Soluția unei apropieri a României de Germania se impunea de sine.

Convorbirile lui Carol I, ale lui Brătianu, Sturdza și Carp de la sfârșitul verii și din toamna lui 1883 de la Berlin și Viena au pregătit terenul în acest sens. Ele erau impulsionate de Bismarck, interesat să asi-

gure flancul de sud al Austro-Ungariei. Îndemnul lui Bismarck se adresau deopotrivă Vienei și Bucureștilor.

La 21 martie 1883, Carp îi scria lui Sturdza că l-a întâlnit pe regele Carol, în trecere prin Austria, și a vorbit cu el „toate amănuntele“. Regele îi spusese că se va opri la Sigmaringen, unde ar fi dorit să-l întâlnească pe el, Carp, și pe D.A. Sturdza „pour mettre les points sur les i“ (pentru a pune punctul pe i), „după cum mi-a zis“.

Discuțiile ce se duc în Germania încep deja să aibă efect la Viena. La 28 martie 1883 Carp vorbește din nou cu Kalnoky: „M-a întărit în părerea ce ți-am comunicat-o deja că Austria nu are să ne țină în cheștiunea Dunării — îi scria el lui Sturdza. Mi-a zis între altele că mult mai bine ar fi fost dacă nu ar fi existat niciodată această cheștiune între noi. Și a apăsător asupra împrejurării că Austria nu mai are nici un rol individual într-o afacere ce a devenit prin Tratatul de la Londra o afacere europeană.“

În iunie 1883, Carp tocmai primise de la București instrucțiunea de a expune ambasadorului german Reuss dorința României de a intra în Tripla Alianță. Intervine însă momentul Grădișteanu. E vorba despre incidentul diplomatic provocat de toastul senatorului Grădișteanu la serbările de la Iași, cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare. Toastul menționase în mod metaforic

***Cu spaima de Rusia,
cu o Franță
care după 1871
nu mai conta,
România se aruncă
în brațele lui Bismarck
și ale lui Franz Joseph***

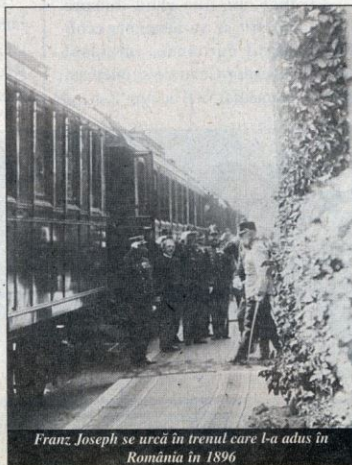
Bucovina, Basarabia, Banatul și Transilvania drept perlele ce lipseau din coroana lui Ștefan. Baronul Mayr, ministrul austro-ungar la București, a expediat o telegramă la Viena, reproducând discursul lui Grădișteanu după ziarul *L'Indépendance roumaine*. Tot Mayr semnalase și finalul discursului rostit de C.A. Rosetti, președintele Camerei Deputaților, la închiderea amintitei festivități: „Trăiască Regele și Regina românilor!“

O întreagă campanie se dezvoltase împotriva București-

lor, iar P.P. Carp a trebuit să-ți țină piept și să acționeze pentru aplanarea ei, prin multe discuții cu Kalnoky și alți funcționari de stat austrieci. Incidentul a fost depășit și convorbirile pentru o alianță se reiau.

În iulie 1883, I.C. Brătianu se duce „în concediu“ la Franzensbad. În drum se întâlnește, la Friedrichsruhe, cu cancelarul Bismarck, cu care stabilește toate detaliile (între altele, o călătorie a regelui Carol în Germania, discuțiile pe care urma să le poarte în Germania și, la întoarcere, la Viena ș.a.). Cel care împinge cel mai tare lucrurile înainte e Bismarck. El dorește ca această alianță să fie secretă (pentru a nu irita Rusia).

Carp e prezent în toate momentele. În iulie 1883 e cu Brătianu la Friedrichsruhe. Biograful său, C. Gane, redă o discuție a lui Carp cu Bismarck. Deși nu ne indică sursa, nici data exactă, faptul putea fi posibil. În această convorbire, Bismarck dă sfaturi României. El era de părere că România să nu-și îndrepte privirile spre Transilvania, încurajând un panromânism fără șanse de realizare. Ca să se întâmple unirea românilor trebuie, desigur, să dispară dubla monarhie. Or, adaugă Bismarck, aceasta ar fi o nenorocire pentru echilibrul european. El putea s-o distrugă în 1866, dar ce ar fi pus în loc? Interesul României, continua el, e să dezvolte prin munca ei avuțiile ce posedă, să devină un stat puternic la Marea Neagră. „Nu uitați însemnătatea

Franz Joseph se urcă în trenul care l-a adus în România în 1896

Mării Negre, căci de acolo începe cheia Dardanelelor. Independența o aveți; cu Occidentul sunteți în legătură directă; Orientul vă este deschis. Deveniți un element de civilizațiune, de ordine și prin aceasta veți ajunge a domina Peninsula Balcanică."

Carp îi răspunde că în România se constată deja un început serios de stabilizare. O dovadă, chiar partidul de guvernământ din acel moment, care din revoluționar cum fusese devenise unul serios și calm și tocmai proclamase Regatul și monarhia ereditară.

Dar mai era nevoie și de o situație externă favorabilă, care nu se poate asigura decât printr-o alianță politică defensivă, prin care să se pună țara la adăpost de Rusia. Din nefericire, adaugă el, șovinismul ungurilor este prea evident și provoacă persecuții românilor de sub dominația lor. Iar românii din Regat nu pot rămâne nepăsători.

E necesar ca ungurii să-și schimbe atitudinea, pentru a îngădui o alianță a României spre Vest și pentru a nu transforma Centrul și Sud-Estul Europei într-o zonă de instabilitate politică. Carp îi vorbește apoi despre lipsa de simpatie a românilor față de Rusia, mai ales în urma atitudinii acesteia din 1878, de faptul că propaganda politică prin ortodoxism nu are

**Sfaturile lui
Bismarck:
deveniți un element
de civilizațiune,
de ordine și prin aceasta
veți ajunge a domina
Peninsula Balcanică
și renunțați
la Transilvania,
pentru că
Austro-Ungaria
nu poate dispărea**

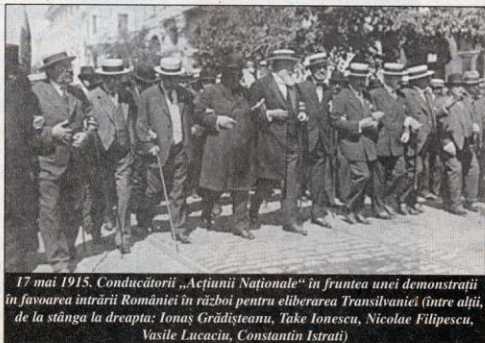
mare influență asupra poporului; îi spune apoi că, din punct de vedere economic, România nu are nici un interes să se apropie de Rusia, economiile celor două țări nefiind complementare. În concluzie, spune Carp, „de Rusia totul despărtează România, în timp ce de Puterile Centrale, cu excepția șovinismului maghiar, totul părea s-o lege. În ziua când dinspre Răsărit se va amenința echilibrul european, interesul Puterilor Centrale și interesul României, va fi același”.

De reținut și discuția pe care Carp o are cu Kalnoky, la 14 august 1883, la sediul Legatiei României din Viena. Kalnoky transmite lui Carp „marea plăcere pe care o are împăratul de a-l avea ca invitat pe regele României” și satisfacția lui de a fi prezentat regelui Carol I. E convins că dificultățile din relațiile celor două țări „nu au nimic de netrecut”. Și, într-adevăr, în condițiile apropierii și problema Dunării lua altă înfățișare, după cum îi declara Kalnoky lui Heinrich von Reuss, ambasadorul german la Viena (Bismarck îi ceruse celui din urmă să discute cu Kalnoky). Adică, în condițiile unei alianțe cu România, nu mai avea importanță că aceasta accepta sau nu Tratatul de la Londra. De fapt, era clar că pentru Puterile Centrale, în primul rând pentru Austro-Ungaria, important era ca la gurile Dunării să fie un stat amic, și nu Rusia.

Carp îl însoțește pe Carol I la întâlnirile sale cu Franz Joseph, cu Kalnoky și cu prințul von Reuss la Viena, în august 1883 (convorbiri neconsemnate). La

28 august, Carp îl informează pe D.A. Sturdza că vizita regelui a lăsat o impresie excelentă la Viena, că ea a mulțumit nu doar pe împărat și consilierii săi, ci și (cum i s-a părut și nu se înșela) și pe Carol însuși.

(Continuare
în p. 52)

17 mai 1915. Conducătorii „Acțiunii Naționale” în fruntea unei demonstrații în favoarea intrării României în război pentru eliberarea Transilvaniei (între alții, de la stânga la dreapta: Ionaș Grădișteanu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Vasile Lucaciu, Constantin Istrati)

„IZVORUL REGELE CAROL“ DIN CEHIA

Băile Karlovy Vary (Karlsbad), aflate în vestul Boemiei, se bucură, fără îndoială, de renumele cel mai mare între stațiunile balneare din Cehia. În decursul istoriei, la izvoarele lor cu ape tămăduitoare au poposit numeroase personalități, precum scriitorul german J.W. Goethe sau țarul Rusiei Petru cel Mare. Așa cum arată Traian Ionescu-Nișcov (în lucrarea Relații

social-culturale ceho-române. Epoca modernă), începând de la jumătatea secolului XIX, Karlsbadul a devenit cunoscut și românilor. L-au vizitat doi reprezentanți de seamă ai mișcării pașoptiste: Gheorghe Asachi (autor al unei poezii, La termele de la Karlsbad, închinată „fântânii misterioase“ de acolo) și Ion Heliade Rădulescu (care a tradus în românește oda latină In Thermas Caroli IV, compusă în secolul XVI de umanistul ceh Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic).

Exclusivitate

LIBUŠE VALENTOVÁ (Praga)

Cam în aceeași perioadă, românii încep să descopere și alte băi termale, inclusiv cele aflate în zona Munților Jesenky, din nordul Moraviei. În satul Gräfenberg un localnic, Vincenz Priessnitz, a inițiat, în anul 1822, un tratament special bazat pe folosirea internă și externă a apei de la izvoarele de munte („Wasser Kur“), recunoscut curând ca foarte eficace în toată Europa. Metoda a fost preluată și larg popularizată în Germania (și nu numai) de preotul Sebastian Kneipp, iar statui ale lui Priessnitz au apărut în câteva orașe europene: la Freiwalldau (Frývaldov, azi Jeseník), Viena, Poznań (Polonia), Kirchheim (Germania). În momentul de față, biblioteca Muzeului regional din Jeseník deține peste 250 de lucrări de specialitate cu privire la hidroterapie și descoperitorul ei.

Ultimii ani au adus o nouă revigorare în zona turistică a Munților Jesenky și, de asemenea, și în stațiunile balneoclimaterice aflate în acest colț pitoresc și liniștit al Cehiei, unde natura a rămas mai puțin afectată de urmele nefaste ale civilizației moderne. Lázni Jeseník (vizitate anual de aproape 15.000 de oaspeți) sunt specializate în tratamentul a trei tipuri de boli, foarte frecvente în vremurile de astăzi: nevroză, boli respiratorii și cardiace.

După moartea lui Priessnitz, survenită în anul 1851, soarta băilor de la Gräfenberg a fost salvată de Josef Schindler (1814-1890), care cu câțiva ani în urmă înființase un sanatoriu, după modelul predecesorului său, în localitatea Potočná din nordul Boemiei. Acest medic cult, dotat și cu capacități diplomatice și organizatorice, a extins băile Gräfenberg,

atrăgând tot mai mulți vizitatori din Imperiul austro-ungar și străini, care veneau acolo la tratament.

Din perioada lui Vincenz Priessnitz s-a păstrat o singură mărturie a unei prezențe românești, și anume piatra funerară a lui Dumitru Mihai Manu, ofițer al oștirii române, decedat în februarie 1848, în urma unei paralizii pe care încerca s-o vindece prin cura de apă rece. Dat fiind că vechiul cimitir din Jeseník a fost desființat, piatra se află astăzi în curtea Muzeului regional.

În anul 1888, spre sfârșitul perioadei când la Gräfenberg își desfășura activitatea doctorul Schindler, la băi a fost primit un oaspete distins – Carol I, regele României. Din păcate, nu ne sunt cunoscute circumstanțele în care suveranul român s-a hotărât să urmeze un tratament tocmai în această mică stațiune balneoclimaterică din Silesia austriacă. Suntem îndreptățiți să presupunem că tratamentul și-a făcut efectul, fiindcă, imediat după aceea, Majestatea Sa a ținut să-și exprime recunoștința prin ridicarea unui monument fastuos, „Izvorul Regele Carol” („König Carol Quelle”) a fost construit pe așa-

zisa Alee a filosofilor, în anii 1888-1890, din marmură albă de Supfkovice, localitate aflată tot în zona Munților Jeseníky. Pe atunci funcționase acolo și o școală de meșteri pietrari. Directorului școlii, Eduard Zelenka, îi datorăm concepția arhitecturală a monumentului unanim considerat unul dintre cele mai frumoase și valoroase din cele aflate la Băile Jeseník, în număr de 63.

Plimbându-ne prin stațiune, ne putem opri și la celelalte: la Monumentul Polonez, Monumentul Maghiar, Izvorul Englezesc, Leul, Monumentul Ceh, Capela cu mormântul lui Priessnitz, Izvorul lui Schindler, Izvorul Sofiei, Baia Cerbului ș.a. Ele datează din perioade diferite, ultimele fiind construite în anii treizeci ai secolului trecut. În 1960-1961, plăcile de piatră cu denumirile izvoarelor au fost înlocuite cu altele noi; cu această ocazie s-a operat și traducerea lor în cehă, iar în câteva cazuri s-a schimbat complet denumirea. Așa s-a întâmplat și cu „König Carol Quelle”, cunoscut de atunci ca „Rumunský pramen” („Izvorul Român”).

CULISELE DIPLOMATICE ...

(Urmare din p. 50)

După vizită, Kalnoky îi spune lui Carp că roadele întâlnirii dintre cei doi monarhi trebuia să se traducă în fapte de guvern. „Kalnoky este gata să facă concesii în chestiunea Dunării și să revină asupra Tratatului de la Londra, dar dacă o face, vrea să știe pentru ce”. Carp intuiește exact și că în spatele bunelor intenții austriece stă nu numai buna impresie a vizitei regelui, ci și dorința lui Bismarck de a atrage România, fapt ce presupune de la sine soluționarea problemei Dunării (România nu putea fi aruncată pe această chestiune în brațele Rusiei). „În ziua în care vom convinge pe prințul de Bismarck de imposibilitatea unei ase-

Prin Tratatul din 1883, România nu obține vreo garanție față de tendențele expansioniste ale Rusiei

menea eventualități, scrie el, chestiunea Dunării va deveni indiferentă pentru dânsul și va fi câștigată pentru noi.”

În convorbirile lui Brătianu cu Kalnoky, la care a participat și Carp, primul ministru român insistă ca Austro-Ungaria să renunțe clar la preponderența sa în Comisia Europeană a Dunării (ceea ce s-a și întâmplat prin declarația expresă a acesteia din 15 septembrie 1883). După ce Carp obține acest lucru, îi cere lui Brătianu să depună toate eforturile ca viitorul tratat să

fie anume îndreptat împotriva intențiilor expansioniste ale Rusiei (nici Bismarck, nici Wilhelm I nu acceptă, decât printr-o formulă indirectă). Cu toate insistențele românilor, tratatul nu este decât bilateral, cu Austro-Ungaria, la el urmând să adere și celelalte puteri. Va fi secret, la cererea lui Bismarck, care nu dorește o alianță declarată la granița de vest a Rusiei (el urmărește să mențină cât mai mult timp imperiul țarilor departe de Franța).

În sfârșit, la 30 octombrie 1883, tratatul este semnat (în aceeași zi aderă și Germania), la 6 noiembrie este ratificat de regele Carol I și de împăratul Franz Joseph, iar la 15 noiembrie, la Viena, sunt schimbate instrumentele de ratificare, cu care prilej Kalnoky și Carp încheie un proces-verbal. ■

Rămânem și de astă dată în lumea românilor transilvăneni de la începutul secolului XX. Cum se formau pentru viață tinerii de atunci? Care erau rosturile familiei și ale școlii? Ce personalități și manifestări culturale s-au impus în acei ani?

În fragmentele selectate pentru acest număr, Lucreția Barbul evocă lumea românească din perioada imediat premergătoare Marii Uniri din 1918. Să-i dăm cuvântul, amintind doar că titlul și subtitlurile ne aparțin, iar intervențiile noastre explicative sunt marcate prin paranteze drepte.

BALURILE DIN ARAD - SERBĂRI NAȚIONALE

LUCREȚIA BARBUL

Terminând clasele primare, m-au dus la Timișoara, la „Kloster“-ul maicelor numite „Notre Dame“, călugărițe nemțoaice cu sediul la München, ca să învăț nemțește. Programul școlar era în așa fel întocmit, să cuprindă pe scurt materialul celor opt clase de liceu, necesar culturii generale.

Melania, sora mea mai mare, de o frumusețe remarcabilă, era o fire visătoare și

greu o mișca mama de la cărțile ei, scria poezii, ceea ce mama nu aprecia deloc, nici chiar după ce unele au fost tipărite în gazeta *Tribuna*. Era sărbătorită la balurile românești din Arad și știu că tata a dus-o la Budapesta, la un bal al Societății „Petru Maior“, la care își dăduse întâlnire tot ce aveau mai select românii din Ardeal. Balul a fost precedat de un concert dat de d-nele Valeria Herbay, Lucia

Cosma și Veturia Triteanu [născută Mureșan, divorțată și recăsătorită cu Octavian Goga].

Timpul trecea fără ca la noi la țară să se fi produs vreun eveniment de remarcă. În primăvara anului 1906, când eu împlinisem 15 ani, m-am dus în vizită la vara noastră Octavia, soția profesorului Victor Borlan din Beiuș. Acest centru românesc de pe valea Crișului Negru avea un liceu de băieți, unul de fete și alte școli confesionale greco-catolice române, întemeiate de vrednicul episcop Mihail Pavel din Oradea, care își avea la Beiuș reședința de vară. Acest orașel era un al doilea Blaj al românilor uniți.

La 1 septembrie, am plecat la școală la Sibiu. Am făcut cursuri de țesut și cusături românești cu d-șoara Podoabă, astăzi Itu, cursuri de menaj cu d-na Iulia Dancăș și Tulia Bogdan.

Școala de menaj, prin elevele sale, pregătea mâncarea pentru „masa studenților” subvenționată de Banca Albina de sub conducerea marelui român Partenie Cosma, la care elevii, studenții români și săracii luau masa în mod gratuit.

Evenimente mai importante erau aici slujbele de la Catedrala română, unde corul condus de profesorul Benea, cu solista Veturia Triteanu, erau o adevărată desfătare muzicală. Societatea ASTRA aranja în fiecare duminică după-amiază conferințe și concerte, la care, între altele, am auzit-o pe d-na Lucia Cosma, socotită pe vremea aceea cea mai frumoasă

româncă din Ardeal, și pe d-na Veturia Triteanu, numită „privighetoarea Ardealului”, care pe atunci erau bune prietene.

La o agapă care a avut loc la restaurantul „Împăratul

*Eugen Barbul (1875-1960),
director general
al Bibliotecii Universitare din Cluj,
deputat în trei legislaturi*

Romanilor”, directoarea școlii noastre m-a luat cu ea. Am stat la masa președintei școlii, d-na Partenie Cosma – familia cea mai de seamă din Sibiu –, cu doamnele Lucia Cosma, Hortensia Goga [născută Cosma, prima soție a poetului] și altele. Aici la școală am cunoscut-o pe Claudia – sora lui Octavian Goga, mai târziu d-na Bucșan – și pe d-na Tăslăoanu, născută Olteanu.

La un moment dat, un tânăr de vreo 25-26 de ani, blond, cu ochi albaștri și foarte simpatic, a venit la mine și s-a prezentat: Octavian Goga. Eu, surprinsă, l-am întrebat: Poetul? D-ta?

Se apropia examenul și plecarea mea din școală. Elevele aveau voie să invite la masa de examen pe cine voiau. Neavând rude sau prieteni în Sibiu, eu am invitat pe d-na și dl. Octavian Goga. D-na Hortensia Goga n-a venit, în schimb Goga l-a adus cu sine pe Constantin Stere, care întâmplător era oaspetele lui la Sibiu.

Stere avea cam 32-36 ani, era vesel, simpatic și cu barba mare. Cei doi oaspeți mi-au pus o mulțime de întrebări, la care am răspuns cu sinceritatea și naivitatea fetelor de 16 ani. În orice caz, eu de atunci am devenit gustistă și mi-a plăcut mult și Stere.

În gară la Arad m-au așteptat părinții, sora mea Melania, fiindcă în seara aceea era acolo un mare bal românesc. Seara, la bal, sora mea și cu mine am avut rochiile albe de dantelă, a ei pe fond roz, a mea pe albastru.

În anii mei de școlăriță la Timișoara, rudele mele Victoria Magdu și Silvia Cărăbaș mă scoteau duminică din internat și la ei am cunoscut prietenii lor, familiile Aurel Cosma, George Adam, Stan Vidrighin etc. La balul din Arad se găseau și acești timișoreni. Vară-mea Victoria Magdu m-a luat cu ei la Timișoara.

Viața la țară era foarte plicticoasă, noroc că duminica ne seoseau oaspeți, de obicei tineri din Arad sau Brad, orașele cele mai apropiate, iar iarna plecam la rudele noastre de la Arad, Timișoara sau Budapesta.

Între tinerii care veneau la noi la Vârfurile a fost și avocatul Constantin Bucșan –

pe atunci el lucra la redacția ziarului *Tribuna* → și odată ne pomenim că publică în ziar programul serbării la Arad a aniversării de 20 de ani de la moartea lui Eminescu, spunând că doamna Marilina Bocu (soțul d-nei Bocu era redactorul ziarului *Tribuna*) va ceti poezia *Luceafărul*, iar d-șoara Lucreția Ionescu poezia *Doina*. Am fost programată fără știrea mea, a făcut tânărul Bucșan o glumă, totuși a trebuit să plec cu sora mea la Arad la serbare.

Aici, de obicei, eram găzduite la Titi-Tanți, d-na Lucreția Oncu, născută Hodoș (soția directorului Băncii Victoria din Arad și deputat în circumscripția noastră), pe care o iubeam mult și ținea și ea la noi.

La serbare, după ce am citit *Doina* – cea mai iredentistă poezie a lui Eminescu –, avocatul Iustin Marișeu m-a întrebat de ce am căutat să-l nenorocesc pe tatăl meu? Prefectura a și luat măsuri – zicea el – ca tata să fie destituit. De fapt, nu s-a întâmplat nimic, a fost o glumă nițel tare, care însă mi-a stricat seara.

Octavian Goga...

În aceeași vară [1909], sora mea, invitată de prietena ei Marilina Bocu, a plecat la Sinaia (tatăl d-nei Bocu, M. Manolescu, era primarul Sinaiei), unde Maiestățile Lor Regele Carol I și Regina Elisabeta primeau vizita Altețelor Lor Francisc Ferdinand și Arhiducesa Sofia, moștenitorii tronului austro-ungar. Mari serbări s-au făcut cu ocazia aceasta, între altele și serbări populare cu dansuri naționale. Au intrat în horă și Maiestatea Sa Regina Maria, pe atunci principesă moștenitoare, și copiii ei îmbrăcați în costume naționale. Sora mea purta și ea un frumos costum ardelenesc și privea cu ochii înlăcrimați la fericitul popor român, care putea dansa umăr la umăr cu membrii Casei Regale, când apare lângă ea Alteța Sa Regală Francisc Ferdinand, spunându-i pe nemțește ce fată frumoasă este și ce costum minunat poartă. Sora mea i-a răspuns tot pe nemțește că ea este o supusă a Alteței Sale, fiind româncă din Transilvania. Alteța Sa s-a bucurat că este din regatul lui și a început să-i vorbească ungurește. Melania s-a folosit de ocazie și a spus Alteței Sale că în Ardeal poporul românesc e tot așa de frumos, de asemenea și dansurile, oamenii însă sunt triști, fiind subjugați, dar se pare că nu va fi întotdeauna așa; și-acum citez: „fiindcă știu că Alteța Voastră iubește poporul român“.

Arhiducele a fost chemat să se fotografieze cu familia

regală și în acest răstimp o mulțime de ziaristi au asaltat tânăra fată cu diferite întrebări. Terminând fotografiatul, Arhiducele și-a făcut loc prin mulțime și-a venit din nou la sora mea, de astă dată cu Maiestatea Sa Regina Elisabeta. Au întrebat-o ce slujbă are tatăl ei, cum se numește comuna unde stă, câți frați are etc., iar regina i-a spus: „Fericită țară unde fetele sunt atât de frumoase“.

Ziariștii din nou s-au adunat în jurul sorei mele, au felicitat-o c-a găsit modalitatea să spună într-o formă atât de delicată moștenitorului austro-ungar tocmai ce era necesar să fie spus și au scris despre curajul ei articole elogioase. Numai ziarul *Neamul Românesc* a pus și o picătură de venin, scriind, între altele: „Domnișoara Melania Ionescu vorbește cu Alteța Sa în limba tuturor osândelor“ (parcă sora mea și nu Arhiducele începuse să vorbească ungurește). Această convorbire nevinovată ar fi putut fi trecută cu vederea,

... și Veturia Goga în anii tinereții

dacă gazetarii n-ar fi făcut așa caz mare de ea. Gazetele din Ungaria au scris chiar articole de fond – ungurii urau pe Arhiducele Francisc Ferdinand. *Aradi Kozlony* a scris: „Când se va găsi o fată din Ungaria care va putea spune moștenitorului tronului «știu Alteță că iubiți poporul maghiar»?”

Între împrejurările politice de atunci s-a dat oarecare importanță acestei convorbiri, sora mea a fost obiectul simpatiei generale la Sinaia, Maiestatea Sa Regina Elisabeta – care se însuflețea pentru tot ce era frumos – i-a acordat o audiență, dându-i fotografia sa, tata primea felicitări de la diferiți oameni politici etc. Mai târziu, Arhiducele și Arhiducesa i-au trimis fotografiile lor, iar sora mea le-a trimis o frumoasă față de masă lucrată de ea.

Având nevoie să-mi tratez dinții, am plecat în februarie 1910 la Budapesta, la unchiul meu Pavel Ionescu (fiul lui Dumitru Ionescu, fost ultimul comite român al comitatului Zarand), inspector general în Ministerul Comunicațiilor...

Sora mea Melania fusese nu de mult la Budapesta și împrumutase o mulțime de cărți de la Biblioteca Universității, pe care mi le-a dat să le restituți și să aduc altele în loc, lectura fiind, în special pentru noi la țară, o mare binefacere. Cu două zile înainte să părăsesc Budapesta, m-am dus la bibliotecă, unde am văzut că numele funcționarilor superiori erau afișate pe ușa biroului lor. Trecând pe lângă mai multe

uși, m-am oprit la numele dr. Barbul Jenő (Eugen), fiindcă mi se părea nume românesc. Am intrat și am întrebat pe tânărul bibliotecar dacă este român. Surprins că-i vorbesc românește, m-a primit amabil, întrebându-mă ce dorință am. I-am arătat pachetul cu cărți și am cerut altele. Am stat de vorbă asupra autorilor, asupra cărților care doresc să le împrumut, m-a întrebat de unde sunt, când am sosit etc. și m-a poftit să vizitez palatul bibliotecii, conducându-mă pe multe scări și printre imens de multe rafturi cu cărți.

Tânărul Barbul – un om chipeș și foarte elegant – m-a întrebat dacă mă amuz și dacă am vizitat locurile mai interesante din Capitală? S-a oferit să mă călăuzească. Repede a întocmit un program, m-a invitat să mergem după-amiază să-l

Vizita prințului moștenitor Francisc Ferdinand la Sinaia a fost urmărită cu mare interes de presa timpului. Corresponsente speciale de la fața locului, declarații, comentarii. Ba și o notă de senzational, pentru ca cititorul să fie conectat la eveniment și ziarul să se vândă.

Trimisul nostru special la Sinaia ne-a comunicat telegrafic eri la amiazi că timp de câteva ore a circulat acolo un zvon foarte alarmant.

Se spune că s-ar fi organizat un atentat contra arhiducelui Francisc Ferdinand și că poliția ungară de la Predeal ar fi fost avizată că doi indivizi suspecți au plecat în automobil din Budapesta spre Predeal.

Zvonul pare a fi întemeiat, deoarece eri de dimineată autoritățile ungurești au concentrat forțe considerabile la Predeal.

Din partea autorităților noastre se observă de asemenea o mișcare neobișnuită. S-au trimis la Predeal cei mai mulți dintre comisarii noștri speciali de Siguranță, pentru a face o pază riguroasă la frontieră. Iar în vederea plecării prințului de coroană al Austriei, s-a dispus ca linia drumului de fier, pe tot parcursul dintre Sinaia și Predeal, să fie păzită de către agenți speciali ai Siguranței Generale a statului.

În mod oficial, zvonul acesta alarmant nu a putut fi controlat, deoarece autoritățile păstrează cel mai strict secret, cu toate că desfășurarea neobișnuită de forțe polițienești între Sinaia și Predeal făcea ca zvonul să capete o confirmare indirectă.

În tot cazul, s-au luat măsurile cele mai riguroase ca orice încercare de atentat să poată fi zădărnicită pe teritoriul nostru.

Zvonul nu pare însă a se confirma și după cum s-a putut vedea, din știrile transmise de corresponsentul nostru din Sinaia, arhiducele Francisc Ferdinand și-a continuat drumul spre Budapesta nesupărat de vreun incident.

(Dimineața, 2 iulie 1909)

vedem zburând pe Blériot (aceasta era senzația zilei: întâiul aviator care a trecut La Manche-ul [Canalul Mânecii] în zbor), iar seara spunea că are lojă la teatru și m-a rugat să viu. Am acceptat în nădejdea că mătușa mea Gabriela Ionescu mă va garda. Am fost la Blériot, venind cu noi vărul meu Cornel și Justin Nemet din Arad, însă din cauza vântului, în ziua aceea, Blériot n-a zburat.

Seara ne-am dus cu mătușa mea la teatru. Barbul ne aștepta în foyer și cum ținuta de seară îl favoriza, mătușii mele i-a plăcut mult. Ne-a spus că a poftit la teatru un prieten de-al său, pe profesorul dr. Gh. Bilașcu, un om de seamă între românii din Budapesta și cu dare de mână.

După teatru ne-am dus la masă la restaurantul Metropol. Mi-am dat silința să nu consum mâncăruri scumpe – isprăvisem banii, nu mai aveam decât pentru drum, iar mătușii n-am vrut să-i fac cheltuielă. Cavalerii noștri comandau fel de fel de bunătăți și la masă era bună dispoziție. Chemând *Zahl-ul* [ospătar], ne-a spus că totul e achitat, ceea ce a jenant-o pe mătășă-mea. Spunea că nu poate accepta o masă de la persoane pe care acum le-a văzut pentru prima dată. Am protestat și eu, iar doctorul Bilașcu, ridicând paharul, a spus: „Îți urez, d-soară, ca toată viața acest prieten al meu să plătească pentru

d-ta.” A fost un moment penibil, Barbul a intervenit spunând că va veni la noi la Vârful, unde mă voi putea revanșa cu un „paprkaș de pui”.

Îmi vorbeau să amân plecarea și le-am arătat telegrama, foarte flatantă pentru mine, primită de la d-na Oncu, în care îmi spunea să viu neapărat, că o româncă atât de reprezentativă nu e voie să lipsească de la „balul costumat” aranjat la Arad în seara de 3 martie (întâiul bal în costume aranjat în Ardeal).

Balul din Arad a fost cât se poate de reușit și cum costumul național avantajează, în seara aceea parcă toate fetele eram mai frumoase. A fost dat în folosul Liceului românesc de fete din Arad, președinta Reuniunii Femeilor Române din Arad, d-na Letiția Oncu, având meritul întemeierii acestui institut, pentru a cărui clădire filantropul basarabean Vasile

Stroiescu dăduse 100.000 coroane de aur.

Balurile din Arad echivalau cu o sărbătoare națională, aici se adunau familiile fruntașe din Ardeal, bărbații discutau politică, tineretul făcea cunoștințe, aici se cucereau inimile și în urma balurilor se legau multe căsătorii.

La câteva luni după ce fusesem la Budapesta, într-o zi la începutul lui iulie, ne pomenim la noi la Vârfulure cu vizita tinerilor Eugen Barbul și a fratelui său Salustiu, farmacist la Buteni, jud. Arad.

S-a făcut atunci planul unei excursii pentru duminica viitoare la Băile Moneasa, unde am și plecat sâmbătă, împreună cu părinții mei. La Moneasa se merge pe linia Arad-Brad până la Sebiș și de acolo schimbi trenul spre Moneasa. La Sebiș, ne așteptau frații Barbul și vărul meu Eugen Costina, însă la sosirea noastră trenul spre Moneasa plecase și nu circula altul până în ziua următoare. N-aveam altceva de făcut decât să ne întoarcem acasă. Eugen Barbul s-a dus să discute cu șeful gării și întorcându-se ne-a rugat să avem răbdare, că se va găsi o soluție. Peste puțin timp întră

în gară un tren special, format dintr-o locomotivă și un vagon clasa I, în care șeful gării ne poftea să ne urcăm. Am călătorit pentru prima și ultima dată în viață într-un tren special. O fi costat mulți bani, dar a și făcut vâlvă prin garile prin care treceam; lumea

Membrii activi ai reuniunii române de cântări din Năsăud, 1900

comenta, spunea că suntem boieri din București, care pot să-și permită asemenea lux.

Am fost foarte flatată de acest gest, îl amintesc ca să fac comparație între timpurile de atunci și cele de astăzi [reamintim că textul era scris în anul 1959]. La Moneasa am luat băi, ne-am plimbat și seara la restaurant ni s-a servit o masă excepțională. A urmat dans și, conform obiceiului unguresc, țiganii lăutari, imediat ce simt că ai

gologani, se furișează să-ți cânte la ureche. Țigări de foi „havane” veritabile (unele în eprubete de sticlă) s-au împărțit la masă, chiar și țiganilor și, în comparație cu viața noastră modestă de la țară, aceste „încântări” impresionau.

Eugen Barbul era înalt, frumos și prezentabil, era

persoană, cum zicea mama (mamei mele îi plăceau oamenii frumoși și când ne făcea curte un tânăr mic de statură și urâtel zicea: „lasă-l că nu-i persoană”). În ziua următoare, duminică, plimbându-ne în parcul băilor, s-a întâmplat inevitabila cerere în căsătorie (14.VII.1910). ■

(Va urma)

Selecția textului:
Gheorghe NEACȘU,
Marian ȘTEFAN

Ultimii ani ai mamei mele

Înainte de a începe publicarea acestor pasaje din amintirile Lucreției Barbul, i-am cerut (cu sprijinul regretatului nostru coleg și colaborator Valeriu Florin Dobrinescu) acordul fiului cel mai mic, Gheorghe Barbul, care trăiește la Paris. Așa am aflat că domnia sa nu citise niciodată textul însemnărilor. Domnul Gheorghe Barbul ne-a trimis rândurile care urmează.

Mama mea a reușit să iasă din țară grație unui trafic practicat de guvernul de la București cu scopul de a-și procura develope străine de care avea nevoie. El se făcea în numele unei terțe persoane și, inițial, a fost instaurat în urma unei înțelegeri între autoritățile române și statul Israel, care dădea posibilitate evreilor din România să părăsească țara și să fie repatriați în noua lor patrie.

Persoana care se ocupa cu acest trafic era un om de afaceri stabilit la Londra. El a convins guvernul de la București să permită și românilor din exil să-și răscumpeze membrii familiilor, pentru sume mult mai oneroase și deci mai profitabile statului român. Acest trafic a durat numai doi-trei ani (pentru români) și în această perioadă mama mea fiind în închisoare, fratele meu, Eugen Barbul, a plecat la Londra, unde a luat contact cu omul de afaceri respectiv, care a acceptat să se ocupe de acest caz. Suma convenită a fost de 6.000 de dolari, depuși sub formă de acreditiv la o bancă din Elveția, care elibera banii în momentul când persoana, astfel cumpărată, trecea, prin aer sau pe pământ, ceea ce se numeau „granițele uneia dintre țările libere”.

Gheorghe Barbul
la 80 ani, la Paris

Autoritățile române au anulat condamnarea mamei mele, au scos-o din închisoare și i-au permis să-și procure un pașaport. Astfel, ea a sosit la Paris în luna mai 1962 și a locuit, până la moarte, la fratele meu Eugen.

Mama era o fire activă și, deși avea 72 de ani, a încercat să-și găsească o activitate care să-i procure un venit propriu. A reușit să ia contact cu marea casă de mode Hermes, unde i s-a încredințat confecționarea de fulare de mătase, celebre în toată lumea. În acest fel, și-a obținut drepturi de protecție socială (îngrijire medicală, pensie...). Verile și le petrecea la fratele nostru cel mare, Nicolae, care trăia în Italia, la Como. Avea, natural, contacte foarte amicale cu exilul românesc, de care era foarte apreciată.

A murit la Paris, în anul 1978, la vârsta de 87 de ani și este îngropată în cavoul familiei noastre din cimitirul de la Bagneux, suburbie pariziană, unde au fost, de asemenea, îngropați cei doi frați ai mei, Nicolae și Eugen, precum și soțiile lor, Ecaterina și Tamara.

Cititorii întreabă, istoricii răspund

Secțiune și vedere generală a săpăturilor din punctul Pustia

În ultimele luni, în mass-media au apărut știri despre descoperirile arheologice efectuate la Miercurea Sibiului, în imediata apropiere a drumului național Sibiu-Sebeș. Mai mulți cititori ne-au cerut amănunte despre cercetările de acolo. Prof. univ. dr. Sabin Adrian Luca, de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, coordonatorul colectivului de arheologi care investighează așezarea, prezintă câteva rezultate preliminare ale săpăturilor de la Miercurea Sibiului.

LA MIERCUREA SIBIULUI LOCUINȚE DE ACUM 8.000 ANI

Prof. univ. dr. SABIN ADRIAN LUCA

In primăvara anului 1997, colegul Cristian Roman, de la Muzeul „Castelul Corvi-neștilor” din Humedoara (pe atunci student) a descoperit materiale arheologice preistorice pe terasa din stânga pârâului Secaș, la locul numit Petriș. Imediat după aceea am efectuat și eu o serie de cercetări acolo. Am găsit materiale arheologice ce se pot încadra în mai multe epoci istorice, între care diferite faze ale neoliticului (Starčevo-Criș, Vinča timpurie, Petrești), începutul epocii bronzului, perioada dacică și medievală timpurie. Tot aici au fost găsite mai

multe topoare de piatră șlefuită, zdrobitoare și unelte de silex, aflate acum în colecțiile Laboratorului de Arheologie al Universității „Lucian Blaga”.

Alte urme arheologice din acest punct (ceramică Turdaș târzie și din cultura Petrești) au fost scoase la iveală de profesorul Iuliu Paul, în anii '80 și se află acum la Muzeul Național „Brukenthal” din Sibiu.

Săpăturile sistematice pentru cercetarea sitului de la Petriș au început în 1997 și le-am continuat în 1998-2003, împreună cu colegul Adrian Georgescu, de la Muzeul Național „Bru-

kenthal”. S-au cercetat mai multe tipuri de locuințe: adâncite și semi-adâncite, de suprafață, precum și unele gropi, șanțuri și morminte. S-a excavat un deosebit de bogat și variat material arheologic. Peste 8.000 de piese au fost cercetate de membrii colectivului.

Printre cele mai interesante obiecte se află unelte și arme, vase ceramice, unele deosebite prin formă (capacele de vas) sau prin ornamentație (pictate, cu pliseuri, caneluri, decorațiuni incizate sau realizate prin impresiune). Au fost date la iveală și mai multe figurine din

lut reprezentând idoli, antropomorfi sau zoomorfi. Sunt semne ale unei vieți materiale și spirituale extrem de dezvoltate. În acest moment al cercetărilor, putem stabili succesiunea cronologică și culturală a nivelurilor de locuire.

Cea mai veche locuire aparține culturii Starčevo-Criș (încheie în jurul anului 6000 î.Ch.), caracteristică neoliticului timpuriu. Au fost găsite mai multe locuințe adâncite. Cel mai timpuriu complex de locuire este un bordei de plan patulater, cu un bogat material arheologic. Important este că acest vestigiu nu a fost intersectat de alte gropi sau locuințe, fapt ce sporește valoarea descoperirii. Ne aflăm în fața uneia dintre puținele locuințe din această epocă păstrată și cercetată integral, cu obiecte neamestecate cu altele, din epoci ulterioare. Din punctul de vedere al cronologiei absolute, această locuință aparține mileniului VI î.Ch.! Avem astfel o confirmare a faptului că purtătorii civilizației neolitice (primii agricultori și păstori) ajung foarte de timpuriu pe teritoriul României.

Următorul nivel de locuire aparține culturii Vinča, specifică neoliticului dezvoltat din sud-estul Europei. Caracteristice sunt locuințele adâncite cu două încăperi (pentru partea inferioară a perioadei) și de suprafață (pentru partea superioară). Pe lângă aceste resturi de arhitectură, s-a descoperit și un superb cuptor pentru gătit. Din punct de vedere cronologic relativ, aceste urme de locuire aparțin fazei de început a culturii Vinča.

Au mai fost cercetate resturi arheologice din cultura Petrești

(neoliticul târziu) sau bronzul timpuriu (urme ceramice). Nu putem face alte precizări în acest moment. În cei peste 550 metri pătrați cercetați, am aflat și măturii arheologice dacice, din secolele II-I î.Ch. A fost investigată și o necropolă din secolul V d.Ch. Din punct de vedere cultural aceasta aparține unor gepizi. În gropile cu caracter ritual și în morminte au fost găsite obiecte din metale prețioase sau din fier, bronz, sticlă ori os. Caracteristicile lor le încadrează foarte bine în epocă.

Cercetările de teren din primăvara lui 2003 au dus și la o altă descoperire: vatra unei așezări dispuse neololitice la aproximativ 6 km est de Petriș, în punctul Pustia. Aceasta datează din cultura Coțofeni, din perioada de trecere spre epoca bronzului. Importanța sa deosebită o dă faptul că nivelurile de locuire completează cu exactitate ceea ce lipsește din punct de vedere cronologic și cultural în descoperirile de la Petriș.

Am atras în colectivul nostru studenți și colegi din țară

și străinătate, care participă atât la realizarea cercetării brute, cât și la prelucrarea științifică a informațiilor. În acest moment, materialul arheologic este clasat și stocat într-o bază de date, obiectele întregibile sunt restaurate, avem datări cu radio-carbon, analize de sol, topografice și geologice, profiluri stratigrafice, planuri orizontale, documentații digitalizate etc.

Fără a intra în amănunte de strictă specialitate, putem afirma că cele două situri cercetate au fost locuite succesiv în neolitic. Comunitățile respective, atestate întâi la Petriș, sunt prezente apoi la Pustia, după care revin la Petriș și, după alte câteva schimbări dintr-un loc în altul, se stabilesc definitiv aici.

Descoperirile de la Miercurea Sibiului ne ajută să înțelegem mai bine începuturile istoriei noastre, așezarea neolitică inițială de aici fiind printre cele mai vechi de pe teritoriul patriei. Avem, totodată, noi informații despre legăturile locuitorilor de aici cu alte părți ale Europei, în care trăiau purtătorii aceluiași culturi. ■

NEAFECTAT DE CRIZA ECONOMICĂ

(Triverb: 10, 2, 9)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția careului 24 ianuarie 1859. UNIREA PRINCIPATELOR CUZA-IOBAGI-ANGLIA-AMAN-TI-ET-ONU-V-ARICESCU-PA-RIAS-TA-PAT-G-SALA-TARA-IRINA-MAXIM-UU-DIVAN-SA-SER-ARAD-N-OSTILI-SANT-VOT-BOIERI

Soluția jocului din nr. 1/2004, p. 37:
1859

PINGYAO, ORAȘUL BANCHERILOR

Dr. ANNA EVA BUDURA

Pe marele platou de loess în provincia Shanxi se află o broască testoașă cu un perimetru de peste 6 km, ce se mândrește cu un trecut de peste 2.700 de ani. Minune a naturii? Nu. Construcție megalitică? Nu. Este orașul fortificat Pingyao. Conturul țestoasei îl formează zidul protector lung de 6,4 km și înalt de 12 m; desenele de pe carapace sunt cele 4 străzi principale, cele 8 secundare și cele 72 stradele; capul – poarta de sud a orașului; ochii – cele două fântâni laterale; labele – poarta din est, respectiv, vest; iar coada – porțiunea joasă din nordul orașului, unde se scurg apele menajere și de ploaie. Așezarea este o creație a domnilor apelor și vânturilor – fengshui xiansheng –, care au decis să-i dea forma acestei viețuitoare, ce simbolizează eternitatea, pentru a-i asigura dăinuirea peste milenii.

Zidul din Pingyao, construit în timpul dinastiei Yuan

Istoria orașului Pingyao a început în timpul domniei regelui Xuan (827-782 î.e.n.) din dinastia Zhou de Vest. Atunci a fost creată acolo o bază militară, în calea incursiunilor popoarelor nomade ce populau regiunea, aflată la sud de deșertul Gobi. După împărțirea Chinei unite în județe, în anul 221 î.e.n., sub sceptrul Primului Împărat August, Pingyao a devenit reședință de județ, calitate păstrată până în zilele noastre. Este singurul oraș reședință de județ din China cu o asemenea continuitate.

De-a lungul secolelor, așezarea a cunoscut vicisitudini cauzate de evenimentele istorice și de urgiile naturii, nu arareori fiindu-i periclitată existența. Dar

de fiecare dată a renăscut, dovadă puterea simbolului sub semnul căruia a prins contururi.

Ca o tablă de șah

Pingyao constituie deopotrivă o carte de istorie, pentru cei ce studiază trecutul antic și feudal, un loc de documentare, pentru cercetătorii arhitecturii și sistematizării urbane, ai organizării administrației de stat și ai apariției sistemului bancar în China, o incintă în care vizitatorii pot uita pentru câteva ore viața trepidantă a secolului XXI.

Astăzi Pingyao este o așezare liniștită, unde timpul s-a oprit în anul 1370, când a avut loc ultima sa reconstrucție de mari propor-

ții. Ulițele colbuite etalează cu mândrie mărturiile vremurilor de mare prosperitate: templele, edificiile impunătoare, conacele elegante. Cei 42.000 de locuitori, ce trăiesc în căsuțele tradiționale, cu grădini și curți interioare, mai toate lipsite de confortul modern, nutresc speranța că orașul lor își va recăpăta faima de odinioară.

Zidul protector al orașului, construcție masivă, monument al ingineriei chineze antice, este cel mai vechi și cel mai bine păstrat zid de apărare al unei așezări urbane din China. A fost durat din două șiruri de cărămidă, spațiul dintre ele fiind umplut cu pământul rezultat din săparea șanțului de apărare, adânc și lat

Orașul este singurul din dinastia Han care și-a păstrat aspectul original

de 4 m. Întărit cu contraforturi, zidul dispune de 14 posturi de apărare și de 94 turnuri de observație. Un element inovator îl reprezintă incintele-capcană, amplasate din loc în loc, de-a lungul zidului. Acestea aveau uși secrete care se închideau după ce inamicul neavizat pătrundea acolo, iar deasupra – roți ghintuite pregătite a fi lansate pentru a-l nimici. Zidul apăra orașul nu doar de atacurile neamurilor nomade, ci și de stihiiile naturii, servind și ca stavilă în calea puhoaielor. Acest fapt explică supraviețuirea lui în epoca contemporană, când alte ziduri ale orașelor antice au căzut, pentru a da cale liberă traficului motorizat.

O plimbare pe creasta lui oferă priveliștea întregului oraș, sistematizat ca o tablă de șah. De-a lungul axei principale, cele 4 străzi largi găzduiesc centrul administrativ și economic al așezării, cele opt străzi secundare – zona rezidențială a celor avuți, iar cele 72 de ulițe – cea a meșteșugarilor, micilor comercianți și a apărătorilor urbei. Gospodăriile construite în inima câte unei curți pătrate apar, de acolo de sus, ca alveole ale unui fagure, curțile – ca mici oaze de verdeață, în care nu lipsesc pomii fructiferi și tufișurile

înflorite, glicinele agățătoare și mănunchiul de bambuși, ca și micul iaz cu peștișori auri și lotuși.

Orașul se mândrește cu unul din cele mai vechi și din cele mai importante temple memoriale dedicate lui Confucius.

A fost construit în anul 657, în timpul dinastiei Tang, după canoanele statonicate pentru un asemenea edificiu. În fața templului, trei stele inscripționate marchează trei puncte cardinale (estul, vestul și sudul) și invită vizitatorul să pătrundă

Pavilionul reconstruit al porții de nord

pe sub poarta Lingxing, apoi poarta Dacheng în incinta sanctuarului. Pe axa principală se află Sala Dezbatărilor Inteligente, Pavilionul Cinstirii celui Deasupra Tuturor în Cunoștințe, Sala Respectului pentru Cărți, iar pe terasa de marmură a Sala Marilor Realizări, în fața căreia avea loc de-a lungul secolelor fastuoase ceremonii, cu ocazia zilei de naștere a Înteptului. Pe axele estice și vestice ale templului se află clădirile destinate educării tinerei generații. Templul a fost reconstruit

de repetate ori, ultima dată în secolul XIV. În ciuda acestor intervenții, au fost păstrate totuși elemente ale arhitecturii din veacurile IX și X, ce transpun vizitatorul în atmosfera epocilor de glorie ale Chinei.

Cu filiale la Tokio și Calcutta

Alături de acestea atrag atenția templul Zhenguo și Templul Shuanglin. Primul – care timp de peste 1.000 de ani a înfruntat în mod miraculos intemperii și dezaastre cauzate de mâna omului, fiind una din cele mai vechi trei construcții din lemn din China – adăpostește Sala celor 10.000 de Buddha. Al doilea – construit în anul 571 – este supranumit „Tezaurul statuiilor pictate”. Aici, 2.000 de statui din lut pictate în culori vii de artiști anonimi impresionează prin expresivitatea stărilor sufletești și prin bogăția vestimentației personajelor mitice, care îl introduc pe vizitator în lumea de basm a panteonului buddhist.

În secolul XIV, Pingyao a devenit un centru comercial prosper. Acolo operau 15 piețe *en gros*, iar străzile erau înțesate de negustori, de meșteșugari

Intrarea într-un conac; în față se află stâlpii de legat caii

și oameni întreprinzători, care desfășurau o activitate febrilă în toate domeniile. Ei au ridicat conace și case impunătoare, au deschis magazine și ateliere, înscriind numele orașului în istoria modernă a Chinei, ca unul dintre centrele ei financiar-bancare, unde au apărut primii muguri autohtoni ai capitalismului.

Conform unor surse, la începutul secolului XVII, conform altora, la începutul secolului XVIII, din inițiativa comercianților din provincia Shanxi, la Pingyao au luat ființă primele agenții de credit din China, numite *piaohao* – bănci pentru eliberarea biletelor de bancă. Acestea emiteau, după încasarea sumelor ce urma a fi ridicate într-o altă localitate, bilete nominale de bancă și percepeau un comision pentru serviciile prestate; totodată, acceptau depuneri și acordau împrumuturi altor bănci. La începutul veacului XIX, activitatea acestor *piaohao* s-a extins și în alte localități din China și chiar peste granițele țării, înființându-se filiale la Tokio, Moscova, Calcutta și Singapore.

Odată cu mărirea capitalului lor, ca urmare a depunerilor provenite de la demnitari și comercianți, credibilitatea ace-

tor *piaohao* a sporit. Ele au ajuns să fie acceptate și de curtea imperială, care le-a împuternicit să efectueze plata soldelor și sumelor necesare aprovizionării armatei, mai apoi le-a încredințat administrarea fondurilor provenite din taxe și impozite, ca și plata despăgubirilor impuse de puterile străine Chinei, transferându-le *de facto* obligațiile trezoreriei imperiale centrale și provinciale. La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, aceste

Sala Dacheng din templul lui Confucius, reconstruită în 1163, sub dinastia Jin

organisme financiare au cunoscut epoca de glorie. În întreaga Chină fuseseră 450 filiale, iar la Beijing – 30. După revoluția din 1911, care a răsturnat sistemul imperial, *piaohao* și-au încheiat misiunea istorică, centrul activității financiar-bancare mutându-se la Shanghai.

Pingyao, capitala bancară a Chinei între anii 1824 și 1932, a pierdut această calitate.

Azi vizitatorul regăsește doar vestigiile zilelor de mare prosperitate a orașului: sediile impunătoare ale primelor

Doamna din Palatul Yongle (pictură lăcuită)

bănci (transformate în muzee), conacele cu acoperișuri în pantă, ce se odihnesc pe console sofisticate și viu colorate, reședințele marilor bancheri și comercianți în fața cărora o stelă, asemenea celor din fața instituțiilor de rang imperial,

obligă vizitatorul să descalece și să treacă pragul casei cu smerenia cuvenită. Aproape 4.000 de case, conace, adevărate miniorașe, cu o succesiune de curți interioare cu peste 100 de încăperi, păstrează, triste, dar cu demnitate, asemenea unei bătrâne și distinse doamne, parfumul zilelor când bărbați

plini de inițiativă plănuiau tranzacții comerciale și financiare de mare anvergură, femeile frumoase își creșteau copiii, învățați își îmbogățeau cunoștințele și se transferau generațiilor următoare.

Când mi-am luat rămas bun de la Pingyao, soarele arunca ultimele raze asupra așezării. Am părăsit-o cu încrederea că existența sa ca monument istoric este asigurată datorită preocupării guvernului chinez pentru păstrarea acestor vestigii culturale, preocupare ce și-a găsit expresia și în trecerea așezării, în anul 1997, pe lista patrimoniului culturii mondiale protejat de UNESCO. ■

Fostul birou de schimb Rishengchang este azi muzeu

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

- **Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor – ISTORIA ROMÂNIEI**

Editura Corint, București, 2002, 495 pp.

- **Corneliu-Mihail Lungu – FĂURITORI AI MARIILOR UNIUNIRI. MĂRTURII DOCUMENTARE**

Editura Elion, București, 2003, 295 pp.

- **Alexandru Artimon – ORĂȘUL MEDIEVAL TROSUȘ ÎN SECOLELE XIV-XVII. GENEZĂ ȘI EVOLUȚIE**

Editura Corgal Press, 2003, 372 pp.

- **Stejărel Olaru – CEI CINCI CARE AU SPERAT ESTUL. ATACUL ASUPRA LEGĂȚII R.P.R. DE LA BERNA (FEBRUARIE 1955)** (cuvânt înainte de Adrian Cioroianu)

Editura Polirom, Iași, 2003, 289 pp.

- **Sabina Ispas, Constantin Brăiloiu – SUB ARIPIA CERULUI. COMENTARIILOR ETNOLOGICE ASUPRA COLINDEI ȘI COLINDATULUI COLINDE ȘI CÂNTECE DE STEA** (antologie de: Sabina Ispas, Mihaela Șerbănescu, Otilia Pop-Miculi)

Editura Enciclopedică, București, 1998, 303 pp.

- **ȘTEFAN MITULESCU – STENOGRAMELE ȘEDINȚELOR CONSILIULUI DE MINIȘTRI GUVERNAREA ION ANTONESCU. VOL. VII (MAI-IULIE 1942)** (ediție de documente înțocmită de Marcel-Dumitru Ciucă, Maria Ignat)

București, 2003, 687 pp.

- **Andrei Alexandru Căpușan – EVOLUȚIA RELAȚIILOR ROMÂNNO-BRITANICE. VOLUMUL I. 1876-1880**

Editura Albatros, București, 2003, 488 pp.

- **Panfil Nichitețea – GH. BRĂȚIANU FILOSOF AL ISTORIEI**

Editura Litera Internațional, București, Chișinău, 2003, 197 pp.

- **Károly Vekov – LOCUL DE ADEVERIRE DIN ALBA IULIA (SECOLELE XIII-XVI)**

Fundația Culturală Română, Casa de Editură și Tipografie Gloria, 2003, 449 pp.+7 anexe

- **Cristian Troncotă – DUPLICATARI. O ISTORIE A SERVICIILOR DE INFORMATII ȘI SECURITATE ALE REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA. 1965-1989**

Editura Elion, București, 2003, 244 p.

- **Doctorand Jenica Tabacu – CASTELUL JULIA HASDEU. MUZEUL MEMORIAL B.P. HASDEU**

Fundația Culturală Gheorghe Marin Speteanu, București, 2002, 27 pp.

- **Nicolae Mitulescu – EI AU LUPTAT PENTRU PATRIE. EROII ȘI VETERANI BĂRLĂDENI**

Vol. I, Editura PROMETEU DESCĂTUȘAT, Bârlad, 1998, 157 pp.; Vol. II, Editura Sfera, Bârlad, 2002, 219 pp.

FĂURAR

8

1837. Aleksandr Sergheevici Pușkin, cunoscutul poet rus, cade rănit în urma unui duel cu un anume d'Anthès, un tânăr ofițer din gardă, refugiat în Rusia după Revoluția franceză din 1830. La originea conflictului, manevrat abil de cercurile de la Curte, adversare poetului (de care nici țarul Nicolae I nu este străin), se află Natalia Nikolaevna, frumoasa lui soție, cu care Pușkin a făcut – va scrie Marina Tsvetaeva – o „pereche nu sub semnul afinității, ci pereche după principiul respingerii... geniu pur și frumusețea ideală... dar frumusețea ideală înseamnă vid. Natalia Goncharova era o femeie fatală, acel vid către care se simt atrași toți, în jurul căruia se ciocnesc forțele și pasiunile”. Două zile mai târziu, la ora 14.45, după mari suferințe, poetul se stinge, sicriul fiindu-i scos din Petersburg noaptea, în taină, și dus la Mihailovskoe.

14

1929. La Chicago, câțiva membri ai bandei lui Al Capone, deghizați în polițiști, intră într-un garaj din strada North Clarke, ocupat de oameni ai bandei lui George „Bugs” Moran, îi aliniază cu fața la perete și îi execută. Incidentul, numit „masacru din ziua Sf. Valentin”, devine un simbol al violențelor comise în S.U.A., în timpul prohibiției, instituită prin legea adoptată în 1919.

16

1576. Regele danez Frederic II îi trimite o lungă scrisoare, prin curier special, astronomului Tycho Brahe, invitându-l la palat: „Am aflat că intenționați să vă stabiliți în Germania, pentru continuarea lucrărilor științifice. Cred că ar fi mai potrivit să lucrați în patrie, invitându-i, la nevoie, pe savanți la dumneavoastră. Există mica insulă Hveen, care aparține regatului nostru, fără să fie supusă vreunui senior. Dacă sunteți de acord, vă putem oferi această insulă. Vistieria noastră v-ar ajuta bănește să vă construiți acolo o locuință convenabilă, precum și observatorul dorit de dumneavoastră.” Îndemnat de un prieten, Tycho se deplasează la Copenhaga. Primit în audiență, el acceptă oferta regală. Primește și un acout de „400 de taleri buni” și, un pic mai târziu, într-un cadru festiv, un act prin care i se ceda pe viață stăpânirea insulei Hveen.

22

1876. Matei Millo prezintă în sala de teatru și bal a Bucureștilor, sala Bossel – aflată pe Calea Victoriei, în apropierea Teatrului cel Mare și deschisă în 1849 de tapițerul sas Friedrich Bossel –, canțoneta comică de Alecsandri *Șoldan-Viteazul*, jucată de Millo, *Vara la țară*, de Depărateanu, recitată de Demetriadi, *Variațiuni*, compuse și executate de Schipek, *Tu, care întreci pe Venus*, romanță națională de Ferlendis, cântată de doamna Mary Polizu. În aceeași seară, în partea a doua a spectacolului, Millo joacă *Mama Anghielușa* de Alecsandri, Demetriadi recită poezia *Cerșetoearea*, de Ciru Economu, doamna Polizu cântă *Steluța*, de Alecsandri, pusă tot de ea pe muzică, și același Millo joacă *Paraponisitul pus în slujbă*, de Alecsandri. Patru zile mai târziu, bucureștenii o pot asculta la Ateneu, în sala veche de lângă Cismigiu, pe marea cântăreață Carlotta Patti (sora mai mare a celebrei soprane italiene Adelina Patti), interpretând arii din opere de Verdi și Gounod.

26

1616. „Înălțimea Sa, cardinalul [Bellarmino] – se specifică într-un proces-verbal –, a recomandat și ordonat... ca el [Galilei] să renunțe total la părerea exprimată mai sus, și anume că Soarele este centrul lumii și că Pământul se mișcă” iar pe viitor să nu o mai prezinte, s-o predea sau s-o publice în nici un mod, nici oral, nici în scris; în caz contrar, Oficiul Sfânt va lua măsuri împotriva sa. Acest Galilei trebuie să se supună hotărârii și să o respecte. Numai astfel nu va ajunge la închisoare.”

DIN DRUMUL ANILOR DE PÂCLĂ

Prof. dr. CONSTANTIN IONETE, membru de onoare al Academiei Române

În prima parte a interviului acordat revistei noastre, publicat în numărul trecut, domnul profesor Constantin Ionete ne-a relatat despre cele trăite și întâmplate în țară până în 1962. În acel an, în urma unei delațiuni „prietenești“, fu-

sese chemat și anchetat la Rahova.

Nu i-au putut găsi nici o dovadă incriminatorie și nu a fost arestat.

Să urmărim acum alte evocări ale distinsului nostru interlocutor, intrat în cel de-al nouălea deceniu de viață.

– N-ați recunoscut nimic din acele acuzații, că ați fi vorbit ceva despre Emil Bodnăraș, că l-ați lăudat pe generalul de Gaulle.

– Nici n-aveam ce să recunosc. M-au lăsat în pace. Începuse în 1962 să le mai dea drumul din pușcării și au închis și dosarul meu. Am beneficiat de măsurile luate de Dej, pentru a-și mai face reclamă, până la faimosul an 1964 – anul Declarației de independență și al celebrului plan economic Valev.

A fost atunci un moment bine regizat de Dej prin politica sa de independență. Și-a făcut un scut de apărare prin aprobarea internă a politicii sale de autonomie față de ruși în domeniul conducerii economiei.

– Vroiau sovieticii să ne ia Dobrogea, cum auzisem eu pe atunci? Învățam la Galați, dar locuiam în nordul Dobrogei și ne speriasem că trecem la U.R.S.S.

– Uniunea Sovietică nu vroia să ia nimic. Sovieticii

propuneau o zonă care, din punct de vedere geopolitic, era mai potrivită pentru comunism. Asta era concepția sub care s-a ascuns toată povestea. U.R.S.S. nu a făcut niciodată o politică directă de probleme teritoriale cu celelalte țări. Din câte mi-am dat eu seama atunci, planul Valev a apărut ca o nouă concepție geopolitică pentru eficientizarea economică a socialismului.

Dej și cei din conducerea partidului au folosit prilejul pentru a da acea Declarație adoptată de plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din aprilie 1964, care a devenit steag al independenței față de sovietici. Se amintea acolo faptul că conducerea planificată a economiei naționale este unul dintre atribuțiile fundamentale, esențiale și inalienabile ale suveranității statului socialist. Dacă acestea ar fi preluate de unele organe suprastatale și extrastatale, suveranitatea s-ar transforma într-o noțiune fără conținut.

Atunci s-a lansat la noi prima „doctrină a comunismului național“, independent de centrul internațional de la Moscova. A început și consolidarea centralismului economic paroxist, a partidului-stat și țară, ca expresie a fundamentalismului naționalist. Se urmărea, de fapt, legitimarea cultului personalității. Ceaușescu a venit după nici un an la conducere. A știut să mobilizeze și să direcționeze toate energiile pentru îndreptățirea deținerii puterii de către o singură persoană.

– Revista Tribuna economică, țin minte, a scos și un supliment atunci, vândut ca pâinea caldă. L-am prelucrat și noi în ședințele de U.T.M. la liceu.

– O broșură a lui Costin Murgescu, redactor șef la Tribuna economică. A scris-o la cererea lui Alexandru Bărlădeanu, cu care era în foarte bune relații. Scriind-o, și-a făcut o datorie patriotică. Broșura s-a difuzat în tiraje enorme. Îmi

povestea Murgescu că s-a în-tălnit cu unul care lucrase pe vremuri la ziarul *Curentul*, care i-a spus: „Dacă Șeicaru dădea o astfel de lovitură, își mai făcea un bloc. Dumneata ce-ai câștigat?”

– Ce-a câștigat?

– Nimic. Nici măcar n-a semnat-o. A apărut ca o luare de poziție, anonimă, dar oficioasă. Era, în fond, poziția partidului.

Dar să revin la acel moment din 1962. Primesc un telefon de la Ministerul Comerțului, să mă prezint la ei la cadre. Venise ministru Mihai Levente, pe care-l cunoșteam și care era bun prieten cu Vijoli și Craiu. Cum a venit, a înființat un birou de studii. Fără să întrebe pe cineva, fără să țină seama de nimic, m-a numit șef de serviciu de studii la acest birou. Am început să public din nou, dar semnam I. Constantin, nu mai aveam voce Ionete. Scriam la *Viața economică* (așa se numea acum), unde aveam niște prieteni. Mai câștigam un ban. Nu mult, dar consideram că-i perioada mea de prosperitate.

Am fost promovat șef-adjunct al Oficiului de Studii de la Ministerul Comerțului. Apoi l-au transformat în Institut de Cercetări Comerciale și am fost însărcinat să-l organizez, fiind numit director.

Am lucrat acolo până în 1968. Între timp, am făcut o specializare în Italia, în marketing. O experiență foarte interesantă.

– Ce însemna pe atunci marketing la noi?

– Am fost în Italia în 1967. Aveam câțiva prieteni cu care mai discutam despre marketing. Începuserăm să promovăm termenul și la noi, se mai

purtau unele discuții. Nu avea însă succes. Era economie socialistă. Nu exista piață. Nu exista concurență, luptă pentru câștigarea pieței.

Eu am plecat în Italia să învăț. Am mai mers apoi peste câțiva ani, în 1974. Fusese invitat Costin Murgescu la un colocvii. Nu a avut timp să se ducă și m-a recomandat pe mine. Am participat, am prezentat un referat, s-a discutat și apoi, timp de zece ani, am fost invitat an de an la acele colocvii. De fiecare dată însă plecam foarte greu. Probleme cu vizele, cu pașaportul. Aprobari peste aprobări.

– Erați, totuși, o personalitate.

– Nu conta la Securitate. Nu țineau seama nici de deputații Marii Adunări Naționale, cu tot rangul lor. Pentru ei era atotputernic dosarul de informații.

Odată a venit milițianul de sector la mine supărat foc că am primit pașaport fără avizul lui. În fiecare an era un chin cumplit să obțin pașaportul. Altă dată, chiar am pierdut deplasarea. Ar fi trebuit să particip de 11 ori la colocviile acelea. N-au vrut să-mi dea aprobarea să plec.

Nu ți se spunea de ce nu-ți dau aprobare. Nu exista dialog.

Exista dosarul și atâta tot. Mă duceam în nume propriu, invitațiile erau personale.

– Și de la Comerț ați trecut definitiv în învățământ?

– Nu imediat. În ianuarie 1968, am fost adus la guvern. Între timp mă reprimiseră în partid.

La Guvern m-a chemat Gogu Rădulescu. Mă cunoștea de când fusese director al Institutului de Cercetări Economice al Academiei R.P.R. Când m-au exclus pe mine din partid, a fost și el prelucrat. Era ministru al Comerțului Exterior. Voiau să-l excludă. Dej îl folosea pe post de spăritoare pentru intelectualii din sânul conducerii partidului.

– Ce făceați la Guvern?

– Mă ocupam de analiza tuturor documentelor, proiectelor de legi, sintezelor economice care veneau la Guvern pentru dezbateri și aprobare. Eu îi făceam lui Gogu Rădulescu notițele. El vroia elemente de discuții. Și a avut succes în Guvern cu prezentările pe care i le făceam.

– Era de-acum la conducere Nicolae Ceaușescu.

– El a venit în 1965. În perioada lui de început erau la

La o vânătoare cu I.Gh. Maurer

Împreună cu Mugur Isărescu, guvernatorul B.N.R. (mijloc), la Basel (Elveția), cu prilejul unei reuniuni a Băncii Rezervelor Internaționale

modă reabilitările. Și-a făcut popularitate cu acestea. A scos oamenii din închisori, i-a repus în drepturi, i-a reprimut în partid.

– Erau reale acele reabilitări?

– Pentru început erau reale. Faceau parte din strategia lui de a-și câștiga popularitatea. După aceea, a uitat de ele. Au venit constrângerile.

Și pe plan economic au început restricțiile. Tot ce-a fost cât de cât liberalizare pe vremea lui Dej, treptat-treptat, odată cu venirea lui Ceaușescu, a început să se restricționeze. Tot ce era în jurul lui Ceaușescu însemna restricție.

Reforma, după el, însemna modificarea legislației planului. O prelue a comenzii în economie din ce în ce mai vizibilă și mai profundă. Și asta a și făcut. Eu nu luam parte la aceste dezbateri, la această mineriadă a liberalizării în economie, ca s-o numesc așa.

Am beneficiat însă indirect de ea în cercetările mele, ca toată lumea. În 1971, după vizita lui Ceaușescu în China și Coreea de Nord, lucrurile s-au schimbat. A fost perioada de radicalizare a reformei. Guvernul a fost acuzat că s-a trans-

format într-o instituție parlamentară, de liberalism. A fost preluată de conducerea P.C.R. toată legislația de la Guvern. În acei ani cât am fost consilier guvernamental, până în 1974, am avut trei solicitări să mă transfer de acolo. Mai întâi să fiu vicepreședinte al Comisiei de prețuri. Apoi, vicepreședinte la Comitetul de Stat al Planificării. De fiecare dată l-am rugat pe Gogu Rădulescu să mă ajute să nu fiu transferat. A treia oară era să fiu mutat la Curtea de Conturi, unde fusese numit și Gogu Rădulescu, care continua să rămână și vicepreședinte al Guvernului. N-am vrut să mă transfer nici de data aceasta.

Am scăpat și mi-am văzut în continuare de învățământ. Odată cu preluarea de către partid, de către Ceaușescu, de fapt, a tuturor deciziilor care aparținuseră Guvernului, au fost desființate și posturile de consilieri. Am mai stat un an, consilier al lui Maurer.

– Cum v-ați înțeles cu el?

– Foarte bine. Am mers și la vânătoare. Era un intelectual deosebit. Avea altă factură. Se formase în altă societate, cu alte concepții. Aderase senti-

mental la stânga. Pledase în niște procese de stânga între cele două războaie. Nu se acomoda cu oamenii lui Ceaușescu. Anunțase de altfel că vrea să se retragă și nu l-au mai ținut mult la Guvern.

După desființarea consilierilor, nu mai aveam nici un proiect. Îmi păstrasem doar postul la catedră. În fișa mea de cadre se trecuse specificația „Învățăământ sau cercetare”. Asta am aflat tot de la Murgescu. Era și el în aceeași situație. S-a dus în comerțul exterior. Eu am vrut să rămân în învățământ. M-a ajutat mult atunci Paul Niculescu-Mizil, ministrul Învățăământului. Rector la I.S.E. era Dolgu, cu care colaborasem. Am rămas astfel în învățământ.

Regimul Ceaușescu devenise din ce în ce mai dur. Greu de suportat și în învățământ. Nu la lecții. Acolo nu te controla nimeni. Predam prețurile, circulația bancară. Era obligatorie o predare a cursului și cu referiri polemice la economia capitalistă.

– Ce însemna polemic?

– Să fac o lecție antiimperialistă. Ceea ce eu am făcut. Le spuneam studenților: „Voi veți lucra și cu firme străine. Trebuie să cunoașteți lucrurile așa cum sunt ele în realitate”. Era mai ușor și mai sigur să înjuri capitalismul. Dar nu se face carte așa. De-asta mă salută și azi foștii mei studenți.

– Vorbeați de reformă. Nu vedea nimeni că mergea din ce în ce mai prost?

– Sărăcia era cumplită, mai ales la țară. Dar n-avea a face cu reforma. N-astepta nimeni o schimbare de la această reformă. Ea a fost axată pe un fals. Primul lucru era al descentralizării. Au spus că deci-

ziile au trecut de la platforma centrală, de la Comitetul Politic Executiv, la eșaloanele de jos. Dar, de fapt, s-a făcut o centralizare. Înainte decizia era a întreprinderilor. Primeau indicații de plan, dar ei hotărâau. După reformă, s-au constituit centralele. Erau tot o formă de centralizare foarte puternică.

Al doilea obiectiv al reformei era cu totul abstract: creșterea eficienței economice. Cum se realiza aceasta? Prin controlul planului. Iar planul, după reformă, a ajuns la 4.000 de indicatori care se trimiteau la unitățile economice. Introduseseră până și indici privind coccenii de porumb. Erau indicatori care trebuia raportați.

Nimeni n-a luat în serios reforma. Știau de la început că nu se poate face. Dar toți cântau osanale lui Ceaușescu prin ședințe, când se raportau realizările.

– Nu se știa că se raporta cifre false?

– Nimic. Absolut nimic. Se știa doar că nu merge. Atunci au apărut cele mai multe porțiuni de creștere a prețurilor. Erau două metode de a ascunde situația. Unu: menținerea prețurilor stabile la toate lucrurile vechi. Și doi, stabilirea de prețuri noi, majorate, la aceleași lucruri vechi. Era de-ajuns să apară la un produs vechi o caracteristică nouă, o altă formă de prezentare, un alt ambalaj, o mică modificare, pentru ca prețurile să fie modificate. De aici și această stabilitate paradoxală a prețurilor, pe de-o parte prețuri stabile, iar pe de alta prețuri inflaționiste.

– Și prețul real unde se afla?

– Nu putea să existe. Atâta timp cât nu funcționau cere-

rea și oferta nu puteau fi prețuri reale. Doar prețuri administrate. Asta s-a văzut și acum, când s-a pus problema reevaluarii imobilelor naționalizate, reintrate în proprietate. Cum stabilim, de exemplu, cursul leului din trecut până în prezent? S-a făcut un artificiu, la Banca Națională, dar un preț real nu se poate stabili.

– De ce mergea economia din ce în ce mai rău, în acei ani?

– S-a întâmplat următorul fenomen: începând din 1970-1971, au apărut proiectele acelea de mari investiții, combinate gigantice siderurgice, chimice, construcții de mașini, cum erau la Galați, refacerea Reșiței, Călărași ș.a. Un timp au dat rezultate bune. Necesitau însă aprovizionare cu materii prime și materiale din import, pe care noi nu le aveam. Importurile se făceau pe datorii, care nu mai puteau fi achitate. S-a ajuns astfel la încetare de plăți. N-am putut să ne mai plătim datoriile. Aveam capacități de producție foarte mari, producție mare, dar nu aveam posibilități nici de aprovizionare, nici de desfa-

cere, din cauza datoriilor foarte mari.

Și atunci au venit restricțiile. Restricții la repartițiile de producție pe piața de desfacere. Restricții la consumul de electricitate, al populației în special. Restricții la combustibilul pentru populație. A apărut acest paradox: posibilități de producție foarte moderne și imposibilitatea de a asigura producția. Pentru echilibrarea balanței s-a mers până la lipsirea populației de cele mai elementare bucurii.

Așa a intrat societatea românească în declin.

– Totuși, nu se știau toate acestea?

– Nu interesa pe nimeni din conducere. Pe Ceaușescu nu-l interesa decât asigurarea birocratică a echilibrului plăților. Orice nemulțumire era sancționată dur. Avea pentru asta Securitatea. Avea închisori destule, care funcționau din plin. El urmărea în ultimul timp indicatorii obiectivi. Sold pozitiv la contul curent. Mai exact la Banca Română de Comerț Exterior, căci se vorbea mai puțin de cont curent, raportul import-export. Și plasa

La Paris, cu nepoata Alexandra

Între colegii din Banca Națională a României

exporturile unde erau mai bine cotate în dolari sau în ruble.

Erau produse obișnuite care se evaluau numai în moneda națională și altele de înaltă tehnică – nu prea aveam așa ceva – sau de materiale făcute cu materii prime din import, care se exportau numai pe valută. Din cauza acestui deficit, a raportului negativ din ce în ce mai mare între import și export, sistemul a intrat în colaps.

Nu sărăciile au determinat căderea regimului. A fost pur și simplu o implozie a sistemului. Sărăciile s-au manifestat la revoluția din decembrie 1989. Ei au ieșit instinctiv în stradă, mânați de condițiile imediate, sărăcie, privațiuni, oprinare. Cine spune că ridicarea populației și prăbușirea lui Ceaușescu n-au fost spontane minte. Revoluția din 1989 este asimilată în toată literatura politică străină drept singura revoluție reală. Celelalte au fost de catifea. Atunci a fost un prilej pentru izbucnirea masei populare.

Revoluția însă n-a rezolvat problemele sărăciei în țară. Ceaușescu ajunsese așa de de-

parte, încât avea țintă ca în următorii ani să realizeze un excedent al balanței comerciale de 10 miliarde de dolari. Ne-a lăsat trei miliarde. Le făcuse într-un an, doi. S-a ales praful de ele. Nu s-au furat. Știu lucrul acesta exact, pentru că lucram la Banca Națională deja din 1991.

Pentru a da de lucru muncitorilor, toți banii aceștia s-au cheltuit pe importuri de materii prime și materiale, care însă au rămas pe stoc. N-a mai funcționat automatismul C.A.E.R.-ului, care primea tot. Bun, rău, până la urmă ei primeau. Situația a continuat după 1989 cu două lucruri catastrofale. Primul, a apărut explozia inflaționistă. Era nevoie de o corectură a prețurilor pentru a fi puse în legătură cu relațiile externe noi, înspre Occident. Corectura prețurilor a fost însoțită de abuzuri. S-a urmărit realizarea cât mai rapidă a unor câștiguri. Au apărut îmbogățirii peste noapte. S-a declanșat hiperinflația prețurilor. Continuarea scăderii producției a fost însoțită de acest proces hiperinflaționist pe care nu-l stăpânim nici

acum. Suntem într-un pericol permanent de creștere a inflației.

– Se vorbește acum mult de rezistența intelectualilor în anii dictaturii. A existat și o rezistență a economiștilor, a finanțistilor?

– Rezistența economiștilor, ca și a intelectualilor, mai ales în perioada lui Ceaușescu, a fost zero. A dispărut prin sperietură, prin valurile de areștări și de teroare. A fost suplinită, la modul pozitiv pentru comunism, prin intelectualitatea pregătită în U.R.S.S. în toate domeniile, dar în special în ce privește economia. Aceasta are reflexe, în economie, până în ziua de azi.

Cei care ieșiseră din închisori și au intrat în viața activă în anii '60, mă refer la intelectualii formați înainte de război, au fost total dezorientați și cu complexe. Toți fuseseră terorizați de Securitate, puși să dea fel de fel de declarații. Nu mai știau ce este în Occident. Nu mai era Occidentul pe care îl cunoscuseră ei până în 1948, de exemplu. Nu mai știau ce se petrecea în viața reală. Co-

muniții pentru a-și consolida puterea au avut sprijinul consilierilor sovietici, apoi pe acela al cadrelor formate în U.R.S.S. Și-au recrutat apoi toată clientela foștilor activiști de partid care au avut de suferit – familii, rude, prieteni.

Revoluția din decembrie 1989 a fost o autoconstrucție bazată, în percepția populației, pe identificarea suferințelor cu dictatura și reprimarea. Ea nu a fost, repet, pregătită sistematic de elite intelectuale și de personalități militante, potrivit tradiției modernității. Intelectualii izolați erau obsedați și în vis de perspectiva regimului carceral generalizat, de altfel prezent și în viața privată, fără drept la vorbitor, susținut cu profesionalism de dictatură prin transformarea opiniei personale în incriminare penală. Teama autorităților de asociere ajunsese atât

de departe, în ultimii ani ai lui Ceaușescu, încât, în restaurante și în alte locuri publice, era interzisă prezența la o masă a unui număr mai mare de trei persoane.

În acest spirit al contestării politice s-a dezlănțuit valul popular de mari proporții de la București, în confruntarea directă cu dictatorul și cu baronii săi, la o mare demonstrație dintr-o piață unde mulțimea fusese adusă pentru a revigora cultul personalității lui Ceaușescu. A ieșit cu totul altceva.

Sociologul britanic, german de origine, Ralf Dahrendorf, autor al unor lucrări de referință privind mișcările de masă din 1989 din Europa Centrală și de Est, se oprește și asupra unor aspecte semnificative ale acestora în România. Pentru Dahrendorf, situațiile revoluționare sunt un butoi cu

pulbere, căruia cineva trebuie să-i dea foc. În acele momente, spune el, trebuie aruncată o speranță, să curgă valul aparențelor. Într-o astfel de situație s-a confruntat Ceaușescu cu masele.

Revolta din decembrie a avut loc într-o perioadă de criză acută a legitimității regimului Ceaușescu, ajuns la limita așteptării schimbărilor.

Insomnia lumii începuse, putem spune, parafrazând o constatare a analistului italian Guglielmo Ferrero, în timpul celui de-al doilea război mondial.

În 1989, două principii de legitimitate, cel democratic și cel dictatorial, au intrat în conflict deschis. Așa a fost înlăturat Ceaușescu. Așa am reluat tradiția modernității.

A consemnat
Ioan LĂCUSTĂ

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	MHz	kHz		MHz	kHz
București	104,1	603	Oradea	96,1	
Arad	106,8		Pitești	104,1	
Bacău	103,1		Ploiești	104,1	603
Brașov	105		Rm. Vâlcea	102,5	
Călărași	66,92	1593	Satu Mare	96,1	
Cluj	68,36		Sibiu	66,44	1404
Constanța		1314	Suceava	103,1	
Craiova	90,2		Tg. Jiu	70,04	558
Focșani	102,8		Tulcea	68,72	1530
Iași	103,1		Zalău	105	

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Anul 1954 debutează pentru bucureșteni în nota obișnuită: lipsuri, chemări mobilizatoare la depășiri de plan în întreprinderi, sosirea unor alte loturi dintre cei care fuseseră întemnițați la Canal, întruniri cu noii deputați desemnați în urma alegerilor din decembrie 1953, goana după preschimbarea cartelor pentru alimente și produse de primă necesitate. Lumea merge totuși la biserică, sfidând interdicțiile comuniste, pentru a-i prăznui pe sfinții Vasile și Ioan, pentru a lua apa sfințită a Bobotezei...

Pare a fi o iarnă așezată, în primele săptămâni. Apoi, brusc, temperatura scade sub minus 20 de grade. Un curent de aer rece nordic provoacă viscole puternice, nemaîntâlnite de zeci de ani. Bucureștii și țara întreagă se acoperă cu un strat mare de zăpadă, circulația este blocată, viața zilnică paralizată.

Într-un Comunicat al Consiliului de Miniștri al R.P.R., difuzat de posturile de radio la 3 februarie și apărut în ziare a doua zi, se precizează că „s-au luat măsurile necesare pentru a face posibilă aprovizionarea populației, normala funcționare a legăturilor telefonice și telegrafice, alimentarea orașelor cu energie electrică”.

În București, „desfacerea pâinii se va face direct de la fabricile de pâine și brutăria la întreprinderi și la instituțiile mari”. Cursurile școlilor

sunt suspendate. De asemenea, spectacolele de orice fel. „Toți cetățenii capabili de muncă – se menționează în Comunicat – sunt datori a lua parte la lucrările de deszăpezire și de asigurare a aprovizionării populației.”

Reținem dintre știrile apărute în ziarele acestor zile de început de februarie: o echipă de 40 schiori, de la Ministerul Industriei Metalurgice și Construcțiilor de Mașini transportă pâine în comuna Militari; în raionul 1 Mai, 16.000, iar în raionul Stalin 14.000 muncitori, tehnicieni, ingineri, funcționari muncesc la deszăpezire. Într-o duminică, peste 200.000 bucureșteni ies pe străzi pentru a curăța zăpada.

Studentii de la Institutul de Cultură Fizică, sportivi de la diferite asociații aprovizionează spitalele, creșele, grădinițele, căminele de zi. Militarii lucrează la deblocarea Gării de Nord și a liniilor tramvaielor 13,

14 și 26. Tancuri, transportoare blindate și tractoare duc făină la fabrici. Ofițerii și studenții de la Academia Militară „I.V. Stalin” curăță șoselele Cotroceni, Panduri, Elefterie, în timp ce militari din unități de aviație deszăpezesc porțiunea dintre podul Herăstrău și Piața Victoriei.

Iată amintiri din acele zile și săptămâni de grea iarnă împărțite de o cititoare a revistei noastre, doamna Sanda Spiridon-Dimitriu, din

La Casa Stahanoviștilor „9 Mai” de la Sinaia, cota 1400

București, elevă pe atunci a Liceului „Julia Hasdeu”.

„În prima zi de după viscol, nici măcar n-am încercat să ajung la școală. Către prânz, am văzut trecând pe schiuri câțiva ostași care duceau în spate câte un rucsac, din care se vedeau ieșind colțuri de pâine. Ajungeau cu capul la înălțimea ferestrelor de la etajul casei noastre. Am presupus cu toții că se încerca o aprovizionare a vreunei subunități militare.

Când am reluat cursurile școlare, mergând pe jos de acasă, de pe la mijlocul șoselei Iancului, până la liceul aflat la Oborul Vechi, am văzut cum la unele case, acolo unde viscolul aglomerase zăpada în troieni de peste trei metri înălțime, oamenii făcuseră tunele prin zăpadă, ca să poată ieși din case.

Timp de peste o lună, până ce omătul a început să se topească de la sine, tramvaiele circulau prin șanțuri cu pereți de până la doi metri înălțime. Celelalte vehicule aveau, la rândul lor, câte un șanț separat, de o parte și de alta a celui pentru tramvaie.

Nici un magazin alimentară nu s-a deschis în cartierul nostru, în primele două zile de după potolirea viscolului și ninsorii. Erau folosite doar rezervele aflate în fiecare gospodărie. Făceam schimb de alimente între familii. Cartofii strânși pentru iarnă erau baza alimentației, gătiți mai ales prin coacere în jarul din sobe.

La Institutul „Proiect București”

multă lume aproape terminase lemnele.

Casele erau în acei ani foarte aglomerate. După terminarea războiului, nu se construise încă nimic în București, iar Capitala devenise foarte aglomerată. Proprietarii fuseseră obligați să se restrângă într-o singură cameră, în celelalte, oricât erau de mici, li se aduceau obligatoriu, chiriași, prin «repartizare» de la serviciile de «spațiu locativ» ale primăriilor. Proprietarilor, considerați profitori ai echiului regim, nu li se recunoștea nici un drept. Astfel, o casă cu patru camere era locuită de patru familii, unele cu copii, iar bucătăria și baia erau folosite în comun.

Aflam mereu despre oameni care au murit înghetați în case. Poate știrea care a șocat cel mai mult populația a fost cea a decesu-

lui lui Ionel Teodoreanu, scriitor care se bucura de multă simpatie. Mama, care îl cunoscuse pe el și familia lui la mănăstirea Neamțului, s-a întors plângând de la o coadă pentru un pachet de 250 grame

Acad. M. Sadoveanu vorbind la plenara lărgită a Comitetului Permanent pentru Apărarea Păcii din R.P.R.

În București,
acum 50 ani

Recviemul a fost oficiat la Catedrala Sf. Iosif, în ziua de 9 ianuarie. „Au luat parte reprezentanți ai episcopilor romano-catolice, reprezen-

Mărturii despre viața românilor din acei ani aflăm în paginile publicației *Vocea libertății*, scoasă la Atena, începând cu luna ianuarie 1954, de doi publiciști greci, Vasile Moussou și D.G. Petropouliadi, refugiați din România.

Între colaboratorii acesteia s-a aflat și diplomatul Radu Scarlat Arion, ultimul însărcinat cu afaceri al României regale în capitala Greciei.

În nr. 1/1954, Radu Arion adresează un cuvânt de salut: „Fie ca *Vocea libertății*, mai presus de orice micime, intrigă sau polemică, însă plină de chinurile amare ale celor care, departe de noi, suferă și mor pe nedrept acolo, să aducă prinosul ei de lumină și să contribuie la deschiderea căii liberării țării noastre! Fie ca *Vocea libertății* să pătrundă în sufletele celor care încă și acum sunt nedumeriți, neștiutori sau impasibili și să-i zbuciume adânc, făcându-i să vadă adevărul!” (*Vocile exilului*, ediție îngrijită de Georgeta Filitti, București, 1998).

Se deschide stagiunea în noul Teatru de Operă și Balet al R.P.R., în clădirea construită cu ocazia celui de-al IV-lea Festival Mondial al Tineretului (2-16 august 1953; *Magazin istoric*, nr. 8/2003).

Într-un interviu din *Viața Capitalei*, din 10 ianuarie, directorul Constantin Silvestri, directorul Teatrului, prezintă spectacolul inaugural, cu opera *Dama de Pică*, de P.I. Ceaikovski.

Alte spectacole în pregătire: *Cneazul Igor*, de Borodin; *Traviata* și *Rigoletto*, de Verdi; *Fidelio*, de Beethoven; *Capelia* de Delibes. „Ne-am

Cursuri de schiat pentru copii

disciplină elementară.”

De un deosebit succes se bucură filmul-spectacol *O scrisoare pierdută*, realizat după versiunea scenică a comediei lui I.L. Caragiale, montată în 1952 de Sică Alexandrescu pe scena Teatrului Național din București. În prima zi de difuzare a filmului, la trei cinematografe bucureștene s-a înregistrat cifra record de 11.600 spectatori, informează *Scânteia tineretului*, din 28 februarie.

Alexandru Giugaru, interpretul lui Trahanache, relatează în *Viața Capitalei*, din 1 februarie, o întâmplare de pe platou. „Tocmai terminasem o filmare. Vreau să plec în oraș și am alergat în camera de machiaj, să-mi dau jos de pe față ceea ce nu-mi aparținea. Eram puțin schimbat la figură, așa... prin părțile esențiale. Aveam părul alb. Pentru ca să capete culoarea naturală, o tovarășă tre-

buia să mă spele cu apă. Nu știu ce a făcut, ce a dres ea, că o văd venind cu o sticlă și începe să mi-o deșerte pe cap. «Ce bine o să-mi fie după frecția asta» îmi zic. «O să mă mai răcorească.» Dar nici nu apuc bine să-mi termin gândul că mă supără un miros greu, înecăcios. Ce să mai stai! Am fugit afară la aer cu părul înspumat. Tovarășa greșise sticlele și-mi pusese acetona pe cap. ■

Multipla campioană mondială la tenis de masă Angelica Rozeanu

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

Toate-s vechi și...

Pentru cititorii cotidianelor acestui început de mileniu au devenit familiare diversele anunțuri cu propuneri de căsătorie. La fel și activitatea feluritelor agenții care înlesnesc cunoașterea și, eventual, căsătoria unor parteneri aflați în căutarea perechii potrivite.

Obiceiul nu este cătuși de puțin nou. Era practicant și la mijlocul secolului XIX,

presa vremii conținând variate și „îmbietoare“ oferte matrimoniale. Iată una dintre acestea, publicată de ziarul bucu-reștean Trompeta Carpaților (proprietar Cezar Bolliac) și reproducă în gazeta lui G. Asaki, din Iași, Icoana lumii, de duminică 5 septembrie 1865. Aparținea unei corespondente din orașul maghiar Kaposvár.

L. IOAN

MATRIMONIALE 1865

Seceta domnește acum, nu numai în privința semănăturilor, ci și în privința căsătoriei: e mai ușor a prinde un pește aurit, decât a recâștiga vr'un mire din tinerimea actuală, care mai mult se îndeletnicește cu jocuri de preferans și pe care nu le schimbă pentru zece zestre.

Numele meu? Aceasta nu are a face. Atâta însă pot spune: că familia mea, încă înainte de '48, a avut diploma sa pe piele de câine (adică diplomă nobilitară). Locuința mea? Lângă Drava. Etatea mea? Sum [sunt] de 31 ani; încă n-am stătut cu vreo un bărbat înaintea altarului, aceasta voiesc doar acum să fac. Statura mea? Naltă; câțiva scriitori m-a numit până, însă nicicând nu m-am lăsat să mă înnebunească: sum tocmai bine crescută.

Ochii mei? Mari și vineți. Câțiva dintre adoratorii mei i-a numit „stele căzute“, însă

ei înșiși fură stele căzute, pentru că mă părăsiră, neascultându-i. Părul meu? Moale și negru; și-l port după propriul meu gust fantastic, nevroid să imitez moda; un oarecine l-a asemănat cu mătasa, cu toate că singură nu am un veșmânt de mătase, deși mi-aș putea cumpăra.

Avuția mea? Știu bine că aceasta mai întâi vine la întrebare, pentru aceea o descriu din cartea fundulă [funciară]. Am 59 iugăre (pogoane) lângă Drava, 6 iugăre livadă, 1 iugăr intravilan, pe acesta o casă acoperită cu scânduri, o casă pentru servitori și un staul.

Și pe toate acestea se află intabulată o datorie de 600 florini.

Am o mușă bătrână pe care o iubesc mai mult decât însumi pe mine și pe care o doresc lângă mine și în bine și în rău. Celelalte, în persoană.

Ce poftesc eu? O spun îndată. Un bărbat care nu trebuie să fie din nobilime, însă să fie nobil prin meritul și purtarea sa. Vădov să nu fie și nici mai bătrân de 38 ani. Un brunet va fi preferat unui blondin, un înalt unui scund; în sufler și în corp să n-aibă scăderi.

Dânsul va avea să-mi jure că în etern pe alta nu va iubi și să-și uite de trecutul său. Să fie dedat a bea vin arareori și să nu fie din cei gata spre mânie. Averea, starea sa? Sau să aibă atâta cât posed eu, sau dacă nu, să fie barem director de bunuri; dacă servește la comitat să aibă barem rangul unui al doilea vicanotar sau a unui jude circular; un avocat, un profesor sunt bineveniți, dacă au facultățile de mai sus.

Respectivii au drept de a-și adresa epistolele prevăzute cu fotografia concuren-tului la redacțiunea ziarului. ■

DEMOCRATIZAREA SPIIONILOR. CAZUL COREEI DE SUD

Cu ce succes pot fi supuse unui proces de democratizare serviciile secrete ale unui stat ce face trecerea de la un regim dictatorial la unul democratic?

Experiența fostelor state comuniste este ceva mai bine cunoscută cititorului român. Ni s-a părut interesant să prezentăm și un caz dintr-o altă lume, cel al serviciilor secrete sud-coreene. Rândurile ce urmează sunt o adaptare a articolului lui Jonathan Moran, Rolul serviciilor de securitate în procesul de democratizare: o analiză a Agenției sud-coreene pentru Planificarea Securității Naționale, apărut în publicația Intelligence and National Security.

In Coreea de Sud tradiția socială și politică este dominată de principiul potrivit căruia în cadrul societății, anumite grupuri (elite) se pricep mai bine decât restul membrilor să conducă și acționează în interesul acestora, chiar dacă acțiunea lor poate implica și presiune. Este o societate cu un puternic spirit paternalist, cu o ierarhie socială foarte riguroasă, cu un respect și o supunere atent cultivate față de autoritate.

După cel de al doilea război mondial și mai ales după războiul din Coreea (1950-1953; *Magazin istoric*, nr. 4-5/1997), Coreea de Sud a cunoscut un regim democratic, măcinat de corupție, având ca președinte pe Syngman Rhee. Acesta a fost alungat de la putere de demonstrațiile studenților, în 1960. Noul președinte, Chang, nu a putut rezolva problemele economice și, un an mai târziu, s-a inaugurat o dictatură militară, similară celor din America Latină.

Coreea de Sud a avut și are de înfruntat un pericol real: regimul comunist nord-coreean. Cu toată prezența militară americană, amenințarea de dincolo de paralela 38 a căpătat, în câteva rânduri, o materializare ce a stârnit îngrijorare. Au fost mai multe atentate împotriva clasei politice și a diplomaților sud-coreeni (în luna ianuarie 1968, o unitate de comando nord-coreeană a ajuns în apropierea reședinței președintelui statului, forțele de securitate făcându-i cu greu față).

Serviciile secrete nord-coreene au reușit constant să recruteze politicieni, reprezentanți ai societății civile, intelectuali, care să acționeze în interesul Phenianului. În 1990 s-a înființat în Coreea de Sud Minjungdang (Partidul Maseilor), care a fost subvenționat cu 2,1 milioane dolari de către Phenian. Mai mulți nord-coreeni care au fugit în sud au confirmat existența unei vaste rețele de spionaj care lucrează

pentru serviciile din țara lor. Astfel, un spion capturat în 1996 vorbea despre câteva sute de agenți care operează în Sud. În 1994, au fost arestați și trimiși în judecată mai mulți activiști *jusapa*, universitari și studenți care idolatrizează Nordul. Un an mai târziu, erau arestați 29 membri ai Pomminyon, o organizație cu o orientare pro-Nord. În 1997, o figură importantă a conducerii de la Phenian, Hwang Jang Yop, a trecut în Sud, aducând o listă ce conținea numele unor politicieni sud-coreeni care simpatizau cu Nordul. Un reprezentant al partidului aflat la conducere la Seul declara: „Dacă lista lui Hwang este dată publicității, ar putea provoca un cutremur teribil în cercurile politice.”

Este limpede că există o amenințare foarte concretă la adresa securității naționale a statului sud-coreean, ce vine dinspre regimul comunist aflat la putere în Nord, la Phenian. Este la fel de limpede și faptul

Președintele Syngman Rhee cu generalul american MacArthur

de părere că era imposibil ca serviciile de informații să fie aduse la standarde democratice. După aproape 30 ani în care ele controlaseră întreaga societate, inclusiv prin ofițerii infiltrați în toate structurile guvernamentale, sindicatele universitare sau mass-media, se credea că era imposibil să li se mai schimbe mentalitatea ofițerilor de informații. După cum se punea la îndoială și voința politică de a face o reformă adevărată. Și într-adevăr, procesul nu a decurs deloc lîn.

Ales președinte în 1987, Roh Tae Woo a reușit, treptat, să restrângă capacitatea ANSP de a mai acționa, ca un actor major, prin operațiuni deschise sau sub acoperire, pe scena politică internă. În 1988, Agenția și-a retras ofițerii care lucrau sub acoperire în cadrul Curții Criminale și al Curții Supreme din Seul. La nivelul eșalonului de conducere al ANSP au fost schimbate 70% dintre cadre, înlocuite cu elemente mai tinere, cu un nivel profesional mai ridicat, proces continuat și de următorul președinte. Evident, și presiunea din exterior a grăbit asemenea reforme.

că atât serviciile de securitate sud-coreene, cât și partidul aflat la putere au tot interesul să sublinieze permanent – și chiar să exagereze – un asemenea pericol.

În urma loviturii de stat dată de militari în 1961, sistemul serviciilor de informații a fost reorganizat, coloana vertebrală fiind asigurată de informațiile militare. S-a organizat Agenția Coreeană Centrală de Informații (KCIA), care se ocupa de informațiile interne și externe și de combaterea mișcărilor subversive. Plecând de la cei 3.000 de angajați ai Corpului de contrainformații militare, KCIA a ajuns, în 1964, la 370.000 membri. Agenția și-a creat, în deceniile următoare, o bază de putere proprie, directorii ei deținând o tot mai mare influență asupra structurii guvernamentale.

În anul 1979, directorul KCIA l-a asasinat pe președintele statului, Park Chung Hee. Noul președinte a restructurat serviciul, schimbându-i denumirea în Agenția pentru Planificarea Securității Naționale (ANSP) și subordonând-o direct președinției. Totodată, a acordat un rol sporit structurii

militare de informații. Comandamentul securității apărării (DSC), cea care îl susținuse pentru a prelua puterea. Deși, oficial, DSC se ocupa doar de militari; prin Directoratul 2 supraveghea și partidele politice, universitățile și mass-media. Aproape în fiecare organizație de presă existau ofițeri ai DSC.

Atunci când, în 1987, a început procesul de democratizare a societății sud-coreene, foarte mulți observatori au fost

Yon Hyong Muk, primul ministru nord-coreean, și Hong Sung Chul, ministrul Unificării de la Seul, la Pyongyang, într-unul dintre rarele momente de acalmie din relațiile celor două țări

Kim Dae Jung

În 1998, partidul de guvernământ a pierdut alegerile, opoziția ajunsă la putere insistând pentru o și mai accentuată democratizare. Nici după 1990, când fostul partid de guvernământ a revenit la putere, presiunea nu s-a redus, ea fiind exercitată și de foarte mulți dintre proprii membri. Un rol important l-au jucat cei peste 30 de generali și foste cadre de conducere din ANSP, care s-au alăturat opoziției la începerea procesului de democratizare. Ei au insistat pentru aducerea ANSP sub controlul Parlamentului.

O altă victorie a constituit-o împuternicirea căpătată de Parlament de a examina bugetul ANSP. Potrivit estimărilor opoziției, în anul 1993 Agenția a cheltuit 2% din bugetul național.

După ce Kim Young Sam a devenit președinte (1993), a numit în fruntea ANSP pe profesorul Kim Deok, specialist în studii internaționale la Universitatea Hankuk. Acesta a eliminat ofițerii care lucrau sub acoperire în cadrul organizațiilor sociale, politice și economice, recomandându-le angajaților să acționeze în limitele prevederilor legale.

În anul 1992, Lee Jong Chan, fost ofițer în cadrul

ANSP, care în acel moment era candidatul pentru președinție al partidului de guvernământ, a afirmat: „ANSP trebuie să se schimbe din Savak [serviciul de securitate al șahului Iranului, renumit pentru brutalitatea metodelor sale] într-un Mossad [serviciul de informații externe al Israelului].”

Un proces similar de reformă a cunoscut și celălalt serviciu de informații, DSC. Președintele Roh Tae Woo i-a redus influența, inclusiv prestigiul de care se bucura șeful său. Ofițerii sub acoperire ai DSC au fost retrași din Adunarea Națională încă din 1988. O comisie de anchetă a Parlamentului a fost condusă, în 1993, de un reprezentant al partidului de guvernământ care fusese anchetat și torturat anterior de DSC.

Președintele Kim Young Sam a continuat procesul de reformă, scoțând serviciul de sub autoritatea președinției și trecându-l sub cea a ministrului Apărării. După aceste schimbări, DSC a reușit să desființeze 40 de organizații neoficiale alcătuite din militari.

Și totuși, ANSP a reușit să joace în continuare un rol în procesul politic, lucru demonstrat de câteva scandaluri care au zgâlțâit scena politică sud-coreeană. Un rol important i-a revenit în „convingerea” oamenilor de afaceri să contribuie cu fonduri pentru campania electorală a partidului de guvernământ. Rădăcinile trebuie căutate tot în perioada regimului de dictatură militară, când mulți ofițeri fuseseră „parașutați” în consiliile de administrație ale marilor companii, de unde impuneau dirijarea unor importante fonduri către putere. În 1985, președintele conglomeratului Kukje a refuzat să contribuie la finanțarea uneia dintre operele „caritabile” ale

Kim Young Sam

președintelui de atunci, Chun Doo Hwan. Imediat, compania nu a mai primit împrumuturi și a intrat în faliment. Grupul a fost dezmembrat iar întreprinderile vândute unor oameni de afaceri mult mai dispuși să fie generoși.

Procedul a continuat și după începerea procesului de democratizare. Chiar președintele Roh Tae Woo a dorit să-și asigure o bază financiară care să-i permită să lupte cu șanse sporite la viitoarele alegeri. Lee Hyun Woo, bodyguardul său, ajuns apoi director al ANSP, a colectat de la oameni de afaceri, între 1988-1993, 300.000 dolari.

ANSP și DSC au jucat și un rol direct în procesul politic pentru a influența rezultatul alegerilor. Reprezentanții ANSP chiar nu se fereau să ia parte la reuniunile partidului de guvernământ în care se stabilea strategia electorală. În cursul alegerilor din 1987, primele democratice, s-a spus că ANSP l-a sprijinit pe unul dintre liderii opoziției, Kim Dae Jung, astfel încât voturile opoziției să se împartă între acesta și Kim Young Sam, iar Roh Tae Woo să iasă victorios.

La alegerile din 1992, ANSP s-a implicat activ în selectarea candidatului de

Președintele Clinton pe linia de demarcație dintre cele două țări

guvernământ. Miza era susținerea unei persoane controlabile de către serviciile secrete în contextul adâncirii procesului de reformare a acestora. Existau mai mulți aspiranți la nominalizare, între care și Park Tae Joon. Aceasta făcuse parte din anturajul lui Park Chung Hee, liderul loviturii de stat militare din 1961, lucrase apoi în industria oțelului, fusese consilier în probleme economice al președintelui Chun Doo Hwan, în anii '80, după care devenise deputat în Adunarea Națională. Roh Tae Woo și directorul ANSP, Lee Sahng Yesu, au exercitat presiuni asupra lui să se retragă din cursa pentru nominalizare. La fel s-a întâmplat și cu Kim Jong Pil, creatorul KCIA, în 1961. S-a considerat că erau prea legați de trecut pentru a obține popularitatea necesară.

Un alt candidat, Lee Jong Chan, reprezenta curentul liberal și atacase propriul partid, cerând accelerarea reformei și o mai bună colaborare cu societatea civilă. Fost maior în armată și ofițer în ANSP, Lee avea împotriva lui Agenția. După ce a acuzat public ANSP că îl sprijinea pe

contracandidatul Kim Young Sam, Lee s-a retras din cursa pentru nominalizare. Kim Young Sam a câștigat alegerile.

Mai multă presiune au exercitat serviciile de informații asupra candidaților veniți din afara partidului de guvernământ. Kim Woo-Choong, atunci președintele grupului Daewoo, își anunțase intenția de a candida la președinție. Cum era bun prieten cu Lee Jong Chan, președinția și serviciile secrete s-au mobilizat rapid împotriva noii amenințări. Vreme de o săptămână, presa a fost plină de tot felul de povești și dezvăluiri despre afacerile grupului Daewoo. Kim Woo-Choong a anunțat că se retrage.

Ceva mai dificil a fost cu președintele altui conglomerat industrial, Hyundai. Și asupra lui Chung Ju Yung s-au exercitat presiuni, dar nu a cedat. Nici vizita pe care i-a făcut-o directorul ANSP nu l-a convins. Drept urmare, a fost pus sub acuză pentru deturnare de fonduri de la conglomerat către Partidul Uniunii Naționale, pe care îl crease. Membri ai partidului

său au obținut dovezi înregistrate pe bandă magnetică despre eforturile depuse de șeful ANSP din orașul Pusan, primar și șeful poliției de a cumpăra voturi pentru candidatul susținut de ANSP, Kim Young Sam.

Victoria candidatului opoziției, Kim Dae Jung, în alegerile din 1997 a marcat un alt moment important în procesul de reformă a serviciilor secrete sud-coreene. Și Kim Dae Jung a fost acuzat în timpul campaniei electorale că a primit fonduri din partea Coreei de Nord. În perioada dictaturii militare, el a făcut obiectul cel puțin al unei tentative de asasinat din partea ANSP. Și totuși, a reușit să câștige alegerile. Este adevărat, imediat după victorie s-a apropiat de Kim Jong Pil și Park Tae Joon, cei doi candidați înlăturați din cursa pentru nominalizarea la alegerile din 1992 chiar de către partidul de guvernământ, pentru legăturile lor strânse cu regimul de dictatură militară. Dar l-a numit în fruntea ANSP pe Lee Jong Chan. Au urmat o serie de demisii, concedieri din Agenție și arestarea a cinci funcționari ai acesteia. Adjunctul directorului, care coordonează activitățile externe a fost plasat deasupra celui care gestionează operațiunile interne. Personalul implicat în asemenea acțiuni a fost redus la jumătate.

Procesul democratizării serviciilor secrete sud-coreene este, până la urmă, supus aceleiași întrebări, valabile în orice societate democratică sau pe cale de a deveni: cum să democratizezi un serviciu de informații în asemenea măsură, încât să nu își piardă caracterul secret, și cât de secret poate să fie, încât să nu constituie o amenințare pentru democrație. ■

Adaptare de
Dorin MATEI

VREMEA BURGHEZELOR CANONIZATE

*Maica Angelica
aparținea unei
puternice familii
de magistrați*

Barbe Acarie...

*...Louise de
Marillac...*

*...și Jeanne Guyon
s-au consacrat ope-
relor de binefacere*

Odată cu secolele XII-XIII, specialiștii identifică o vizibilă reabilitare a femeii în religia creștină, prin cultul Fecioarei Maria, ce sublinia răscumpărarea femeii păcătoase prin Eva cea nouă. Cu secolul XVI, poziția femeii, de astă dată și în societate, începea să fie repusă în valoare. Paralel cu aceasta, o întreagă mișcare reformatoare avea să cuprindă biserica creștină occidentală.

Un rol considerabil în procesul de renovare a gândirii creștine au deținut-o confreriile. Înființate sau re-înființate în secolele XVI-XVII, cel mai adesea din inițiativa clerului și în tot cazul sub controlul atent al

acestui, confreriile se doreau a fi reprezentări ale unei asocieri de mult dorite între laici și clerici, egal implicați în viața comunității, colaborând la practicarea vieții perfecte.

Aștfel, în conformitate cu noile canoane stabilite la Conciliul de la Trento (1545-1563), unde Sfântul Scaun a încercat consolidarea puterii sale politice, vasta mișcare reformatoare a cuprins aproape întreaga Europă și, mai ales, ordinele religioase feminine, căzute, datorită numeroaselor tulburări populare, în decadentă. Și în contextul „revoluționar”, după cum demonstrează și analiza prezentată de revista franceză *Historia*, noi figuri laice, provenite din noua clasă, burghezia, s-au impus.

În iarna anului 1602, salonul cel mai plin al Parisului aparținea soției unui consilier al Parlamentului, Barbe Acarie. Participarea la seratele conduse de aceasta nu mai reprezenta doar un simplu act monden, ci și unul cu adevărat spiritual, grație conversațiilor, dar și personalităților întâlnite. Stăpâna casei, tânără și draguță, adesea invocată în epocă și ca „frumoasa Acaria”, se deosebea și prin solida cultură religioasă, ce-i uimea chiar și pe cei mai renumiți teologi ai vremii. Dar cheia succesului său ținea și de o vizibilă înclinație spre misticism.

Căci prea-frumoasa Acaria era mai tot timpul străbătută de extaze mistice. Și nimic nu era poate mai plăcut ochilor decât această figură luminoasă, dominată de ochi verzi și buze sângerânde, pierdută într-o totală contemplație. În plus, în egală măsură, nimic nu avea aerul mai bizar decât vederea acestei mondene extrem de elegante, în continuă comuniune cu Dumnezeu.

O prea-frumoasă sfântă și un reformator creștin

Printre musafirii ce-i treceau pragul aproape zilnic se număra și episcopul Genevei, François de Sales (1567-1622), unul dintre cei mai importanți

François de Sales...

mistici ai vremii, pe atunci în misiune pe lângă regele Franței. De Sales își pregătea faimosul manual de pietate, destinat laicilor, *Introduction à la vie dévote* (Introducere la viața cucernică), care va apărea câțiva ani mai târziu, în 1609. Astfel că Acarie devenise și un fel de muză inspiratoare pentru scrierile reformatorului creștin, ce preconiza transferarea misticii mănăstirilor în domeniul laic. „E o erzie – scria el – să vrei să alungi viața plină de devoțiune din companiile de soldați, din atelierile artizanilor, de la curtea principilor, din locuința oamenilor căsătoriți. Oriunde ne-am afla, putem și trebuie să aspirăm către o viață perfectă.” Părea firesc deci ca viitorul sfânt să nu poată sta deoparte de marile planuri preconizate de inspiratoarea sa și legate de introducerea carmelitelor pe teritoriul francez. Acest ordin religios, a cărui denumire provine de la Muntele Carmel, de pe teritoriul palestinian, și-a legat numele aproape

între-totul de opera reformatoare a Sfintei Teresa d'Avila (1515-1582) care, în lucrările sale, propovăduise o unire mistică, văzută în termenii unei căsătorii ce avea loc între suflet și Iisus.

Însă proiectul introducerii carmelitelor în Franța întâmpinase o serie de greutăți. Și, în primul rând, se lovide de opoziția ordinelor deja instalate, dar și a parizienilor din ce în ce mai ostili față de fenomenul crește-

rii proprietăților deținute de Biserică. Ceea ce nu era deloc o situație nouă. Căci, în urmă cu mai bine de două secole și jumătate, dar, de astă dată în spațiul englez, încă din 1384, existaseră proiecte de confiscare a bunurilor ecleziastice. În plus, aversiunea francezilor față de spaniolii ocrotitori ai carmelitelor nu avea cum să nu afecteze proiectele Acariei. Chiar și ea se arăta adesea desul de neîncrezătoare în experiențele sale mistice sau în reușita planurilor de viitor.

Reformatoarea carmelitelor, Sfânta Teresa, avea să-i apară însă într-o viziune și s-o determine să-și ducă misiunea lumească la bun sfârșit. Astfel că prea-frumoasa soție de parlamentar s-a și pus pe treabă și, în primul rând, a încercat să obțină sprijinul unor persoane importante ale timpului. S-a adresat ducese de Longueville, verișoara regelui Henric IV (1589-1610), care i-a obținut scrisorile patente necesare; iar, pe de altă parte, de Sales a

intervenit pe lângă Sfântul Scaun în vederea acordării unei bule papale (1603). Carmelitele primiseră deci autorizarea de a pătrunde pe teritoriul francez. Mai rămănea numai destul de dificila sarcină de a-și găsi doritoarele care să părăsească Spania natală.

Misiunea a fost încredințată unui alt prieten intim al Acariei, Pierre de Bérulle, pe atunci un simplu preot tânăr, autorul de mai târziu al lucrării *Discours sur l'état et les grandeurs de Jésus* (Discurs asupra ipostazei și măreției lui Iisus; 1623), ce promova ideea conform căreia afecțiunea personală consta într-o veritabilă anihilare spirituală întru Hristos. După multe peripeții, micul grup pios condus de Bérulle a ajuns la mănăstirea din Salamanka, de unde le-a răpit de-a dreptul pe câteva membre ale ordinului și le-a adus pe pământ francez. Sosirea acestora la Paris, la 15 octombrie 1604, a stârnit mare senzație. Cortejii lor bizar și exotic totodată a provocat ilaritatea populației curioase din periferia capitalei franceze. Numai Acarie le-a întâmpinat cu căldură în primul sediu carmelit parizian, situat în foburgul Saint-Jacques. Iar succesul lor nu s-a lăsat mult timp așteptat. Căci, la câțiva ani doar de la înființare, în 1611, apăruseră opt mănăstiri ale ordinului în Franța, ele ajungând la peste 60 spre 1670.

În ceea ce o privește pe Acarie, la moartea soțului, s-a convertit, luând numele de sora Maria a Încarnării. Ea s-a stins din viață în 1618, fiind ridicată la rangul de prea-fericită (una

...și Vincent de Paul au știut să atragă doamnele din înalta societate spre instituțiile create de ei

dintre treptele canonizării) în 1791.

Un ordin nou și o femeie de afaceri modernă

Dar nu numai asupra acestei femei extrem de pioase s-au oprit privirile lui de Sales. Ci, în peregrinările sale, destinul a făcut să întâlnească și o alta, cu ajutorul căreia va fonda un nou ordin, de astă dată foarte diferit de cele clasice. Nefiind condus de porunci strict ascetice sau definit de spații bine împrejmuite, noul ordin era destinat femeilor în vârstă sau celor cu sănătatea șubredă, retrase din viața zgomotoasă, dar dornice să-și ofere ajutorul pentru a-i alina pe cei aflați în suferință – Ordinul Vizitatoarelor.

Iar cea care i-a păstoriț membrele, la rândul ei, făcând parte din aceeași clasă socială, o văduvă în jur de treizeci de ani, aparținea unei importante familii de magistrați ai orașu-

lui Dijon, de Chantall. Înaltă, brunetă și foarte elegantă, Jeanne de Chantall nu putea trece neobservată în viața laică. Însă după tragedia familială, singura-i dorință era de a părăsi lumea materială, în ciuda copiilor, rod al căsniciei atât de brusc terminate, pe care îi avea sub protecție, pentru a se retrage în cea a spiritului.

De Sales i-a schimbat însă vocația, sfătuiind-o, în 1610, să preia dificila sarcină a punerii pe picioare a noului ordin. Greutățile nu s-au lăsat așteptate. Căci, încă de la început, clădirea destinată a le adăposti era minusculă, viitoarea capelă – o simplă hrubă tăiată în stâncă, iar resursele aproape zero. Însă nimic nu putea opri zelul credincioaselor, de acum în număr de trei. După moartea prematură a ocrotitorului lor religios, Jeanne s-a consacrat operei sale timp de mai bine de 19 ani, sporind numărul locașurilor destinate ordinului, cu o asiduitate și o pricepere de adevărată femeie de afaceri modernă. Astfel că, odată cu sfârșitul ei lumesc, survenit în 1641, și până la canonizarea din 1767, imaginea i-a rămas de adevărată sfântă.

Cele două Angeline

Deschiderea unei mănăstiri a ordinului la Paris, în 1619, i-a oferit lui de Sales ocazia de a avea o nouă întâlnire cu... destinul. De astă dată era vorba de o tânără a cărei reputație fusese cunoscută de mulți. Jacqueline Arnauld aparținea tot unei puternice familii de

magistrați și, grație părintelui său care trebuise să mintă în legătură cu frageda-i vârstă, conducă deja de nouă ani o abatie din Port-Royal, sub numele de maica Angelica. Cu o fire

pasională, foarte greu se adaptase regulilor monastice. Tocmai pentru a-și înfrâna dorințele ascunse, tânăra se decisese să reformeze în întregime sistemul abatiei sale, ghidându-se după primitivele reguli ale Sfântului Benedict. Astfel că, la 25 septembrie 1609, cu prilejul vizitei obișnuite a familiei sale, Angelica a hotărât să le interzică accesul în mănăstire și să nu le mai vorbească decât din spatele unui oblon.

Această fervoare a condus-o și spre următoarea misiune: reformarea unuia dintre cele mai venerabile lăcașuri de cult feminine, abatia de la Maubuisson, fondată de legendara Blanche de Castilia, mama lui Ludovic cel Sfânt și regentă a Franței, în timpul minoratului acestuia (1226-1242). Abatia, sub conducerea unei alte Angelice – Angelica d'Estrées – devenise teatrul unor petreceri continue. Pentru a pune capăt scandalului ce mocnea de ceva timp în zonă, superiorul religios al regiunii poruncise înțemnițarea nedemnei maici starețe și înlocuirea sa cu prea pioasa de la Port-Royal.

Molière într-un salon de lectură

Însă, abilă, Angelica d'Estrées, rivala cu dorințe mult mai lumeste, reuși să scape din închisoare și să revină, în fruntea unei mici armate, în timpul slujbei, în fosta abatie. O luptă pe cinste se aprinse între cele două măicuțe. Și, bineînțeles, că Angelica cea bună a înregistrat victoria, în timp ce nedemna purtătoare de sutană a fost trimisă din nou la răcoare. Unde, de altfel, nici nu a stat prea mult, căci a reușit din nou să evadeze. De data aceasta, s-a retras pentru a-și duce în anonim restul zilelor, întreținută de cele zece odrasle pe care le-a conceput cu... zece tați diferiți.

Dar destinul nu i-a scos în cale lui de Sales numai figuri feminine, ci și pe un tânăr preot, Vincent de Paul, care, inspirându-se din ordinul inițiat de acesta împreună cu Jeanne de Chantall, a creat, în 1633, o altă confrerie feminină cu misiunea de oblăduire a săracilor. Conducerea acesteia i-a încredințat-o lui Louise de Marillac. Fiica unui gentilom din regiunea Auvergne, pierzându-și de mică tatăl, Louise a fost crescută de cei doi unchi pa-

terni, Michel și Louis de Marillac, membri foarte activi ai partidei devotate regentei conduse de văduva regelui Henric IV, Maria de Medicis (1610-1615). Căsătorindu-se, în

1613, cu un secretar din serviciul reginei, Antoine Le Gras, Louise s-a trezit destul de repede văduvă. S-a hotărât să-și dedice restul existenței operei de caritate. Planul preotului Vincent pica tocmai la țanc, iar ordinul Fiicelor Miosteniei punea din ce în ce mai vizibil stăpânire asupra credincioșilor. Astfel că, după obținerea autorizației regale, în 1645, câțiva ani mai târziu, spre 1660, deținea 50 de lăcașuri, 250 în 1711 și mai bine de 400 la sfârșitul Vechiului Regim. Istoria lor vine până în zilele noastre, când le este resimțită prezența în toate colțurile lumii, numărând peste 3.500 de proprietăți și 40.000 de susținătoare.

O nouă epocă se năștea, un nou timp care va da, din ce în ce mai multă crezare puterilor femeii. Bărbatul era capul, după cum zisese într-adevăr Sfântul Pavel (Ephes, V, 23), însă, încetul cu încetul, și femeia, chiar dacă nu făcea parte strict din clasele superioare ale societății, putea hotărî cu privire la viitor, se putea implica în modelarea acestuia, putea conduce. Chiar și pe tărâm religios. ■

Iată și ultima parte a Raportului din 19 august 1938 înaintat de Bossy, pe atunci ministrul României la Budapesta, privind negocierile cu ministrul ungar al Afacerilor Străine, Kalman Kánya, publicat în *Recollections of a Romanian Diplomat. 1918-1969. Diaries and Memoirs of Raoul V. Bossy (Amintirile unui diplomat român. 1918-1969. Însemnările și memoriile lui Raoul V. Bossy)*, ediție îngrijită de G.H. și M.-A. Bossy și apărută la Hoover Institution Press, Stanford University.

EDIȚIE RAOUL BOSSY

LAURA COSOVANU

Domnul Kánya m-a întrebat atunci dacă noi – românii, iugoslavii și ungurii – am putea iniția protocolul și da comunicatul legat de memorandum la 11 august, semnarea efectivă urmând să aibă loc la o dată ulterioară, împreună cu cehoslovaci, după ce își vor fi rezolvat problema naționalităților. Pentru că am refuzat categoric să discut orice soluție posibilă care ar fi implicat – chiar și indirect – o disociere de Cehoslovacia, ministrul de Externe m-a sondat în privința posibilității dării aceleiași comunicat, dar înlocuind numele „România și Iugoslavia” cu „statele Micii Înțelegeri”.

Fără să atrag atenția asupra faptului că era prima oară când Ungaria propusese utilizarea numelui colectiv *Mica Înțelegerere*, am spus că îmi va fi imposibil să transmit o asemenea sugestie, decât dacă urma unui *gentlemen's agreement* privind toate clauzele protocolului. Domnul Kánya a spus că mă roagă să îl caut imediat după ce îl va consulta pe primul ministru și alți doi colegi din guvern.

Sugestia uimitoare a domnului Kánya echivala, în fapt, cu o acceptare, în forma unui *comunicat* mai curând decât a unui *protocol*, a primei propuneri pe care am făcut-o anul trecut pentru o destindere cu Ungaria – adică, o recunoaștere a parității în

drepturi a Ungariei, contra unei reconfirmări mutuale a angajamentelor de neagresiune, fără vreo menționare a problemei minorităților. Sugestia era, desigur, rezultatul demersurilor scrise și verbale ale domnului Gascoigne, însărcinatul cu afaceri britanice, care a confirmat „interesul manifestat de Marea Britanie pentru o încheiere rapidă și favorabilă a negocierilor aflate în curs”.

La 18 august, domnul Kánya m-a convocat pentru a-mi da răspunsul oficial, care nu diferea mult de ceea ce îmi spusese cu două zile mai înainte:

1) Guvernul ungar accepta fără vreo modificare formularea noastră pentru schimbul de declarații între România, Iugoslavia și Ungaria;

2) Guvernul ungar este de acord să elimine din declarația cu Cehoslovacia cuvântul „constituțional”, mulțumindu-se cu „măsuri legislative și administrative”, dar dorește să înlocuiască ultima parte a textului nostru cu „pentru a reglementa problema naționalităților în Cehoslovacia, restabilind calmul și readucând încrederea în rândul naționalității ungare”.

3) Guvernul ungar nu poate oferi guvernului cehoslovac aceeași formulare, dar va face o

Lordul Runciman – alături de soție –, conducătorul misiunii britanice în Cehoslovacia

declarație identică cu cea față de guvernul român.

I-am spus ministrului ungar al Afacerilor Străine că:

1) Am luat cunoștință cu satisfacție de acceptul său față de formularea noastră pentru schimbul de declarații între România, Iugoslavia și Ungaria.

2) Primeam doar în scop de informare noua sa formulare pentru declarația cu Cehoslovacia, dar refuzam să iau cunoștință în mod oficial de ea atâta vreme cât nu accepta principiul reciprocității.

3) Respingerea de către guvernul ungar a principiului reciprocității, doar în ceea ce privea schimbul de declarații cu Cehoslovacia, aducea discuția noastră despre acest subiect într-un punct mort; instrucțiunile îmi cereau să-i declar că nu mai era timp pentru a face noi propuneri către Praga și Belgrad și dacă își menține poziția, întreaga problemă trebuia reconsiderată atunci când Mica Înțelegere se întâlnea la Bled, începând cu 21 august.

M-am folosit de acest prilej pentru a-i explica domnului Kánya că guvernul român a atins limita cedărilor sale și că a făcut cele mai mari eforturi pentru a convinge guvernul cehoslovac să accepte, în interesul reconcilierii dintre țările noastre, o discriminare care reprezenta un greu sacrificiu. Am adăugat că, în vreme ce am notat că noi și ungurii am ajuns la o înțelegere asupra textelor care ne priveau, nu puteam decât să îmi exprim regretul că guvernul ungar nu se arăta dispus sau, așa cum susține, nu putuse să încheie un acord definitiv cu Mica Înțelegere, acord care ar fi dat o confirmare oficială a destinderii *de facto* ce există acum între noi.

Domnul Kánya m-a asigurat că și el regreta că actuala situație internațională nu ne-a permis să avansăm, dar cel puțin ambele părți au dovedit bunăvoință. El înțelege că România și Iugoslavia nu se pot disocia de Cehoslovacia și că Cehoslovacia nu putea accepta texte care nu erau bazate pe o reciprocitate perfectă („Am știut de la început că va fi imposibil să se ajungă la un consimțământ”, a admis Kánya.). Dar el a cerut ca, la rândul nostru, și noi să recunoaștem că guvernul ungar nu putea semna cu

Cehoslovacia un instrument diplomatic care ar fi slăbit poziția minorității ungare din Slovacia, mai ales când se desfășura misiunea Runciman [Magazin istoric, nr. 4/1993]. Mi-a declarat că Ungaria nu-și va modifica atitudinea față de România și Iugoslavia și va fi pregătită, după rezolvarea crizei cehoslovace, să încheie cu guvernul de la Praga un acord identic cu cel încheiat cu noi.

Așa cum am telegrafiat ieri, domnul Kánya a propus apoi – „așa încât să nu distrugem podurile, ceea ce nu ar fi în interesul nimănui” – să încheiem un *gentlemen's agreement* prin care guvernele de la București, Belgrad, Praga și Budapesta să cadă de acord că au încheiat acorduri pe un număr de puncte (paritatea drepturilor, reconfirmarea mutuală a angajamentelor privind minoritățile, conținutul declarațiilor pentru România, Iugoslavia și Ungaria); pe baza acordului privind conținutul declarației despre relațiile dintre Cehoslovacia și Ungaria, protocolul va fi gata să fie semnat. Domnul Kánya mi-a dat ciorna unui comunicat, spunând că a făcut doar câteva schimbări minore, „astfel încât să mă arăt și mai conciliator față de voi” și m-a asigurat că va accepta și denumirea „statele Miciei Înțelegeri: România, Cehoslovacia și Iugoslavia”. Comunicatul va fi emis la Bled sau, în aceeași zi, în capitalele Miciei Înțelegeri și la Budapesta.

Acest comunicat, care pare ca o acceptare completă a punctului nostru de vedere..., are, desigur, ca scop să grăbească recunoașterea parității drepturilor, de care Ungaria are nevoie într-un moment în care se reînarmează într-un ritm atât de rapid. Dar așa cum am menționat mai înainte, se poate detecta și influența Marii Britanii, care caută o destindere în bazinul Dunării. Ungaria și-a plasat întotdeauna o parte a speranțelor în Londra, așa cum o dovedesc eforturile ei propagandistice din Marea Britanie; drept urmare, nu a putut rămâne indiferentă la o admonestare fermă din partea Foreign Office.

Aș adăuga că însărcinatul cu afaceri britanice a fost imediat informat despre comunicatul domnului Kánya și el a cerut să studiem problema cu o deschidere care să evite o întrerupere furtunoasă a negocierilor („sperăm că nu veți trânti ușa”, mi-a spus)... ■

MUMIA DIN THEBA ÎN „DULCELE TÂRG AL IEȘILOR“

„Minunățiile“ egiptene din Muzeul de Științe Naturale

SORIN IFTIMI

„Dl. Cumparuzzo are onoarea să anunțe publicul că a adus din Egipt o mumie descoperită recent la Theba într-o stare de conservare perfectă și de o raritate aparte, precum și fragmente diverse din alte mumii, nu mai puțin interesante; de asemenea, o colecție de pietrificatii [roci] din diferite soiuri de marmură și din cochilii provenite din Marea Roșie și din India, un mare număr de piese, variate ca formă și mărime.“

Mult trebuie să-i fi mirat pe ieșenii primei jumătăți a secolului XIX acest afiș litografiat în limba italiană și păstrat în arhiva Societății de Medici și Naturaliști a orașului.

Muzeul de Științe Naturale, înființat în 1834, foarte cunoscut și pentru că la 3 ianuarie 1859, în această clădire (Sala Elefantului) se întruniseră reprezentanții Partidei Naționale pentru a-și alege un unic candidat la tron – pe Alexandru Ioan Cuza – a găzduit aproximativ un secol curiozitatea egipteană.

„Momâia“ – nu se știe precis – aparținea unui grec, numit Revelachi, sau unui anume Cumparuzzo, negustor ambulant de „lucruri vechi și curioase din Orient“, care colinda cu ea prin țară. Afacerea nu prea i-a mers, de vreme ce și-a vândut, la un moment dat, obiectele muzeului ieșean.

Arhiva Societății de Medici și Naturaliști păstrează și o descriere a mumiei, în limba franceză, a cărei traducere sună astfel: „Momâia este în cea mai frumoasă stare de conservare și investită cu ornamente făcute cu îngrijire și un lux ce dă a se

înțelege că personagiul a trebuit să aibă o importanță politică foarte mare și că, poate, va fi aparținut chiar unei familii regale. Și, într-adevăr, ea poartă pe deasupra o diademă strălucitoare; alătura se află un mare vas conținând părul personagiului, care este încă în stare naturală.

Fața este bogată de asemenea în picturi și ornamente. Pieptul este încărcat cu inscripții și embleme și pe stomah este o figură ce pare a fi aceea a unei divinități din Egiptul antic. Corpul întreg este acoperit cu șireturi [fășii – n.n.] din pânză de in,

împletite cu o artă fără pereche și formând țesătura cea mai elegantă. Picioarele sunt de asemenea îngrijite în picturi și aurituri. Momâia este expusă pe jumătate dreaptă (*demi-droite*), ceea ce îngăduie a o vedea sub o privire interesantă [...]

Sarcofagul este în forma momâiei, în lemn boit [pictat - n.n.] și acoperit de balsam, fiind într-o stare perfectă de păstrare. Figuri hieroglife ornează capacul deasupra și ar permite savanților de a deosebi care a putut fi personajul ce ea conține.

După ce a intrat în colecțiile muzeului ieșean, a mai suportat, în timp, intervenții din partea conservatorului și preparatorului Kieser, „într-o parte a pieptului și șoldurilor, care prezentau oarecare

alterări”, și mai ales la conservarea fâșiilor împletite ce acoperă întregul corp.

Muzeul a achiziționat tot atunci și câteva fragmente aparținând unor mumii, de asemenea feminine: un cap, o gambă și două picioare. Fragmente din alte două capete erau considerate a fi, pentru cunosători, poate partea cea mai interesantă de cercetat, oferind posibilitatea examinării în secțiune și pătrunderea în tainele mumificării.

Colecția era completată de mai mulți crocodili mici îmbălsămați, foarte bine păstrați, precum și de alte obiecte de cult ale vechilor egipteni. Remarcabile erau miniaturile din teracotă, reprezentând diverse zeiță

egiptene, pe care au fost gravate misterioase hieroglife.

Mumia din Theba – a cărei poveste este relatată într-o lucrare apărută la Iași în 1919, sub titlul *Societate de Medico-Naturalistă și Muzeul Istoric-Natural din Iași, 1830-1919. Documente, scripte și amintiri*, semnată de N.A. Bogdan – a figurat în inventarele muzeului până la cel de al doilea război mondial. În 1944, orașul Iași devenind un loc foarte expus, din cauza înaintării frontului, muzeele sale au fost evacuate în alte zone ale țării. Cu acel prilej, un mare număr de exponate au dispărut în bombardamente sau au fost rătăcite în timpul transportului. Aceasta a fost și soarta faimoasei mumii, despre care nu se mai știe nimic de atunci. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 martie 2004, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– În ce localitate din Cehia se află monumentul „Izvorul Regele Carol”?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna decembrie 2003 este:

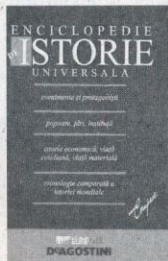
1890

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Spălățelu Costică**, din localitatea **Băcălești**, jud. **Teleorman**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2004.

Editurile ALL vă recomandă

**Enciclopedia
de istorie
universală**

**Istituto
Geografico De
Agostini**

**Preț:
699.000 lei**

10% reducere/titlu și taxe poștale gratuite
Comenzi - bd. Timișoara nr.58, sector 6, cod 061317,
București sau C.P. 12 107, București; tel. 021/402 26 00;
fax 021/402 26 10; e-mail: comenzi@all.ro; www.all.ro
Conform noului Cod Fiscal începând cu 1 ianuarie
2004 la prețurile de listă se aplică TVA 9%.

CINE-A PUS CÂRCIUMA-N DRUM?!...

„Consumul excesiv de alcool dăunează sănătății” – este foarte cunoscutul text care însoțește reclamele la băuturile spirtoase. În ciuda adevărului de necontestat din spatele respectivului avertisment, România rămâne mereu în fruntea listei principalilor consumatori de alcool de pe continentul european. Iluzia bahică a atras și cucerit din cele mai vechi timpuri nenumărate vieți. Legende povestesc nenorocirile, poeți iluștri proslăvesc sublimele stări de beatitudine. Între oprobriu și slavă, vinul nu și-a pierdut niciodată locul special din rândul plăcerilor vieții.

Unii vin și alții... apă

Câteva secole mai târziu, și omul medieval se deda plăcerilor oferite de consumul de vin. După cum descrie cronicarul francez Froissart (1333/1337-1400), se ajunsese în situația în care țărani englezi le reproșau stăpânilor faptul că în timp ce aceștia se răsfățau cu savuroasa licoare, ei sunt nevoiți să se mulțumească doar cu... apă. Însă sărbătorile familiale și, mai ales, nunțile deschideau butiile și dezlegau limbile.

Chiar dacă în țări ale Europei de Nord berea devenea din ce în ce mai vizibilă una dintre cele mai apreciate băuturi, în restul continentului vinul era cel care ținea – și o va face încă

mult timp –, capul de afiș în topul preferințelor consumatorilor. Cu toate că nu lipseau dojanaele, uneori destul de aspre, venite din partea moralistilor, mereu se găseau doctori care îl recomandau pentru proprietățile sale curative. În fond, în opinia vremii, numai abuzul putea fi considerat păcat. Și chiar și în aceste cazuri, iertarea putea să-și mai facă loc. Să-i ascultăm confesiunea aventurierului venețian Giacomo Casanova (*Magazin istoric*, nr. 7/2002) care, în ale sale *Memorii*, se descrie astfel: „Cine mă va numi rob al simțurilor va greși, căci puterea acestora nu m-a făcut niciodată să-mi nescotesc datoriile, când le-am avut”. Cavalerul continuă, ase-

Încă din lumea romană, alcoolul era la mare cinste. Iată ce spune un proverb spartan: „Baia, vinul și Venus vlăguiesc trupul, dar ele sunt adevărata viață”. Viață pe care merită să ți-o desfeți cu nenumăratele prilejuri ale banchetelor antice, adevărate manifestări de artă și sociabilitate romană. Iar partea cea mai delicată și, bineînțeles, mai îndelungată a cinei speciale oferite la aceste banchete era reprezentată de momentul efectiv al consumului de alcool. Astfel, pentru a însoți și uda condimentatele mâncăruri preferate de concetățenii unui Horațiu sau Ovidiu, erau recomandate vinurile provenite din regiunea Marsala sau cele cu gust rășinos, foarte asemănătoare cu actualele vinuri grecești.

La Roma, vinul făcea casă bună cu pâinea, ca alimente de bază. Mozaic din secolul IV, înfățișând strivitul strugurilor cu picioarele

muindu-se cu anticul Homer, care, „din aceeași pricină, n-ar fi putut fi niciodată categorisit bețiv“ și încheie citând un fragment susținător din Horațiu „Silă de vin nu-i era, după cât îl tot laudă Homer“.

Consumul de alcool, chiar și în spațiile monahale, nu mai reprezenta o taină pentru omul medieval. După cum consemnau și scrierile Sfântului Benedict, în secolul VI, preoților nu li s-a putut interzice total consumul de alcool, ajungându-se la compromisul „de a bea doar cât

le este nevoie“... Iar dacă am lua în calcul părerea Sfântului, pentru un părinte din acele timpuri era suficient un sfert de litru de vin pe zi, superiorul putând, în condiții speciale, legate de natura muncii depuse sau de anotimp, mări doza.

O nouă meserie: degustător

Cum pierderea controlului din cauza consumului excesiv de vin putea cântări greu, ca circumstanță atenuantă, în judecarea cazurilor de omor, nu puține sunt exemplele de bețivi și beții ale timpurilor trecute. Cuvintele aparținând lui Toma d'Aquino (1225-1274) sunt elocvente: „acel care se îmbată este iertat de pedeapsă dacă nu cunoaște forța vinului“ și, mai departe, „omorul comis de un om treaz este mult mai grav decât cel provocat de un bețiv, chiar dacă, în cazul celui de-al doilea, el se face vinovat de două păcate“. Vinul devenea astfel companion perfect, nu numai la distracție, dar și la muncă.

Cantitățile consumate de-a lungul Evului Mediu sunt impresionante. Statistici concrete, după cum au

arătat numeroasele studii ale cercetătorilor care s-au ocupat cu studiul vieții cotidiene a acelor timpuri, nu există însă, mai ales dacă se iau în calcul perioadele mai îndepărtate ale istoriei. Pentru secolele mai apropiate, datele se înmulțesc, iar realitatea prinde alte contururi. Astfel, după cum consemnează rezultatul unei anchete întreprinse în 1338 asupra populației localității franceze Manosque, porțiile de vin erau repartizate în funcție de poziția socială a consumatorului, cei mai bine „cinstiți“ fiind seniorii,

Un original muzeu al vinului se află la Ialta, unde sunt expuse nu mai puțin de 50.000 de sticle, între care și o sticlă cu vin de Xeres, datând din anul 1775.

urmând judecătorul, spîterul, notarii și băiatul percepătorului și, de abia, pe ultima poziție, lucrătorii ce trudeau zilnic pe acele pământuri. Trebuie să subliniem că, în mod normal, se consuma doar vin din recolta anului trecut, deoarece nu erau cunoscute rețetele păstrării licorii, al cărei conținut în alcool nu depășea 9°.

Însă încetul cu încetul, gusturile se diversifică, iar vinurile tari și, mai ales, cele albe, încep să atragă mai mult. Noi meserii își fac și ele locul. Este cazul ceva mai târziuului degustător de vinuri, cel care, după cum se stipula în cronică Parisului de la

1679, „gustă vinul, care vede dacă e curat și se poate vinde“.

Sub imperiul noilor gusturi, mințile se întuneacă mult mai ușor. După cum arată și cronicarul Grégoire de Tours (538-594) în *Istoria francilor* (Magazin istoric, nr. 5/2001), excesele alcoolice comise de contemporanii săi nu sunt deloc reduse ca număr, consecințele lor fiind adesea tragice. Este și cazul

Rețeta foarte consumatului astăzi vermut se pare că i-a aparținut unui doctor din Torino, pe numele său Antonio Benedetto Carpenne, care s-a folosit de imitarea parțială a vechii tehnologii de obținere a vinului tonic medicinal al epocilor anterioare.

soției unui oarecare Ambroise, fratele unui locuitor al orașului Tours, care, robită de pasiunea pentru un alt bărbat, a hotărât să-și omoare, în timpul unei agape familiale, consortul. „După ce au consumat vinul ce le-a întunecat judecata și s-au așezat, ca soț și soție, în același pat, în timp ce toți dormeau, răpuși de beție, amantul, intrat pe furiș în casă, i-a retezat soțului înșelat capul“.

Cam tot în aceeași perioadă a secolului VI, regina Fredegonda, care nu reușise să-i impace pe membrii celor două clanuri inamice, a urzit un plan asemănător pentru a scăpa de cei pe care-i considera un real pericol. Astfel, tot la o petrecere,

după ce s-au consumat nenumărate pahare, slujitori și stăpâni nemaștiind de sine, dușmanii și-au pierdut, nu numai la figurat, ci chiar și la propriu, prețioasele căpățâni.

Beția scotea la iveală și cele mai urâte laturi ale caracterului uman. Astfel, violul, atunci ca și acum, mergea adeseori mână în mână cu consumul de alcool în abuz. Cum este și cazul ducelui Amalon, care, înflăcărat de numărul fără șir de pahare cu vin îngurgitate, a profitat de fecioria unei sătence, furată din propriul pat de către slujitorii credincioși. Vina, de astă dată, trebuia împărțită, căci nu numai cel care dăduse ordinul putea fi considerat păcătos, ci și cei care-l ajutaseră să-l ducă la îndeplinire.

Deseori însă chiar și cei care trebuia să vegheze la moralitatea comunității, preoții, nu prea dădeau cele mai bune exemple. După cum consemnează și cronicile, unii episcopi se dedaseră la consumul fără măsură al diabolice licori. Este și cazul unui oarecare Cautin, păstorul episcopiei din Clermont, care luase obiceiul de a bea într-atât, încât trebuia să fie dus acasă de patru oameni voinici, pentru

că nu se mai putea ține pe picioare. Viciul l-a distrus într-o asemenea măsură, încât fu lovit de epilepsie. Sau al unui preot breton, un anume Winnoc, care, chiar dacă la început fusese renumit pentru stricta sa abstenență, a căzut și el pradă vinului, ce-l făcea adesea să-și piardă judecata și să-și urmărească, cu cuțite, pietre sau bâte, enoriașii, aceștia fiind nevoiți să-l închidă într-o cușcă bine ferecată.

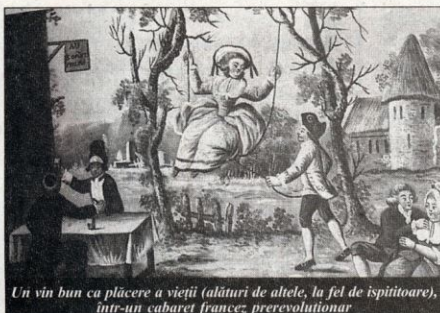
Tânăr din Franța Vechiului Regim, îndrăgostit de sticlă și pahar

Scandal la bodegă

Vinul nu-și alegea victimele. Din rândul cle-
rului cobora în
cele mai umile
cămine, dezbi-
nând soți și
transformându-i
uneori în asadini.
Episoadele de
genul celor care
umplu și astăzi paginile
ziarelor nu sunt, deci, invenții
ale prea violentului secol
trecut. Iată, spre pildă, cazul
din 1335, al lui Jean Moreau,
locuitor al orașelului
Charzais, în provincia Poitou,
care și-a ucis, în urma unui
atac de furie, pe fondul
consumului excesiv de alcool,
soția care nu-i pregătise nimic
de mâncare. Violența nu ține
cont de sex sau de vârstă, ci,
se pare, mai mult de rang
social. Astfel, după cum arată
unele statistici, circa 99%
dintre cei care s-au declarat
sub influența alcoolului în
momentul comiterii unei
infracțiuni nu aparțineau
clasei nobiliare.

Dacă nu-și triază acoliții, în
schimb, vinul e mai plăcut să
se consume în spațiile special
dedicate plăcerilor de toate
felurile. De la anticele
cârciumi pompeiene denumite
conponae, la medievalele
stabilimente ale secolelor XIV-
XV este doar un pas. Tavernele
se înmulțesc, odată cu
creșterea semnificativă a
populației. Astfel, docu-
mentele vorbesc de 60 de astfel

Un vin bun cu plăcere a vieții (alături de altele, la fel de ispititoare),
într-un cabaret francez prer evoluționar

de stabilimente înregistrate
înspre 1365 la Rouen sau de
circa 200, câteva zeci de ani
mai târziu, în Paris. Iar viciul
beției cucerește din ce în ce
mai mulți admiratori. Iată ce-i
sfătuiește călugărul franciscan
Louis Peresi pe predicatorii
secolului XV: „Denunțați-i pe
cei care comit excese bahice,
pe cei care își petrec toată ziua
în localuri, în timp ce soțiile și
copiii lor trăiesc de azi pe

*Și librăria și bodega
Stărnesc același interes:
Cervantes sau Lope de Vega?
Madera, Malaga, Xeres
(Al.O. Teodoreanu)*

măine acasă. Arătați prin
cuvinte cum își obligă acești
indivizi soțiile să ia calea
pierzaniei, devenind curte-
zane, pentru a avea cu ce să-și
întrețină familia”.

Dar cel mai adesea bătăile
cu cântec se petrec în afara
stabilimentelor de consum și
distracție. Așa s-a întâmplat și
în noaptea de 14 aprilie 1431,
la Lyon, unde un grup de tineri
zurbagii au părăsit localul lui
Jean Garin și, sub influența

vinului consumat
cu mare sete, tre-
când prin fața lo-
cuinței unui anu-
me Pierre Gontier,
cu care probabil
avuseseră ceva de
împărțit, i-au arun-
cat cu pietre în
ferestre. Supărat,
unul dintre vecinii
care ieșise să-i
lîniștească pe pe-
treacăreți s-a ales

cu... lovituri de cuțit.

Asociat crimelor, vinul
începe să fie din ce în ce mai
des și companionul amorului.
Și mai ales licorile dulci care
erau apreciate pentru calitățile
lor afrodisiace. Una dintre
eroinele povestirilor celebrului
Giovanni Boccaccio (1313-
1375), pregătindu-se să seducă
un tânăr bogat și să-l curețe de
avere, după ce se îmbăiază,
scoate de la gheață o sticlă de
vin de preț, băutură perfectă
pentru a le încălzi inimile și a
le înflăcăra fără măsură
simțurile.

Marile petreceri regale sau
nobiliare reprezintă și
momente prielnice dedării la
adevărata orgii bahice. Iată,
spre pildă, festivalul organizat în
anul 1466, cu prilejul investirii
arhiepiscopului de York,
George Neville, unde s-au
consumat, de către cei aproape
2.500 de comeseni, 300 de
butoaie de bere, 100 de butoaie
de vin și o butie de vin tonic.

Și de la un pahar închinat
în cinstea stăpânului, a
gazdei sau a... Marii Sete,
numărul se pierdea ușor, ca
și mintea, ca și capul. ■

UNIVERSITĂȚI EUROPENE CELEBRE

ÎN ITALIA		ÎN VOCE!		...PROFESORAL DE MARE VALOARE		INCURSI-UNE RAPIDĂ		REGULI ȘI LEGI VECHE
ÎN FRANȚA		NOBIL ÎN FOND!						ÎN CEHIA
		ÎN ITALIA				RADU PORTOCALA		
						TESUT OSOS		
RĂU ÎN FRANȚA				PRIMUL ZBURĂTOR				
DEASUPRA				APARTINE ALPILOR				
CAIS			ÎN ITALIA					
			UN CLUB FĂRĂ CAP!					
				A-I FI CUIVA DE FOLOS		INTRARE ÎN LIGA!		
						SALVADOR DALI		
LA FEL		ÎN SUECIA						
DIN ACEEA!		SOLEMN ȘI GRAV						
ÎN ANGLIA								
								TÂNĂR, CRUD
	ÎN AUSTRIA		ÎN FINE!			I.A. BASSA-RABESCU (Pseudonim)	SE REFERĂ LA AGRICULTURĂ	
			ELECTRONIC ALTITUDE DIRECTOR INDICATOR*					
				CULTIVĂ ÎN				
				LÂNGĂ STOMAC				
MULTI ÎN ISRAEL				INTRARE ÎN PARIS!		FINALE LA HAGA!		
APARE ITALIA!				PRIMELE EVOLUȚII!		ÎNCEPUT ELOCVENT!		
ÎN GERMANIA CREDULE						NICOLAE (Dim.)		
UNDA								
			ÎN ANGLIA					

REVERBERAȚII

După ce am publicat, în numărul din luna noiembrie al revistei, scrisoarea Inesei Baban, mai mulți cititori ne-au vizitat la redacție, exprimându-și dorința de a-i trimite corespondentei noastre câteva rânduri sau cărți.

Am primit, prin e-mail, și scrisoarea care urmează.

Nu sunt o cititoare fidelă a revistei dumneavoastră, cum nici Inessa Baban nu este, ale cărei cuvinte le-am citit cu aceeași durere în suflet cu care ea le-a scris, dar aș dori din tot sufletul să devin. Nu știu ce m-a oprit până acum să cumpăr toate numerele, căci nici din altă țară și nici prea săracă nu sunt (sau, mă rog, părinții mei nu sunt). Asta nu prea interesează, dar mesajul pe care vreau să-l transmit Inesei poate avea o cât de mică însemnătate.

Inessa luptă virtuos pentru unirea cel puțin ideologică a Basarabiei cu așa-numita „patrie-mamă”, care astăzi se zbate într-o corupție molipsitoare, într-o epidemie de corupție. Nici ciuma n-a fost mai ucigătoare. Idealul ei e nobil, numai de-ar putea schimba cineva situația României, înainte ca Basarabia să fie în dreptă-țită a se considera mai prejos. Înțeleg că nu situația politică a Republicii Moldova o afectează pe Inessa, ci mai mult faptul că până și copiii acestei țări rup orice legătură cu trecutul comun al celor două teritorii, care încă se mai pot denumi amândouă românești. Timpurile sunt confuze; timpul e relativ. Acum, mai mult ca niciodată, ne lipsește certitudinea viitorului, oricât de previzibil ar părea el. Dar trecutul? Chiar nimeni nu mai are amintirea acelor scurte clipe de glorie? Nu mai putem trăi cu iluzia unei „Românii Mari”? Nu mai putem readuce gloriosul 1 Decembrie 1918? E de condamnat să ne considerăm „o altă generație”, să ne rupem de trecut. Istoria există pentru a aminti oamenilor de vremuri mai bune și de greșelile trecute, care nu merită repetate. Istoria e o speranță în mai bine și dacă toți ar învăța-o și ar purta-o în suflet, cu mai mult avânt și cu mai multă conștiință națională, ar lupta. Și nu e drept să inventezi o altă istorie, o altă limbă, prăduind și rupând o istorie și o limbă unică. Și a te resmena e lașitate.

Pot zice că Inessa, cu conștiința deșteaptă, îndură, ca mulți alții, consecințele unei iubiri nemărginite de patrie, și numai „un răsunet” o mai păstrează „vie”. Căci în Basarabia, imnul nu e „Deșteaptă-te, moldovene...”, ci „Deșteaptă-te, române...”, cu un accent răsunător și înflăcărat pe „române”. Că sunt de partea ei, cred că și-ar da seama din ce-am scris până acum. Ce simțim eu și ea, și alții ca noi, nu poate fi o simplă înflăcărare efemeră. Dar oare am putea noi, oricât de mulți am fi, să stăpînim nelegiuirea? Ne trebuie mai curând o armată în adevăratul sens al cuvântului, și nu una pur ideologică. Am mers prea departe în visare și nu am realizat nimic. „Primăvara popoarelor” s-a desfășurat demult și o ocazie propice impunerii acestor mari idei cine știe când se va ivi. N-avem decât să lășăm natura să-și urmeze cursul; îmi pare rău că am fost nevoită să folosesc dezgustătoare și umilitoare deviză conservatoare...

Speranța revoluționară se transformă încet în dezamăgire și în neputința apăsătoare de a face ceva. Am putea spune că nu e vina noastră???

Sunt încă destul de naivă și novice, dar conștiința națională, adevărata conștiință națională mi-a fost insuflată de părinți și de istorie, precum și de durerea și minciuna unei libertăți iluzorii (întâmplător, citesc Dostoievski). Până să devin studentă, sper să dobândesc un mai mare curaj în a spune lucrurilor pe nume și a-mi dezvălui năzuințele, încă incerte.

Când eram de vreo 5-6 ani, credeam cu convingere că Basarabia e tot o regiune de-a României, de care ne desparte un simplu pod de câțiva metri peste Prut. Fie ca această iluzie, a unei minți puerile, să devină realitate. ■

Irina MUNTEANU,
elevă în clasa a X-a a
Liceului „Spiru Haret”, Tecuci

DIALOG CU CITITORII

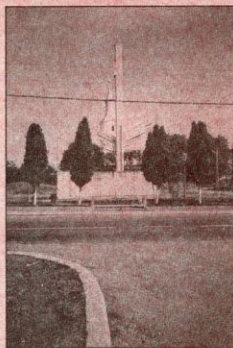
MONUMENTUL DIN IP

La 16 octombrie 2003 – ne scrie dl. SILVIU JUNJAN, profesor de istorie –, se împlinesc 20 ani de la dezvelirea monumentului din centrul comunei Ip, construit în memoria martirilor români uciși în masacrul din 13-14 septembrie 1940. Monumentul, realizat de sculptorul clujean Aurel Terek, are formă dreptunghiulară și este plăcat cu piatră albă, din care se înalță o coloană cu două aripi laterale ce simbolizează triumful binelui asupra răului.

Dar cum s-au petrecut evenimentele din toamna anului 1940?

După retragerea armatei române la 6 septembrie 1940, în urma Dictatului de la Viena, prin care Ardealul era cedat Ungariei, a doua zi, în Ip intră armata de ocupație. Din neatenție, doi soldați lovesc o ladă de muniție care explodează cauzându-le moartea. De acest incident sunt acuzați românii.

Masacrul este pregătit în secret, de baronul local Farago Istvan, învățătorul Uihely Adalbert și un locotenent ce a condus unitatea de soldați, Vaszvari Zoltan. Acțiunea a avut loc în noaptea de 13 septembrie, de la ora 23.00 până la ora 4 dimineața a doua zi. Atacatorii, organizați în cinci grupe, au fost conduși la locuințele vizate de alți cetățeni din localitate, adepții propagandei horthyste declanșate în perioada interbelică. Au fost uciși 157 de români: bărbați, femei, copii și bătrâni, în casă, în curte sau, în semn de dispreț, pe grămada de gunoi.

Pe monumentul ridicat în memoria celor uciși este scris: „S-a ridicat acest obelisc în memoria cetățenilor din localitatea Ip, uciși în timpul ocupației și terorii fascisto-horthyste în septembrie 1940. Să facem totul pentru ca asemenea evenimente tragice să nu se mai repete niciodată.”

PALATUL COMUNAL CENTENAR

Domnul inginer IOAN STOICESCU STOICA, din cadrul Cercului de Istorie „Columna” – Brașov, filiala Buzău, ne semnalează că, în decembrie 2003, Palatul comunal din Buzău (actualul sediu al Primăriei Municipiului) a împlinit 100 de ani.

Este opera arhitectului Alexandru Săvulescu, care a mai ridicat în Buzău clădirea Liceului „B.P. Hasdeu”. Tot el a mai făcut planurile Muzeului Național de Istorie din București (1894-1900).

Palatul Comunal buzoian a fost construit între anii 1899 și 1903, când primar al ora-

șului era Nicolae Constantinescu (1840-1905), un edil preocupat de modernizarea localității.

DIN SCHEII BRAȘOVULUI

Domnul TRAIAN D. GHINESCU, din Ploiești, ne trimite un document din urmă cu peste trei decenii. Este un imprimat realizat, în decembrie 1973, la o prestigioasă instituție culturală brașoveană: Muzeul Culturii Românești din Schei.

Organizat în 1961, pe baza unor colecții aflate acolo încă din 1933, Muzeul din Schei, cuprinde valoroase mărturii ale vechii culturi românești, ale învățământului și primelor tipărituri în limba națională ale lui Coresi. Organizat pe lângă biserica Sfântul Nicolae din Schei, muzeul are o bogată colecție de artă bisericească, lucrări de orfevrerie și argintărie, pictură populară pe sticlă, odăjdii ș.a.

Aici, la Schei, funcționa încă de la sfârșitul secolului XV o școală românească. De-a lungul timpului, aceasta a fost sprijinită cu danii în bani, în tipărituri, în alte ajutoare materiale de către domnitorii români, muzeul având hrisoave din cancelariile lui Aron Vodă, Gheorghe Ștefan, Constantin Brâncoveanu și alții.

În colecțiile muzeului se află de asemenea primele gazete românești apărute peste Carpați, partitura manuscrisă a operei Crai nou, de Ciprian Porumbescu, multe alte manuscrise și volume de corespondență.

CONTENTS (Romanian History) D. Gusti The State and the Culture • D. Berindei Barbu Știrbei – a transitional reigning prince • G. Filitti Letters from former days • C. Rezachevici 500 years from Stephen the Great's death. The battle of Vaslui (II) • E. Tomac The churches of southern Bessarabia • C. Păunescu Charles Rist, councillor in the National Bank in the thirties • W. Lang Memories about World War II • S. Ispas The ritual meaning of the Plugusor • I. Bulei The alliance treaty with the Austro-Hungarian Empire from 1883 • L. Valentová The „King Carol” stream from Jeseník (Czech Republic) • L. Barbul Memories about Great Romania (II) • S.A. Luca 8,000 years old houses in Miercurea Sibiului • C. Ionete The history I lived (II) • I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago • L. Cosovanu Romanian documents at Hoover Institution – Raoul Bossy (XXVIII) • S. Iftimi A mummy of Thebes in Iași

SOMMAIRE (Histoire roumaine) D. Gusti L'état et la culture • D. Berindei Barbu Știrbei, un prince de transition • G. Filitti Lettres d'antan • C. Rezachevici 500 ans depuis la mort d'Etienne le Grand. La bataille de Vaslui (II) • E. Tomac Les églises du sud de la Bessarabie • C. Păunescu Charles Rist, conseiller à la Banque Nationale dans les années '30 • W. Lang Souvenirs de la Deuxième Guerre Mondiale • S. Ispas La signification rituelle de „Plugusor” • I. Bulei Le traité d'alliance avec l'Autriche-Hongrie de 1883 • L. Valentová La source „Roi Carol” de Jeseník (République Tchèque) • L. Barbul Souvenirs sur la Grande Roumanie (II) • S.A. Luca Des habitations d'il y a 8,000 ans à Miercurea Sibiului • C. Ionete L'histoire vécue (II) • I. Lăcustă A Bucarest, il y a 50 ans • L. Cosovanu Documents roumains à Hoover Institution – Raoul Bossy (XXVIII) • S. Iftimi Une momie de Thèbes à Jassy

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Д. Густы Государство и культура • Д. Бериндей Барбу Штирбей, государь для переходного времени • Дж. Филитти Былые письма • К. Резачевич 500 лет со смерти Стефана Великого. Битва в Васлуй (II) • Е. Томак Церкви южной Бессарабии • К. Паунеску Шарль Рист, советник Национального Банка в 30-ые годы • В. Ланг Воспоминания из второй мировой войны • С. Испас Ритуальное значение „Плугушора” • И. Булей Союзный договор с Австро-Венгрией 1883 г. • Л. Валентова Источник „Король Карол” в Йесенике (Чехия) • Л. Барбул Воспоминания о Великой Румынии (II) • С.А. Лука Жилые дома в Миеркуреа Сибиулуй 8,000 лет назад • К. Ионете История мною пережитая (II) • И. Лăкустă В Бухаресте, 50 лет назад • Л. Косовану Румынские документы в Институте Гувера (XXVIII) • С. Ифтимы Египетская мумия в Яссах

INHALT (Rumänische Geschichte) D. Gusti Der Staat und die Kultur • D. Berindei Barbu Știrbei – Ein Herrscher in Übergangszeiten • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • C. Rezachevici 500 Jahre seit dem Tod Stephans des Grossen. Die Schlacht bei Vaslui (II) • E. Tomac Die Kirchen im Süden Bessarabiens • C. Păunescu Charles Rist, Berater an der Nationalbank in den 30er Jahren • W. Lang Erinnerungen während des Zweiten Weltkrieges • S. Ispas Die rituelle Bedeutung des Brauches „Plugusorul” • I. Bulei Der Bündnisvertrag mit Österreich-Ungarn von 1883 • L. Valentová Die Quelle „König Carol” in der Tschechei • L. Barbul Erinnerungen an Grossrumänien (II) • S.A. Luca 8,000 Jahre alte Wohnungen bei Miercurea Sibiului • C. Ionete Erlebte Geschichte (II) • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren • L. Cosovanu Rumänische Dokumente an der Hoover Institution – Raoul Bossy (XXVIII) • S. Iftimi Die Mumie von Theben in Jassy

SUMARIO (Historia rumana) D. Gusti El Estado y la cultura • D. Berindei Barbu Știrbei, un principe de tranziție • G. Filitti Cartas de antaño • C. Rezachevici 500 años desde la muerte del principe Esteban el Grande. La batalla de Vaslui (II) • E. Tomac Las iglesias del sur de Besarabia • C. Păunescu Charles Rist, consejero en el Banco Nacional durante los años '30 • W. Lang Recuerdos del periodo de la Segunda Guerra Mundial • S. Ispas El significado ritual del „Plugusor” • I. Bulei El Tratado de alianza con Austro-Hungria de 1883 • L. Valentová El manantial „Rey Carol” de Jeseník (Chequia) • L. Barbul Recuerdos de la Rumania Grande (II) • S.A. Luca Viviendas desde hace 8,000 años en Miercurea Sibiului • C. Ionete Historia vivida (II) • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años • L. Cosovanu Documentos rumanos en Hoover Institution – Raoul Bossy (XXVIII) • S. Iftimi La momia de Theba exhibida en Iași

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

